

DİJİTAL DOKÜMENTASYON YÖNTEMLERİ IŞIĞINDA  
**TLOS ANTİK KENTİ ŞEHİRCİLİĞİ**  
VE  
**TLOS TİYATRO TAPINAĞI**



Taner KORKUT | Uygur Ozan USANMAZ



DİJİTAL DOKÜMENTASYON YÖNTEMLERİ İŞİĞİNDA  
**TLOS ANTİK KENTİ ŞEHİRCİLİĞİ**  
**VE**  
**TLOS TİYATRO TAPINAĞI**

Taner KORKUT | Uygur Ozan USANMAZ

Çizgi Kitabevi Yayınları (e-kitap)

©Çizgi Kitabevi  
Nisan 2024

ISBN: 978-625-396-241-8  
Yayıncı Sertifika No: 52493

**KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI**  
- Cataloging in Publication Data (CIP) -

KORKUT, Taner | USANMAZ, Uygur Ozan  
DİJİTAL DOKÜMENTASYON YÖNTEMLERİ İŞİĞİNDA  
TLOS ANTİK KENTİ ŞEHİRCİLİĞİ  
VE  
TLOS TİYATRO TAPINAĞI

Kapak Tasarım  
Ayşe KORKUT

Yayına Hazırlık: Çizgi Kitabevi Yayınları  
Tel: 0332 353 62 65- 66

## ÇİZGİ KİTABEVİ

Sahibiata Mah. | Alemdar Mah.  
M. Muzaffer Cad. No:41/1 | Çatalçeşme Sk. No:42/2  
Meram/**Konya** | Cağaloğlu/**İstanbul**  
(0332) 353 62 65 - 66 | (0212) 514 82 93

www.cizgikitavebi.com  
📞 / cizgikitavebi

# İÇİNDEKİLER

1. ÖNSÖZ .....	7
2. ANTİK ÇAĞLARDAN GÜNÜMÜZE TLOS ANTİK KENTİ ŞEHİRCİLİĞİ ....	9
3. TLOS TİYATRO TAPINAĞI.....	29
4. SONUÇ .....	73
5. KAYNAKÇA.....	77



# 1. ÖNSÖZ

Tlos Antik Kenti'nde gerçekleştirilen arkeolojik araştırmaların geçmişi oldukça eskidir. 1838 yılında Tlos'a gelen İngiliz gezgin Ch. Fellows önemli tespitlerde bulunarak gravür ve çizimlerle kenti ilk kez tanıtmıştır. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bölgeye ilgi duyan T. A. B. Spratt – E. Forbes, Ch. Texier, O. Benndorf – G. Niemann gibi diğer batılı seyyah ve araştırmacılar gezi notlarıyla mevcut kalıntılar hakkında daha detaylı bilgiler aktarmıştır. G. Bean, W. Wurstler, J. Borchhardt gibi araştırmacılar ise yakın zamanda yapmış oldukları araştırmalarla kentin topografik yapısını detaylandırmıştır.

Tlos Antik Kenti'nde gerçekleştirilen ilk kapsamlı bilimsel araştırmalar ise Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Akdeniz Üniversitesi işbirliğinde 1994-2001 yılları arasında yürütölen yüzey araştırmalarıdır. Bu alışmalar esnasında kent merkezi ve territoryumunda bulunan arkeolojik kalıntılar belgelenmeye çalışılmıştır. Sözkonusu araştırmalar 2005 yılına gelindiğinde kazı etkinliklerine dönuşmüştür. Bugün Tlos Antik Kenti'nde uluslararası interdisipliner bir ekip tarafından kazı ve restorasyon çalışmaları gerçekleştirilmektedir. Bu arada antik kentin görünenden çok daha geniş bir alana yayıldığı da bilinmektedir. Dolayısıyla 2009 yılından itibaren hem kent merkezinde hem de çevresinde ayrıca yüzey araştırmaları yürütölmektedir. Tlos'un askeri ve ekonomik gücünün kaynağı territoryumunun araştırılması amacıyla üç yıllık TÜBİTAK projesi hazırlanmış, yüzey araştırmaları esnasında tespit edilen farklı dönemlere ait tüm veriler oluşturulan bir harita üzerinde işaretlenip arkeoloji, epigrafi, jeoloji, doğal ve kültürel peyzaj başlıkları altında özel hazırlanan Coğrafi Bilgi Sistemi (GIS) içerisinde arşivlenmiştir.

Tlos Antik Kenti'nde yürütölen kazı çalışmaları ve yüzey araştırmaları Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın izin ve desteğinde yapılmaktadır. Tlos'daki çalışmalara ayrıca Akdeniz Üniversitesi Rektörlüğü de yardım etmektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü ile Akdeniz Üniversitesi Rektörlüğü'ne gerekli izinlerin verilmesi ve desteklerinden dolayı teşekkürü borç biliriz. 2011-2015 yılları arasında Tlos ve çevresinde gerçekleştirilen yüzey araştır-

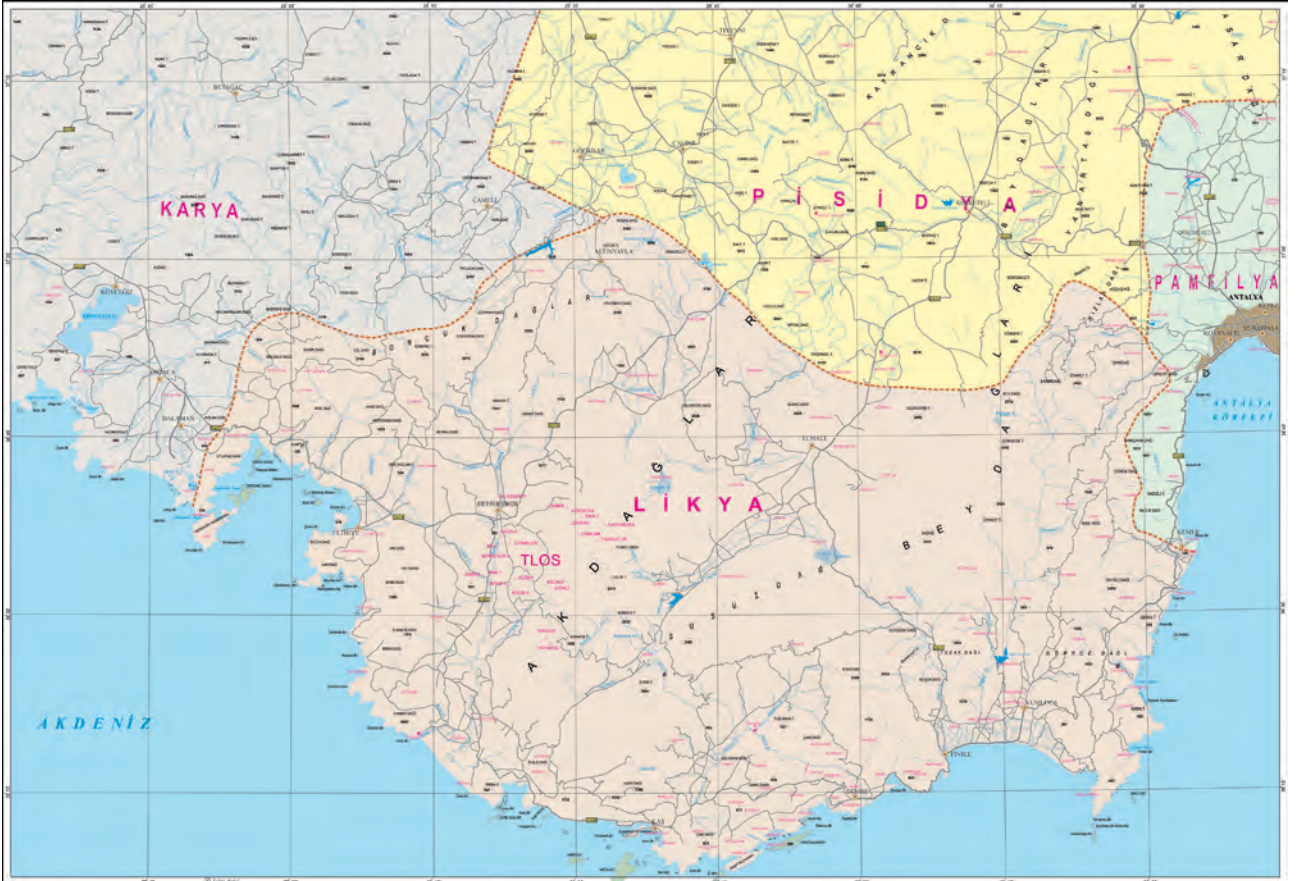
maları TÜBİTAK tarafından desteklenen 111K227 numaralı proje kapsamında yürütülmüştür. Girmeler Höyük yerleşimindeki akeramik ve seramikli Neolitik Dönem tabakaların tarihlenmesinde faydalanılan C14 analiz sonuçları 123K387 numaralı TÜBİTAK projesi ile finanse edilmiştir. Bundan başka 2021 yılından itibaren Türk Tarih Kurumu (TTK) da proje bazında kazıya destek vermektedir. Tlos kazılarına bundan sonra da desteklerini esirgemeyeceği inancıyla tüm TÜBİTAK ve TTK çalışanlarına teşekkür ediyoruz.

Tlos Antik Kenti'nde yürütülen bilimsel çalışmalara diğer kamu kurumu ve kuruluşlarının da katkıları olmaktadır. Bu bağlamda desteklerinden dolayı Muğla Valiliği, Muğla Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı, Muğla Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü, Fethiye Müze Müdürlüğü, Fethiye Belediye Başkanlığı, Seydikemer Kaymakamlığı, Seydikemer Belediye Başkanlığı'na ayrıca teşekkür ediyoruz. Tlos kazılarının çağdaş yöntemlerle gerçekleştirilmesinde değişik meslek gruplarından araştırmacılar yıllarca özveri ile alın teri akıtarak çalışmaktadır. Farklı üniversitelerden gelip de arazi çalışmalarına katılan ekip üyelerinin katkıları unutulmayacaktır.



## 2. ANTİK ÇAĞLARDAN GÜNÜMÜZE TLOS ANTİK KENTİ ŞEHİRCİLİĞİ

Likya Bölgesi'nin önemli yerleşimlerinden biri olan Tlos Antik Kenti, Seydikemer İlçesi'nin yaklaşık 15 km güneydoğusundaki Yakaköy Mahallesi sınırlarındadır (**Resim 1**). Dağlık arazi yapısı ve ünlü ozan Homeros'un "İlyada Destanı"nda bahsettiği Xanthos Vadisi'ne hakim konumuyla öne çıkan kent, tarihi değerlerinin yanı sıra zengin su kaynaklarının beslediği doğasıyla da etkileyicidir. Akdağların batı yamaçlarında başlayan yerleşimin sınırları Eşen Nehri'nin getirdiği alüvyonlarla oluşmuş vadi düzlüğüne kadar ulaşır. Tlos Antik Kenti güneyde Xanthos, güneybatıda Pınara, batıda Telmessos, kuzeyde Araxa, kuzeydoğuda ise Oinoanda gibi batı Likya Bölgesi'nin diğer önemli yerleşimleriyle de komşudur.



**Resim 1.** Tlos Antik Kenti konum

Antik Yunan mitoslarında kentin kurucusu Tremilus ile Praksidike'nin oğullarından "Tloos" olduğu kabul edilmektedir. Hatta Tlos kent isminin Tloos'dan geldiğine de inanılmaktadır. Diğer yandan yerel dil Likçe'de kent adının "Tlava" olarak tanımlanması ve bunun da Hitit çivi yazısı ya da hiyeroglif metinlerinde geçen "Dalava" ismi ile aynı olması (Carruba 1993,13), kentin tarihçesini MÖ 15. yüzyıla kadar geri götürür. Likçe metinlerde Tlos Antik Kenti yerleşimini tanımlamak için kullanılan "Tlava" kelimesi daha sonra "Tlos"a dönüştürülmüştür. Tlos isminin Tunç Çağı Linear B metinlerinde "To-ro" şeklinde yazıldığı da bilinmektedir (Palaima 2007, 197-204).

Hitit Dönemi Dalava yerleşimi ile bağlantılı arkeolojik kalıntılar da günümüze ulaşmıştır. Örneğin son büyük Hitit kralı IV. Tuthaliya, Troia savaşı öncesinde askeri gücünü arttırmak amacıyla Likya Bölgesi'ni de ziyaret etmiştir. Tuthaliya'nın bu ziyareti ile ilgili tüm detaylar Yalburt'ta yer alan bir Hitit açık hava tapınağının orthostatları üzerine kaydedilmiştir. Tapınağın 14. ve 15. orthostat blokları üzerindeki yazıtta (Poetto 1993, 70-74) Tuthaliya'nın Tlos ziyareti anlatılmıştır: *Dalava ülkesine indim. Dalava'da kadınlar ve çocuklar ayaklarıma kapandılar. Erkekleri beraberimde götürdüm. Öküzleri ve koyunları boldu.*

Epigrafik belgeler doğrultusunda Tlos'da öngörülen Tunç Çağı yerleşimi antik kaynak aktarımları tarafından da desteklenmektedir. Homeros'un "İlyada Destanı" sözkonusu kaynakların en erkeni olma özelliğini taşımaktadır. Homeros tarafından İlyada Destanı'nda Troya Savaşı'na katılan tüm halklar detaylı olarak tanımlanmıştır. Ancak Likyalı kahramanların geldikleri kentler hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir. Homeros sadece Likya Kralı Sarpedon ile yoldaşı Glaukos'un, anafolu Xanthos Vadisi'nden geldiklerini belirtmiştir (Homeros, İlyada II, 876-878). Örneğin Sarpedon ile Glaukos'un savaş esnasındaki bir sohbetinde (Homeros, İlyada XII, 310-315) geldikleri yer için Xanthos Vadisi'nin kastedildiği rahatlıkla anlaşılır: *"Glaukos, Likya'da neden çok sayarlar bizi, neden oturturlar bizi baş köşeye, neden etlerle dopdolu taslarla ağırlarlar, neden bakarlar bize tanrıymışız gibi, ulu Xanthos kıyılarında neden geniş topraklarımız var, hem bağ olmaya hem buğday olmaya elverişli"*. Diğer yandan yine Likya ordusu için savaşan Pandaros'un ise daha önce Likya'dan Troas Bölgesi'ne göç etmiş Likyalı bir ailenin ferdi olduğu anlaşılmaktadır (Homeros, İlyada II, 826-827).

Roma Dönemi yazarlarından olan Quintus Smyrnaeus MS 3. yüzyıldaki aktarımında Tloslu bir komutan olan Skylakeus'un da Troya savaşlarına katıldığını ve Glaukos'a yoldaşlık ettiğini belirtmiştir (Quintus Smyrnaeus, Posthomerica 10, 147-166). Quintus tarafından cesur ve yürekli bir mızrak savaşçısı olarak tanımlanan Skylakeus, Akha ordularının Troya'yı işgal etmesi sonrasında silah arkadaşları

olmaksızın Likya'ya geri dönmüştür. Skylakeus, Tlos'un girişinde onu karşılamaya gelen kadın ve çocuklardan oluşan gruba tüm hemşerilerinin savaşta nasıl öldüğünü tek tek anlatmıştır. Nitekim onlar da yurduna ölmeden tek başına dönen Skylakeus'un etrafını çevirmiş ve yere düşene dek taşlamıştır. Quintus'un anlatımına göre bu olay Tlos akropolünün kuzeyini oluşturan ve "titan kayalığı" olarak adlandırılan yerde, Bellerophon kaya mezarının hemen önünde gerçekleşmiştir. Atılan taşlarla Skylakeus'a burada bir mezar da oluşturulmuştur. Daha sonra Tanrıça Leto'nun oğlu Apollon'un emri doğrultusunda Skylakeus onuruna her yıl düzenli olarak törenler organize edilmiş ve saygı gösterilerek tanrısallaştırılmıştır.

Tlos kent merkezinde sürdürülen kazı çalışmaları esnasında ele geçen ve Neolitik Dönem'e kadar tarihlenebilen arkeolojik buluntulardan Tlos'da yaşayan ilk insanların geçmişinin Hititler zamanından çok daha öncesine kadar geri gittiği anlaşılmıştır. Sözkonusu buluntular arasında stadyum düzlüğünde farklı yerleşim tabaklarında olmak üzere seramik, taş balta, çakmaktaşı ya da obsidiyen el aletleri ile farklı süs eşyaları gibi küçük eserler yoğunluktadır (Korkut vd. 2019, 26-29). Benzer arkeolojik buluntular ayrıca Tlos teritoryumundaki Girmeler ve Tavabaşı yerleşimlerinde de tespit edilmiştir.

Tlos Antik Kenti'nin yaklaşık 5 km kuzeybatısında yer alan Girmeler yerleşimi (Korkut 2016, 135-138) Xanthos Vadisi kıyısındaki bir tepenin batı yüzünde, her biri görkemli ayrı girişi bulunan iki farklı mağaradan ve bunların önündeki düzlükte yükselen bir höyükten oluşmaktadır. Doğu yöndeki A mağarasının giriş açıklığı 16 m ve iç derinliği yaklaşık 40 metredir. Ön alanın arka kısmında, kaya kütesinin içine doğru ilerleyen yaklaşık 100 m uzunluğunda bir koridor daha bulunmaktadır. Batı yöndeki, ortada dar bir geçitle birbirine bağlanan iki ayrı koridor şeklinde düzenlenmiş B mağarası yaklaşık 150 m uzunluğundadır. Ön giriş açıklığı 10 m olan mağaranın iç genişliğinde farklılıklar görülür. B mağarasının arka kısmında ikinci bölüme giriş sağlayan 7.5 m genişliğinde bir başka giriş daha bulunur. Her iki mağaranın batı yönünü oluşturan düzlük alan ise kare plana yakın olup 80 x 75 m ölçülerindedir. Bu düzlükte daha önceki yıllarda tamamen tahrip edilmiş bir höyüğün kalıntılarına rastlanılmıştır. Sözkonusu höyüğün günümüze ulaşan yüzeyden yaklaşık 8 m yükseldiği ve çapının 55 metreye kadar ulaştığı tespit edilmiştir. Girmeler höyüğünde ulaşılan en erken yerleşim katmanı günümüzden 14 bin yıl öncesine tarihlenmektedir (Takaoğlu vd. 2014, 111-118; Takaoğlu – Korkut 2019, 485-500; Erdoğan vd. 2021, 302-303). Girmeler yerleşimi aynı zamanda Anadolu'nun batısında Mezolitik dönem yerleşimi üzerine Neolitik ve Kalkolitik dönemlerde de yaşam izleri veren ender yerleşimlerden biridir. Kalkolitik Dönem sonrası yerleşim izleri ise büyük oranda tahrip olmuştur.

Tavabaşı mağaraları da benzer şekilde bölgenin prehistorik dönem insanların sosyal yaşamlarının detaylarını sunan arkeolojik buluntular içermektedir (Korkut vd. 2015, 37-41; Korkut vd. 2018a, 548-555). Tlos kent merkezinin 7 km güneydoğusunda, Arsa Köyü sınırlarında yer alan Tavabaşı yerleşimi Tavabaşı I ve Tavabaşı II olarak adlandırılan iki ayrı mağaradan oluşmaktadır. Deniz seviyesinden 900 m yükseklikteki Tavabaşı I mağarasının önünde 19 m genişliğinde bir giriş bulunmaktadır. Tek bir koridor şeklindeki mağaranın derinliği 150 m civarındadır. Tavabaşı II olarak adlandırılan diğer mağara kayalık yüzeyin bir alt kodunda yer almaktadır ve Tavabaşı I mağarasına göre daha küçük olup tek bir odadan ibarettir. Mağara içlerinde ve çevresinde ulaşılan kalıntılar Neolitik Dönem'e kadar tarihlenebilmektedir. Ayrıca mağaraların dış yüzeylerinde bulunan farklı ikonografideki kaya resimleri de prehistorik dönem Tavabaşı yerleşiminin diğer kanıtlarındandır.

Likya kentlerinin urbanistik yapısına yönelik değerlendirmeler daha çok Pers istilası ile başlayan sonraki dönemlerle sınırlı tutulur (Kolb 2008, 33-154). Klasik Dönem öncesi Likya Bölgesi yerleşim tarihinin pek bilinmeyişinin bunda etkili olduğu düşünülmektedir. Tlos Antik Kenti ve çevresinde son yıllarda gerçekleştirilen araştırmalar sadece kentin yerleşim tarihini değiştirmemiş; Likya Bölgesi urbanistiğinin yeniden yorumlanmasına da büyük katkı sunmaktadır. Her şeyden önce Tlos'da yürütülen araştırmalar esnasında Batı Anadolu yerleşimlerinden Orta Anadolu ve hatta oradan daha doğuya uzanan prehistorik dönem kültürel güzergahların Tlos Antik Kenti ile doğrudan bir bağlantısı tespit edilmiştir. Böylece Elmalı Ovası'nda sonlandığı düşünülen prehistorik dönem güzergahlardan (Eslick 1992) bir kolun Tlos Antik Kenti üzerinden Güneybatı Anadolu kıyılarına kadar ulaştığı kesinlik kazanır. Bundan başka Tlos yakınlarında yer alan Seki düzlüğündeki Eceler Höyük (Aksoy – Köse 2005, 71-83) ile bir üst seviyede bulunan Çaltılar Höyük (Momigliano vd. 2011) yerleşimleri üzerinden kuzey-güney aksında Ortabatı Anadolu'daki prehistorik yerleşimlerle de bir bağlantı kurulmuştur. Bu yerleşimler arasında Denizli yakınlarındaki Beycesultan büyük önem taşımaktadır. Tlos'da ele geçen Orta ve Geç Tunç Çağı seramik formlarının Beycesultan buluntuları ile olan yakın benzerliği (Korkut vd. 2019, 30-31) bundandır. Tlos kent merkezi dışında kuzeyde Girmeler, güneyde ise Bağlağaç/Alikahyalar, Arsa/Bayramlar ve Arsa/Tavabaşı yerleşimleri (Korkut vd. 2018b, 110-131) söz konusu prehistorik güzergahların belirlenmesinde büyük önem taşımaktadır. Girmeler Mağarası önündeki höyük yerleşiminde tespit edilen Mezolitik katman ve ardından gelen akeramik ve seramikli Neolitik Dönem yerleşim katmanları Güneybatı Anadolu için ilktir. Girmeler höyük yerleşiminin Neolitik Dönem katmanlarında ele geçen obsidiyen buluntuları arasında Melos örnekleri ol-

duğu gibi Orta Anadolu kökenli obsidiyen parçalarına da rastlanılmıştır (Takaoğlu – Korkut 2019, 492). Anadolu arkeolojisi için yeni olan bu veriler Likya Bölgesi'nin Neolitik Dönem'de hem doğu hem de batıdaki çağdaşı yerleşimlerle olan yakın ilişkisine ışık tutmaktadır. Bunlardan başka Geç Neolitik ve Erken Kalkolitik Dönem'lere tarihlenen Girmeler seramiklerinin benzerleri Kuruçay ve Hacılar gibi Göller Bölgesi yerleşimlerinden bilinmektedir (Duru 2008, 69-87). Diğer yandan Tavabaşı mağara yerleşiminde Neolitik Dönem buluntular dışında Orta Kalkolitik Dönem'e ait tabakaların bulunması (Korkut vd. 2018a, 548-555) "karanlık çağ" olarak adlandırılan bir dönemin yeniden yorumlanması gerekliliği adına büyük önem taşımaktadır.

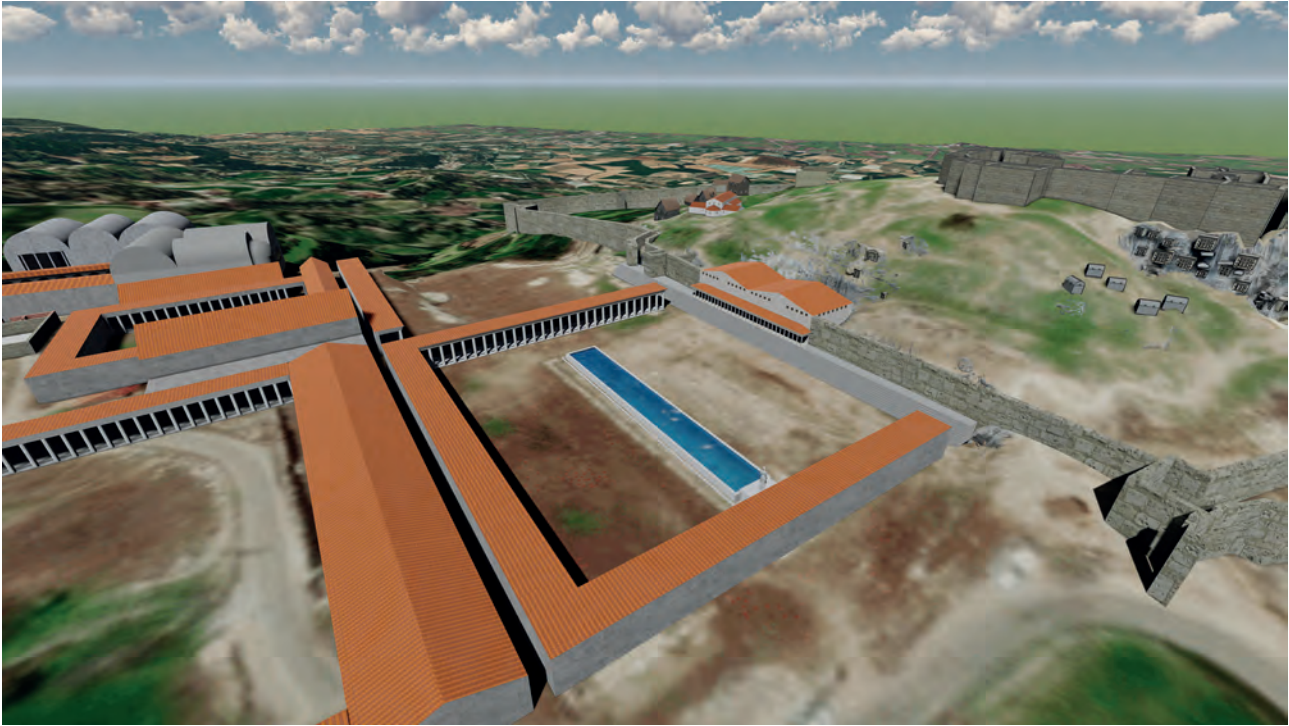


**Resim 2.** Tlos kent merkezi

Tlos kent merkezinde (**Resim 2**) sürdürülen kazı çalışmaları esnasında Girmeler ve Tavabaşı yerleşimlerinin çağdaşı kalıntılara da ulaşılmıştır. Bu bağlamda antik kentin merkezinde yer alan stadyum düzlüğü (**Resim 3**) büyük önem taşımaktadır. Hellenistik Dönem'de inşa edildiği bilinen stadyum yapı kompleksinin günümüze ulaşan son kullanım evresi Roma Dönemi'ne tarihlenmektedir (Korkut 2016, 71-84). Stadyum zemininin farklı noktalarında yapılan sondajlar burada geçmişı prehistorik çağlara kadar uzanan farklı katmanlar halinde bir yerleşim alanının olduğunu da göstermiştir (Korkut vd. 2019, 25-44). Prehistorik dönem yerleşime ait buluntular arasında düzlüğün farklı noktalarında doğal kaya oluşumları ile kombine edilmiş

mimari yapı kalıntıları dikkat çekmektedir. Sözkonusu mimari düzenlemelerin iç kısımlarında çok sayıda seramik parçası ile çakmaktaşı ve obsidiyenden yapılmış mikrolit tarzı el aletleri tespit edilmiştir. Bunlardan başka bazalt taşından üretilmiş savaş baltaları ile havanların yanında farklı taş ve cam malzemeden oluşturulmuş takı parçaları gibi küçük buluntular da ele geçmiştir. Bahsi geçen bu buluntular Tlos Antik Kenti Kalkolitik Dönem yerleşiminin kalıntılarını oluşturmaktadır. İki farklı sondajdan alınan örneklerin C 14 analiz sonuçları MÖ 5200-4850 yıllarına, Erken Kalkolitik Döneme işaret etmektedir.

Stadyum düzlüğünün neredeyse tam merkezinde Tunç Çağı, Geometrik Dönem ve Arkaik Dönem'e ait mimari kalıntıların üst üste tabakalar halinde bulunduğu başka bir alanda uzun soluklu bir sondaj kazısı yapılmıştır. Mimari dokuya işaret eden kalıntıların dışında farklı dönemlere tarihlenebilen seramikler de bu alandaki yerleşim sürecinin habercisidir.



**Resim 3.** Stadyum düzlüğü

Kazı çalışmaları esnasında ulaşılan en alt katmandaki seramik parçalarının Orta ve Geç Tunç Çağı form özellikleri taşıdığı görülmüştür (Korkut vd. 2019, 29-31). Ancak sözkonusu seramikler içinde Geç Tunç Çağı'na tarihlenen örnekler ağırlıktadır. Az sayıdaki Orta Tunç Çağı seramiği büyük olasılıkla daha sonraki süreçte bu katmana karışmış olmalıdır. Bu tabakanın Geç Tunç Çağı yerleşim alanı olduğu MÖ 1505-1415 yılları arasındaki sürece işaret C 14 analiz sonucu ile de desteklenmek-

tedir. Geç Tunç ağı katmanında ele geçen ve MÖ 12. yuzyıla kadar devam eden seramik tipolojisiyle örtüſen seramikler hem Yunanistan ve Ege Adaları hem de Batı ve Orta Anadolu'nun Orta ve Geç Tunç ağı seramik örnekleriyle doğrudan veya dolaylı benzerlik içerisindedir. Bu örneklerin hamur dokusunda genelde bir homojenlik sözkonusudur. Muhtemelen etkileſme yoluyla alınan formlar yerel atölyeler tarafından taklit edilmiſtir. Hamur yapısının farklılıklar gösterdiği bazı örneklerin ise ithal olduğu düşünölmektedir. Seramik hamurları üzerinde yapılan kimyasal analizler de bu düşünöneyi desteklemektedir. Diğer yandan stadyum düzlüğünün neredeyse tamamı jeofizik alıſmalarıyla taranarak detaylı kesit ve görünüſler alınmıſtır. Özellikle kazı alıſmalarının yürütöldüğu alanın derinlerinde gözlemlenen anomali örneklerinin Orta ve Erken Tunç ağı ya da daha erken yerleſim katmanlarına ait olduğu düşünölmektedir.

Tunç ağı yerleſim alanının üst seviyesinde ise Proto Geometrik Dönem'den baſlayarak Geç Arkaik Dönem'e kadar tarihlenebilen Erken Demirağ yerleſim katmanı tespit edilmiſtir (Korkut vd. 2019, 31-33). Bu sektörde birbirine benzer teknikte moloz taſlar kullanılarak inſa edilmiſ çok sayıdaki yapı duvarı ancak farklı seviyelerdeki zemin düzenlemesi ile dekoratif açıdan deđiſkenlik gösteren seramiklerle ayrıſtırılabilmıſtir. Sözkonusu alanının en üst seviyesinde tespit edilen etrafı surlarla çevrili yerleſim tabakası Geç Arkaik Dönem'e kadar kullanılmıſtır. Arkaik Dönem yerleſiminin altında ise çok sayıda alt evresi bulunan Geometrik Dönem ve Protogeometrik Dönem yerleſim katmanları yer almaktadır. Böylece Tlos kent merkezini batı yönden sınırlayan akropol yükseltisinin doğusundaki yamacın stadyum alanına dönüſtürölmeden önce "Tlava" yerleſiminin merkezi olduğu anlaſılır (**Resim 4**). Geç Arkaik Dönemle birlikte bu yerleſim alanı terk edilir ve akropolün zirvesinde bir dynastik saray etrafında ſekillenmiſ yeni bir yerleſim alanı oluſturulur. Stadyum düzlüğündeki Arkaik Dönem yerleſim katmanında tespit edilen seramikler urbanistik alanda yaſanan bu deđiſimin en geç MÖ 6. yuzyılın son çeyreğinde gerekleſtiđine iſaret etmektedir (Iſın 2018, 115-125). Akropolün tepesindeki yeni yerleſim alanının kuzey ve doğu yamaçlarında oluſturulmuſ nekropol alanında tespit edilen kaya mezarlarının erken örneklerinin Arkaik Dönem sonlarına doğru tarihlenmesi de (Korkut vd. 2017, 19-31) bu düşünöneyi desteklemektedir.

Tlos kent merkezini batı yönden sınırlayan akropol yükseltisi antik çağlardan günümüze kadar farklı dönemlere ait yerleſim izlerini bir arada barındıran önemli bir yerleſim alanıdır (**Resim 4**). Akropolün zirvesinde Geç Arkaik Dönem'de inſa edilmiſ ve Klasik Dönem boyunca kullanılmıſ dynastik yerleſime ait buluntular bilinen erken kalıntılardandır. Dynastik yerleſim kalıntıları arasında merkezdeki bir

kayalığın üzerinde ve etrafında bulunan mimari yapı izleri ile akropol düzlüğünden başlayarak batı yamaçlarda teraslar halinde ilerleyen diğer yapı kalıntıları dikkat çekmektedir.

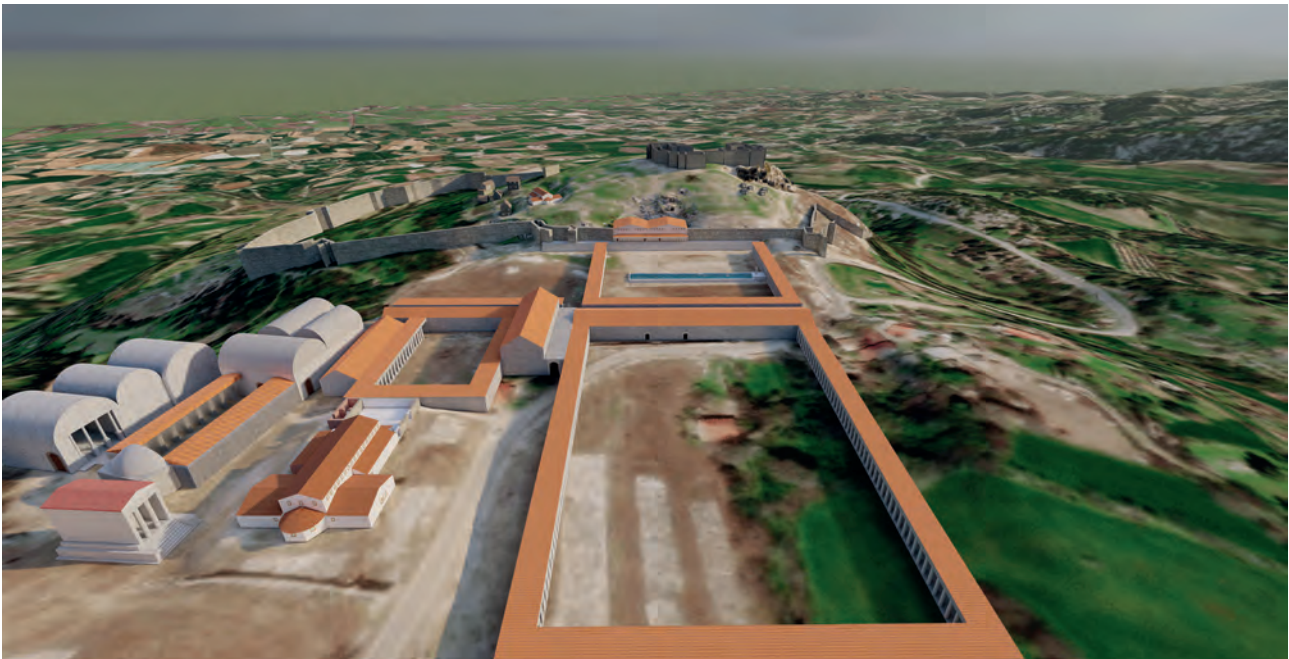


**Resim 4.** Stadyum alanı ve akropol yükseltisi

Bunlardan başka akropolün farklı noktalarında anakayadan yontularak oluşturulmuş basamaklı altar ya da sunu çanağı şeklindeki açık hava tapınakları da dynastik yerleşimin diğer kalıntılarındandır. Akropolün kuzey yamacında bulunan bir kutsal alan mimari düzenlemesiyle diğerlerinden ayrılır (Korkut 2016, 90-93). Ana kayanın tıraşlanmasıyla oluşturulmuş bu kutsal alanın merkezinde sunu çukurları ve stel yuvaları ile hareketlendirilmiş bir ana mekan ve buna açılan bir yan oda bulunmaktadır. Alanın merkezindeki ana mekan ayrıca kuzey yöndeki kayalık duvarda, at üzerinde sağa dönük biçimde hareket halinde betimlenmiş ve havaya kaldırdığı sağ eliyle mızrak taşıyan bir tanrı kabartması ve mekanın doğu yönünde bulunan kayalık alan üzerinde işlenmiş bir boğa kabartması ile de vurgulanmıştır. İkonografik detaylardan bu kutsal alanda öne çıkarılan tanrısal gücün Likya'nın gök tanrısı "Trggas" olduğu açıktır. Akropol yükseltisindeki dynastik dönem yerleşim kalıntıları arasında akropolün doğu yamacında, 13.60 m uzunluğundaki bir kısmı günümüze sağlam olarak ulaşabilmiş kuzey-güney doğrultulu sur duvarı da sayılabilir. Söz konusu sur duvarı polygonal taşlardan tek sıra halinde örülmüş olup taşların dış yüzeyleri nitelikli biçimde tıraşlanmıştır. Benzer teknikte örülmüş sur duvarları Xanthos akropolü (Courtils 2003, 66) gibi diğer Likya şehirlerinden de bilinmektedir.



Akropol yükseltisinin doğu ve kuzey yamaçlarında, surların dışında oluşturulmuş nekropol alanı dynastik yerleşim ile bağlantılı olarak Geç Arkaik Dönem'den itibaren kullanılmaya başlanmıştır (Korkut – Özdemir 2019b, 219-236). Nekropol alanında günümüze ulaşan mezar anıtları içerisinde “kaya mezarları” en büyük grubu oluşturur. Likya Bölgesi ahşap ev mimarisini taklit eden kaya mezarları için yuvarlak hatıllı düz çatı yapısı ve panellere bölünmüş gösterişli cephe düzenlemesi karakteristiktir. Bunlardan başka üçgen alınlıklı bir tapınağın ön cephesini taklit eden kaya mezarı tipinin de bu dönemde nekropol alanında kullanıldığı bilinmektedir. Likya Bölgesi'ne özgü cephe düzenlemeli mezarlarına oranla tapınak cepheli kaya mezarları sayıca daha azdır. Akropolün kuzeyindeki titan kayalığında oluşturulmuş ve dört sütundan ibaret bir İon tapınağının cephe düzenlemesini yansıtan “Bellerophon Kaya Mezarı” sözkonusu mezar anıtlarının en görkemlisidir. Kaya mezarının ön odasının yan duvarındaki kabartmadan dolayı bu mezar için literatürde bugüne kadar “Bellerophon Kaya Mezarı” ifadesi kullanılmıştır. Bu alanda yapılan son araştırmalar hemen yandaki kayalık üzerinde bulunan yazıtın bu mezarla bağlantılı olduğunu ve böylece mezarın Tlos Beyi “Hriktibili” ve onun ailesi için inşa edildiğini göstermiştir (Korkut vd. 2017, 19-31). Sözkonusu kaya mezarı yan yana konumlanmış iki mezar odası ve girişte yer alan bir ön odadan oluşmaktadır. Mezar odaları diğer kaya mezarlarında da görülen kline şeklindeki ölü yataklarıyla detaylandırılmıştır. Nekropol alanındaki mezar anıtların diğer bir grubunu ise “lahitler” oluşturur. Akropolün doğu yamacındaki nekropol alanında kullanılmış lahitler daha çok Likya Bölgesi'ne özgü semerdam kapaklıdır.



**Resim 5.** Agora ve stadyum alanı

Hellenistik Dönem ile birlikte Ege ve Akdeniz Havzası'ndaki tüm bölgelerde yeni bir şehircilik anlayışına geçilmiştir. Bununla da merkezdeki agora etrafında işlevlerine göre sakral, sepulkral ve profan olarak gruplanan yapıların konumları yeniden düzenlenmiştir (Korkut 2018). Likya Bölgesi şehircilik anlayışının da bu dönemde büyük değişime uğradığı ve tüm Likya'da bir ortak kent planlamasına geçildiği görülür. Urbanistik alanda yaşanan bu devrimden Tlos Antik Kenti de etkilenmiştir. Geç Arkaik Dönem'den itibaren dynastik yerleşim alanı olarak kullanılan akropolis yükseltisi Hellenistik Dönem'de büyük oranda nekropol alanına dönüştürülmüştür. Nekropol alanındaki mevcut Likya tipi kaya mezarları ve lahitler yeni bir düzenlemeyle kullanılmaya devam edildiği gibi bunlara ilaveler de yapılmıştır. Akropolisin doğu eteğinde oluşturulan mimari yapılaşma devlet agorası niteliğinde olup çok işlevli stadyum alanı olarak kullanılmaya başlanmıştır (**Resim 5**). Stadyum düzlüğünde tüm Likya kentlerinin katılımıyla organize edilen şenlik ve yarışmalar da düzenlenmeye başlanmıştır. Sözkonusu etkinlikler Erken Roma Dönemi'nden itibaren "Kroneia Şenlikleri" olarak adlandırılmıştır. Akropolisin doğu yamacına yaslanmış tek taraflı oturma tribünü ve diazoma anakayadan yontularak oluşturulmuştur. Oturma sıralarının üstündeki diazomaya yönlendirilmiş yanyana iki mekanklı meclis binası yapı kompleksi Tlos'un Hellenistik Dönem diğer kamu yapısıdır. Mekanlardan kuzey yönde kalan bölümün mimari detayları bu bölümün Prytaneion ve arşiv binası olarak kullanılmış olma olasılığına işaret etmektedir. Bouleuterion olarak kullanılan güney mekandan oldukça görkemli bir kapı açıklığıyla doğrudan diazomaya geçit verilmiştir. Böylece stadyum alanı düzenlemesi ile meclis binası yapı kompleksinin aynı dönemde birlikte tasarlandığı kesinlik kazanır.

Stadyum düzlüğünün doğusundaki üst terasta kentin ticari agorası yer almaktadır (**Resim 5-6**). Stadyum alanı ile agora tonozlu bir kapıyla birbirine bağlanmıştır. Agoranın doğu yönündeki dükkanlar aynı zamanda stadyum düzlüğüne yönlendirilmiştir. Kentin merkezi konumundaki agoranın doğusunda tiyatro, güneyinde tapınak ve güneybatısında ise gymnasium yapısı yine birlikte planlanmıştır. Gymnasium yapısının Roma Dönemi'nde bir hamam ile kombine edildiği bilinmektedir. Tapınak alanında ise önce Roma, daha sonra Bizans Dönemi'nde olmak üzere iki büyük değişiklik yaşanmıştır. Tlos tiyatrosunun (**Resim 7**) ilk kez Hellenistik Dönem'de inşa edildiği ve geçirdiği farklı tamirat evreleriyle Geç Roma Dönemi'ne kadar kesintisiz bir şekilde kullanıldığı arkeolojik verilerle belgelenmiştir (Korkut 2016, 35-41). Kuzey ve güney yöndeki parodos duvarlarında bulunan tamirat yazıtları bu bağlamda önemli bir belge niteliğindedir. Tiyatronun kuzey girişi önünde in situ olarak duran ve I. Ptolemaios hükümdar kültüyle ilişkili olan heykel altlığı tiyatronun Roma Dönemi öncesindeki kullanımı ile ilgili önemli bir kanıttır.

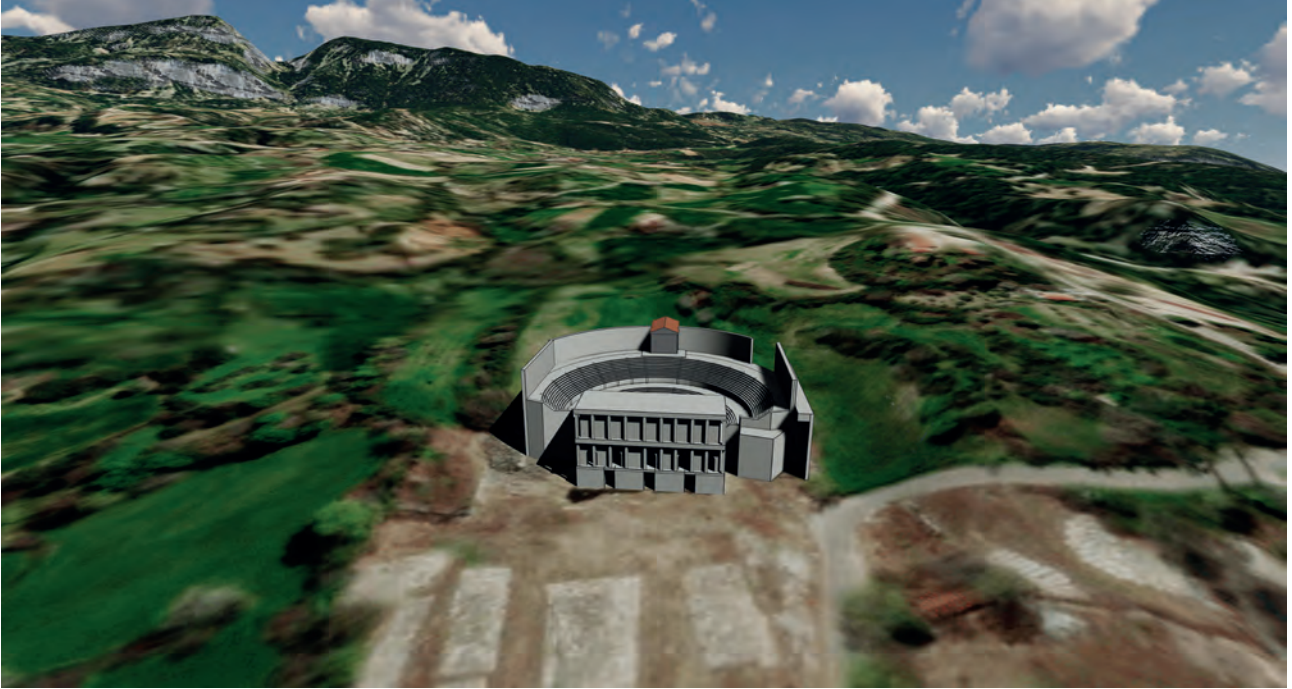
MS 43 yılında Roma İmparatoru Claudius Likya Bölgesi'ni bir Roma eyaletine dönüştürmüştür. Claudius Dönemi ile birlikte başlayan bu yeni süreç içerisinde Tlos Antik Kenti önemini koruyarak gelişmeye devam etmiştir. Ancak kentin Hellenistik Dönem urbanistik yapısına pek dokunulmamıştır. Bunun yerine mevcut yapılar tamir edilerek kullanılmaya devam edilmiştir (**Resim 8**). Örneğin tiyatronun sahne binası birinci kat seviyesinden itibaren yenilenmiştir. Agoranın doğusundaki tapınak alanı küçültülmüş ve burada imparator tapınağı formunda daha küçük ölçekli yeni bir tapınak inşa edilmiştir (**Resim 9**). Söz konusu tapınak şaşırı biçimde Kronos'a adanmıştır (Uygun 2018). Hellenistik Dönem'de inşa edilen stadyum alanının güney yarısı doğal yollardan tahrip olduğundan sadece kuzey yarısı kullanılmaya devam edilmiş ve bunun merkezine bir çeşme ile havuz yapı kompleksi ilave edilmiştir (**Resim 3-4**).



**Resim 6.** Stadyumun doğusundaki ticari agora

Böylece stadyum alanı Roma Dönemi ile birlikte diğer aktiviteler dışında canopus olarak da kullanılmaya başlanmıştır. Benzer bir yapılaşma gymnasium alanında görülür (**Resim 10-11**). Gymnasium yapısına Roma Dönemi'nde bir hamam ilave edilerek yapı gymnasium-hamam kompleksine dönüştürülmüştür. Likya Bölgesi hamam mimarlığının en güzel örneklerinden biri olan diğer bir hamam ise Kronos Tapınağı'nın hemen güneyindeki terasta inşa edilmiştir (**Resim 12**). Çok sayıda tamirat evresi bulunan bu hamam yapısının en son Büyük Konstantin Dönemi'nde ye-

nilenerek kullanıldığı ve hatta günümüze ulaşan bir yazıttan “Konstantin Hamamı” olarak adlandırıldığı da bilinmektedir.



**Resim 7.** Tlos tiyatrosu



**Resim 8.** Tlos'un Roma İmparatorluk Dönemi yerleşimi



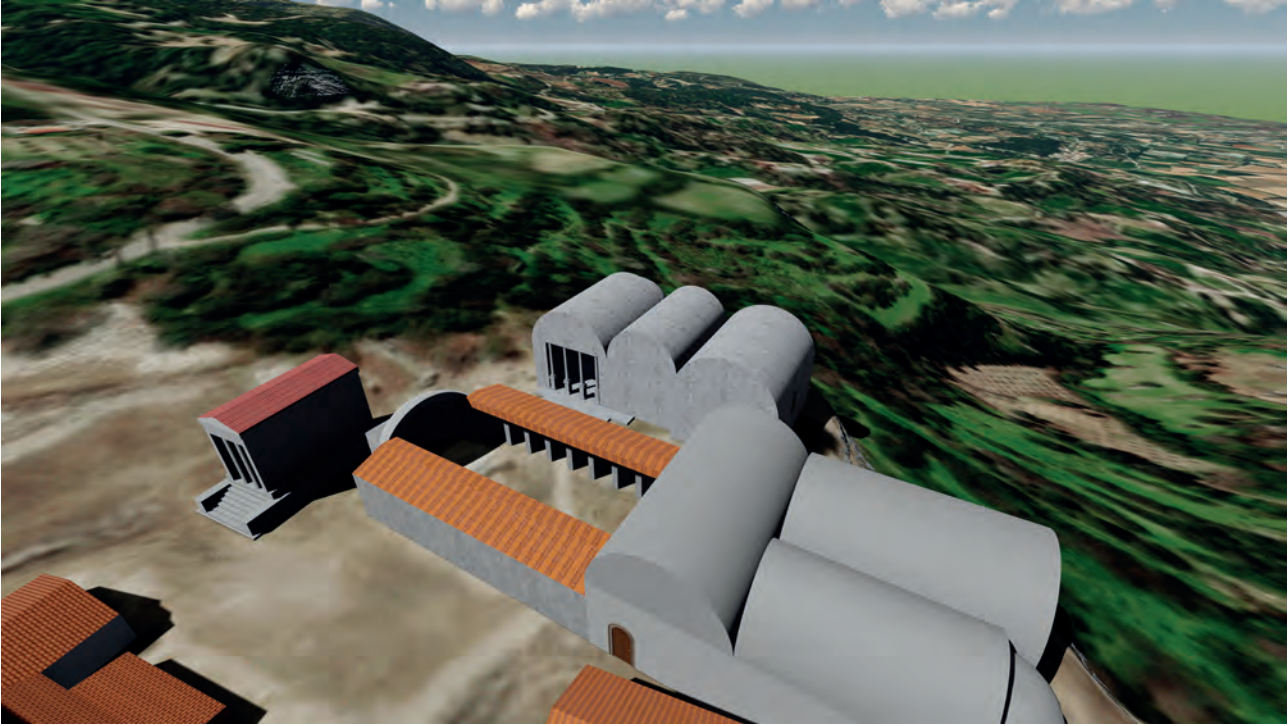
**Resim 9.** Kronos tapınağı



**Resim 10.** Gymnasium-Hamam (Küçük Hamam) yapı kompleksi

Roma İmparatorluğu sınırlarında Hıristiyanlık inancının hızla yayılım göstermesi İmparator Büyük Konstantin'i yeni bir politika benimsemeye yönlendirmiş ve bu gelişme daha önce pagan inanışları doğrultusunda kurulan şehirlerin yeniden şekil-

lenmesine neden olmuştur. Başlangıçta pagan gelenekleri ile Hıristiyanlık inancı bir arada sürdürülmüştür. Örneğin Tlos'da erken dönemlerden itibaren kutsal alan olarak kullanılan yerde bir anıtsal bazilika yapısı da (**Resim 13**) inşa edilmiştir (Korkut – Urano 2020). Bu esnada bazilikanın hemen yanı başında duran ve Erken Roma Dönemi'nde inşa edildiği bilinen Kronos tapınağına dokunulmamış olması her iki yapının başlangıçta aynı zamanda kullanıldığına işaret etmektedir (**Resim 14**).



**Resim 11.** Gymnasium-Hamam

Kronos tapınağı ile bazilikanın aynı anda yan yana kullanılmış olması, Tlos kent bazilikasının en geç I. Theodosius Dönemi'nden (MS 379-395) önce inşa edildiğini göstermektedir. I. Theodosius MS 391 yılında tüm pagan dinlerini yasaklamış ve Hıristiyanlığı Roma'nın tek dinsel inancı haline dönüştürmüştür. MS 395 yılında Theodosius tarafından olimpiyatların yasaklanmasıyla da tüm pagan geleneklerine son verilmiştir.

Theodosius I Dönemi'ndeki yeni süreçle birlikte Tlos Antik Kenti pagan yerleşim alanlarının terk edildiği ve kent merkezini batı yönden sınırlayan akropolün güney yamaçlarında yeni bir yerleşim alanının oluşturulduğu bilinmektedir (**Resim 15**). Bu yeni yerleşim alanının girişi akropolün doğu yamacında, stadyum diazomasının en güney ucundadır. Söz konusu Erken Bizans Dönemi yerleşim alanının merkezinde görkemli bir saray kompleksi bulunmaktadır. Saray yapısının etrafında ise en güneydeki düzlüğe kadar uzanan bir alana yayılmış vaziyette diğer yapılar yer almaktadır.



**Resim 12.** Büyük Hamam



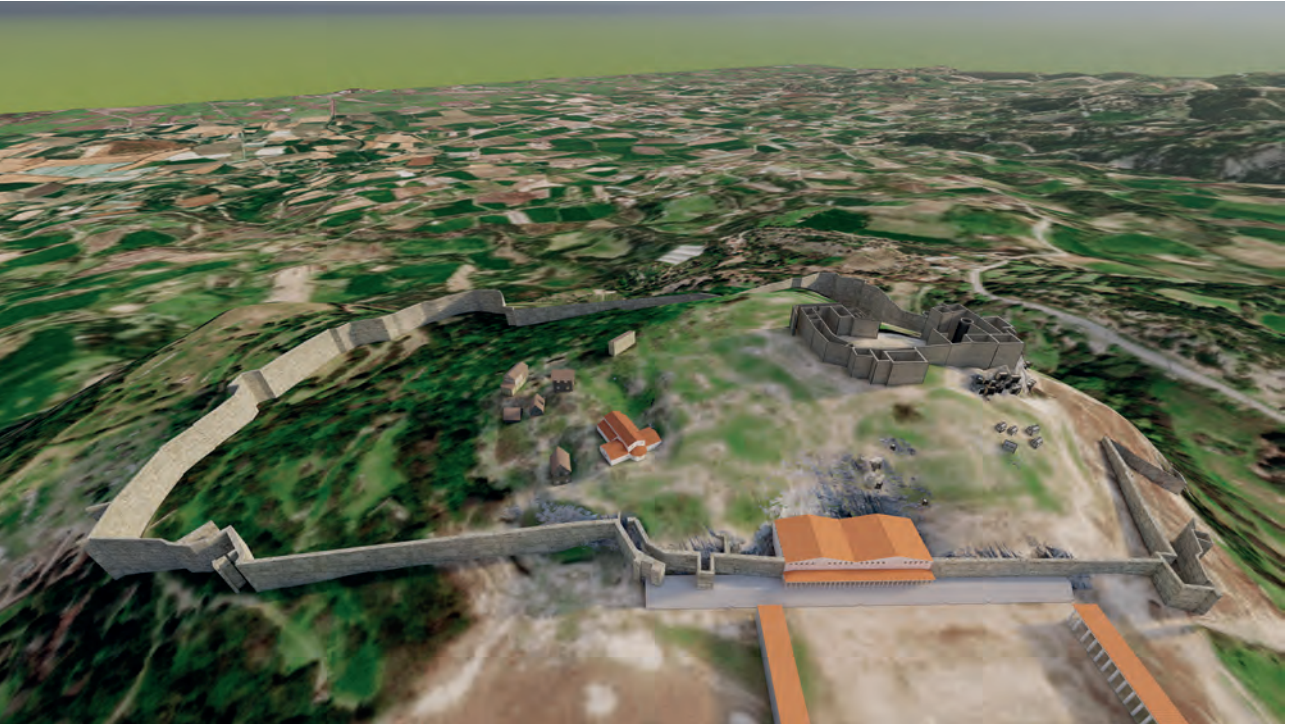
**Resim 13.** Kent Bazilikası

Yeni yerleşim alanındaki binaların inşasında genelde kentin daha önceki pagan yapılarının malzemesi devşirme olarak kullanılmıştır. Ancak bu alanda doğal kayaların tıraşlanması sonucu oluşturulmuş konutlara da rastlanılır. Ayrıca arazi yapısı-

nın yamaç formundan dolayı teraslar oluşturulmuş ve teras aralıkları ise duvarlarla desteklenmiştir.



**Resim 14.** Kutsal alandaki Kronos Tapınağı ve Kent Bazilikası



**Resim 15.** Theodosius I Dönemi'nde oluşturulan yeni yerleşim alanı

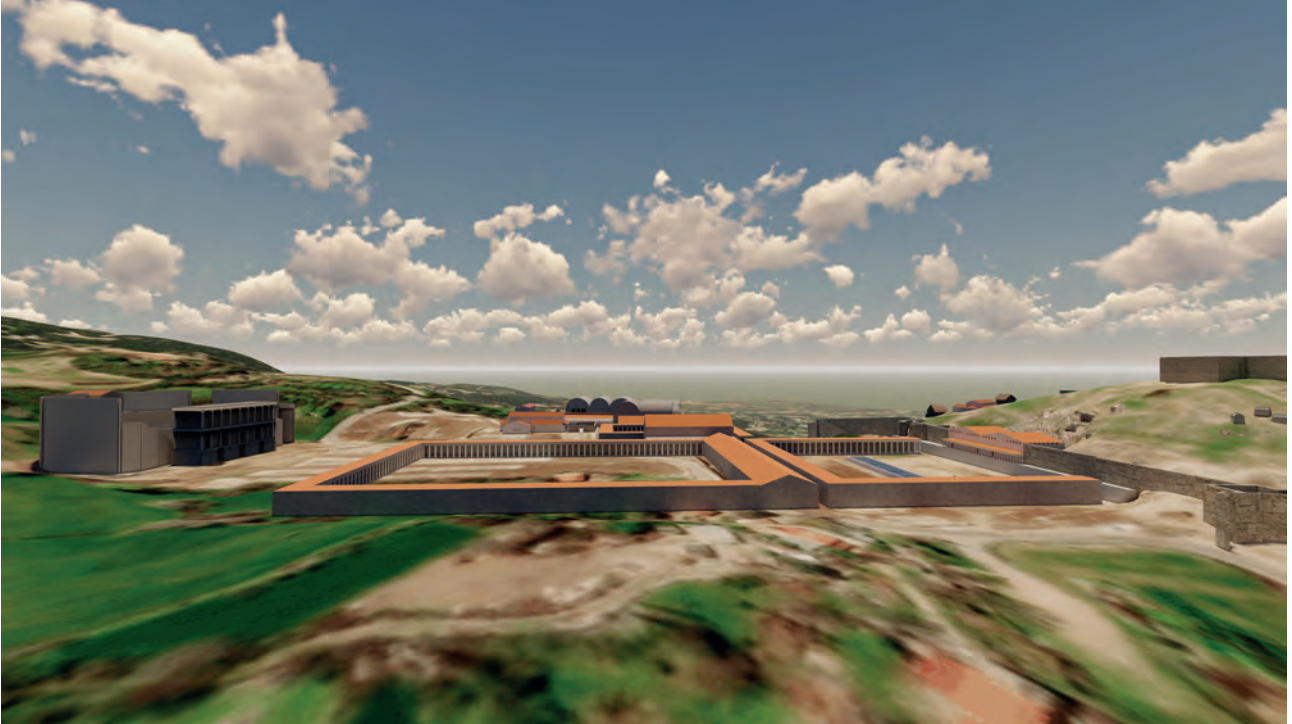


Akropolün güney yamacında oluşturulan bu yeni yerleşim alanı ile birlikte tüm akropol yükseltisinin etrafı bir sur ile çevrelenmiştir. Akropolün doğu, kuzeydoğu ve güney yönündeki surlar devşirme malzeme kullanılarak zeminden itibaren çift sıralı örülmüş ve iç kısmı harçlı molozla doldurulmuştur. Akropolün kuzey ve batı yönündeki surlar daha çok tek sıralı taş duvar tarzında inşa edilmiştir. Sarp yamaçlardaki kaya boşluklarının küçük moloz taşlarla doldurularak kapatılması şeklinde inşa edilen bu surların doğu ve güney yönde olduğu gibi çok yüksek olmadığı, aksine teras duvarları tarzında düzenlendiği görülür. Arazinin teras yapısından dolayı surların bazı kısmında kısa aralıklarla destek burçları da oluşturulmuştur (**Resim 16**). Bunlardan başka meclis binası yapı kompleksinin doğu duvarı bir tamirat evresinde surlara eklenmiştir. Diğer Likya kentlerinde de sıkça görülen benzer sur yapılarının genelde Arap akınlarına karşı savunma amacıyla, MS 7.-8. yüzyıllarda inşa edildiği kabul edilmektedir (Peschlow 2006). Ancak Tlos Antik Kenti surlarından kente açılan ana giriş kapısı üzerindeki tamirat yazıtı (TAM II Nr. 553) sözkonusu surların MS 5. yüzyıldan önceki bir dönemde inşa edildiğini göstermektedir. Bahsi geçen onarım yazıtında dönemin Likya Valisi Phl. Kl. Spudasios Markeianos onurlandırılmıştır. Diğer yandan kent bazilikasının Tlos'un Bizans Dönemi yerleşim surlarının dışında kalması da yerleşimi çevreleyen surların bazilikadan sonra inşa edildiğinin başka bir göstergesidir.



**Resim 16.** Theodosius I Dönemi yerleşim surları

Orta Bizans Dönemi'nde akropolün güney yamacındaki bu yerleşim yeterli olmaz ve yerleşim alanı surların dışına taşarak daha önceki pagan yerleşim alanları tekrar kullanılmaya başlanır (**Resim 17**). Kent planlamasındaki bu tarz değişim Likya Bölgesi için yabancıdır. Bu dönemde kentler hem azalan nüfus sayısı hem de politik gelişmelerle bağlantılı olarak genelde küçülmüştür. Tlos Antik Kenti'nde yaşanan bu gelişme ancak artan bir nüfus yapısıyla açıklanmaktadır. Ancak sözkonusu nüfus sayısının doğal bir artış olmadığı düşünülmektedir. Bu durum Orta Bizans Dönemi'nde doğudan batıya doğru göç etmek zorunda kalan Hıristiyan nüfusu ile bağlantılı olmalıdır. Tlos Antik Kenti şehircilik anlayışında yaşanan bu düzenleme büyük olasılıkla MS 13. yüzyılda gerçekleşmiştir. Bu süreçte kent bazilikasının son kez onarılarak kullanılmaya devam ettiği de bilinmektedir (Korkut – Urano 2020, 30-32). Tlos'da şekillendirilen bu Orta Çağ yerleşiminin etrafı ayrıca basit bir sur yapısıyla da çevrilmiştir. Beylikler Dönemi ile birlikte diğer Likya kentlerinde olduğu gibi Tlos'da da göç hareketleri başlamış ve azalan Hıristiyan nüfus sayısı ile yeni bir dönem başlamıştır.



**Resim 17.** Theodosius I Dönemi yerleşimi dışında kalan pagan yapıları

Tlos Antik Kenti'nin sahip olduğu tarihsel önemin bundan sonraki dönemlerde de sürdürüldüğü görülmektedir. Anadolu Selçuklu Devleti'nin çöküşünden sonra Menteşeoğulları Beyliği Güneybatı Anadolu'daki Bizans egemenliğine son vermiş

ve Muğla merkez olmak üzere bölgede 13. yüzyıl ortalarından 15. yüzyıl başlarına kadar devam eden bir hâkimiyet kurmuştur (Duran 1995, 55-91; Wittek 1999). Tlos kent merkezinin hemen güneyinde kalan Türbe Mahallesi'ndeki tarihi kalıntılar yapı malzemesi, duvar tekniği ve mimari detaylarıyla Mentешеoğulları Beyliği Dönemi'ne tarihlenmektedir. Örneğin buradaki yapı kompleksi içindeki türbenin mimarisi bölgede bulunan Mentешеoğulları Beyliği dönemine ait diğer türbe örnekleriyle büyük benzerlik içerisindedir. Fethiye'de bulunan ve 1283 tarihinde Mentеше Bey için yapıldığı tahmin edilen türbe (Duran 1995, 179-188; Oduncular 2012, 134-140) hem mimari formu hem de ölçüleri bakımından en yakın örneklerdendir. Tlos örneğinde farklı olarak duvarlarda tuğlanın yanında Roma Dönemi yapılarından temin edilen düzgün kesilmiş bloklar da kullanılmıştır. Türbe yapısına ait kubbeden herhangi bir mimari döşem günümüze ulaşmamıştır. Ancak Fethiye türbesinde duvar ve kubbe-yi birbirine bağlayan Türk üçgenlerinin Tlos'da kullanılmadığı rahatlıkla görülür. Tlos türbe kalıntısına mimari açıdan benzeyen diğer bir örnek ise Fethiye'ye bağlı Üzümlü Köyü'nde bulunmaktadır. Üzümlü'deki 14. yüzyıla tarihlenen anonim türbe (Duran 1995, 184-186; Oduncular 2012, 141-147) kalıntısı 5 x 5 m ölçülerinde olup kare planlıdır. Bu yapıda da tuğla ve moloz taş işçiliği düzensiz olarak kullanılmıştır. Hatta duvarlardaki küçük mazgal deliği şeklinde düzenlenmiş pencere açıklıkları da ortaktır. Tlos örneğinde farklı olarak dört adet daha büyük ölçekli pencere açıklığı bulunmaktadır. Söz konusu pencere açıklıkları türbenin tamirat evrelerinde yeni düzenlemeler esnasında oluşturulmuştur. Üzümlü türbesindeki kubbe yapısı orijinal olmayıp, yakın zamanda yeniden inşa edildiği bilinmektedir. Türbenin orijinal kubbesinin tuğla ile oluşturulduğu tahmin edilmektedir. Benzer bir kubbe yapısı Tlos türbesi için de düşünülmektedir. Bu tür tuğla kubbeler Mentешеoğulları Beyliği Dönemi'nde yaygın olarak kullanılmıştır. Milas Beçin Kalesi'nden günümüze ulaşan Orhan Bey Türbesi gibi (Ünal 2005, 20-21) örnekler bunun en güzel kanıtıdır.

Bölge daha sonra diğer Anadolu beyliklerinde olduğu gibi Osmanlı İmparatorluğu egemenliği altına girer ve "Menteşe Vilayeti" olarak adlandırılır (Kütükoğlu 2010). Tlos akropolünün zirvesinde yer alan kaya kütesinin etrafındaki kale yapısı Osmanlı Dönemi'ne tarihlenmektedir (**Resim 15-16**). Kalenin ortasında geniş bir avlu yer almaktadır. Avlunun güney yönündeki yapılar daha özenli inşa edilmiştir. Bu yapılardan bazılarının sıvalı ve farklı motiflerle bezenmiş duvarları sağlam olarak günümüze kadar ulaşmıştır. Kalenin batısında ise iki katlı düzenlenmiş bir hara yapısı bulunmaktadır. Kalenin inşasında Tlos'un antik çağ yapılarından sökülen bloklar parçalanıp moloz haline dönüştürülerek kullanılmıştır. Kalenin inşa süreci tam olarak bilinmemekle beraber 1803 yılına tarihli bir Osmanlı arşiv kaydında burada

yaşayan Ali Ağa'nın aynı zamanda Döğer Kazası muhtarı olduğu vurgulanmıştır. Bundan başka 1830 yılına tarihli diğer bir arşivde bölgenin Menteşe Sancağı sınırları içerisinde kaldığı ve sancağın iki ayanından biri olan "sabık ayan" Ali Ağa'nın Döğer Kazası'nda ikamet ettiği belirtilmiştir. Böylece akropoldeki kale yapısına ait kalıntılar en geç 19. yüzyılın başlarına tarihlenmektedir. Bu tarihleme 1830'lu yıllarda kenti yeniden keşfeden Ch. Fellows ve T.A.B. Spratt ile E. Forbes gibi dönemin ünlü gezginlerinin seyahatnamelerindeki anlatımlarla da örtüşmektedir. Önce Döğer Köyü'nde Ağayı ziyaret eden Fellows ve Spratt ile Forbes daha sonra Tlos Antik Kenti'ne çıkıp orada akropolün zirvesinde Ağa'nın kardeşine ait yazlık rezidansın Xanthos Vadisi'ni gören bir odasında konaklamışlardır (Fellows 1841, 132; Spratt – Forbes 1847, 32-33). Spratt ve Forbes Ağa'nın kardeşini tek gözlü ve somurtkan, ancak oldukça şık giyimli ve terbiyeli ve ayrıca misafirperver olarak tanımlamıştır. Bu tanımlama sözlü aktarımlarda geçen "Kanlı Ali Ağa" ifadesiyle çelişmektedir. Döğer ayanının iki farklı ikametgahından bölgeye daha sonra gelen O. Bendorf ve G. Niemann da bahsetmiştir. 1881 yılında Ağa'nın Döğer'deki konağında misafir olarak kalan Bendorf ve Niemann, ziyaret ettiği Tlos Antik Kenti'nin akropolündeki Osmanlı Dönemi rezidansı için ise harabe ifadesini kullanmıştır (Bendorf – Niemann 1884, 34-35). Bu tanımlamadan Tlos'daki Osmanlı Dönemi kalenin bu yıllarda artık kullanılmadığı anlaşılmaktadır. Tlos Antik Kenti ve çevresinde oldukça erken bir dönemde başlayan yaşam Cumhuriyet Dönemi ile birlikte kesintiye uğramadan halen devam etmektedir. Tlos Antik Kenti üzerinde kurulmuş Yakaköy Mahallesi bunun en güzel göstergesidir.

### 3. TLOS TİYATRO TAPINAĞI

Tlos Antik Kenti'nin Hellenistik Dönem kamu yapılarından biri olan anıtsal tiyatro binası (Korkut 2016, 35-41; Korkut – Özdemir 2019a) kent merkezini doğu yönden sınırlayan bir yükseltinin yamacına yerleştirilmiş ve yönü kentin simgesi konumundaki akropol kayalığına doğru çevrilmiştir (**Resim 17-18**). Birbirinden geniş bir diazoma ile ayrılan iki katlı cavea düzenlemesi, görkemli bir scaenae fronsa sahip sahne binası ve kuzey-güney yönlerden yapıya giriş sağlayan parodoslarla tiyatro bütüncül bir plan sergilemektedir. Tiyatroyu dışarıdan çevreleyen koridor duvarları ile bunların iç kısmında, caveanın altında oluşturulmuş birbirinden farklı mekan düzenlemeleri ve ima caveanın bitiştirindeki diazomaya uzanan vomitorium girişleri yapıya ayrıca bir anıtsallık katmaktadır. Tiyatroyu daha da ayrıcalıklı kılan bir diğer detay ise summa caveanın en üst seviyesinin ortasında inşa edilmiş tapınak yapısıdır (**Resim 19-20**). Tapınak alanında gerçekleştirilen kazı çalışmaları esnasında yapıya ait mimari elemanlar büyük oranda yıkıntı yerinde in situ olarak ele geçmiştir. Sözkonusu mimari döşemin belgeleme çalışmaları ardından yapılan kapsamlı değerlendirmeler sonrasında (Korkut vd. 2022) yapının orijinal dokusunu yansıtan restitüsyon çizimleri elde edilmiştir.

Templum in antis formunda inşa edilmiş Dor düzenindeki tapınak önde bir pronaos ve arkada ise bir naos bölümünden oluşmaktadır (**Resim 21-22**). Doğu yöne bakan tapınağın ön cephesindeki pronaos, iki ante uzantısı ve bunların arasına yerleştirilmiş iki sütun ile hareketlendirilmiştir (**Resim 23**). Tapınağın köşelerinde taşıyıcı olarak ise plasterler kullanılmıştır. 12.04 x 7.20 m ölçülerindeki tapınağın duvar bloklarından sadece ilk iki sırası yerinde in situ olarak korunmuştur (**Resim 24-25**). Yaklaşık 57 cm kalınlığındaki duvar sırası statik nedenlerden aralıklı olarak iki yarım ve tek bir blok kullanılarak örülmüştür (**Resim 26-27**). Köşe plasterlerinde başlayan bu uygulama ilk iki sırada yarım blok ardından tek bir blok şeklinde düzenlenmiştir. Tek bir bloktan oluşan örgü siteminde duvar blokları içte ve dışta düzgün biçimde tıraşlanmıştır. İki yarım bloğun kullanıldığı yerlerde ise blokların birleşen iç kısımları kaba biçimde bırakılmıştır.



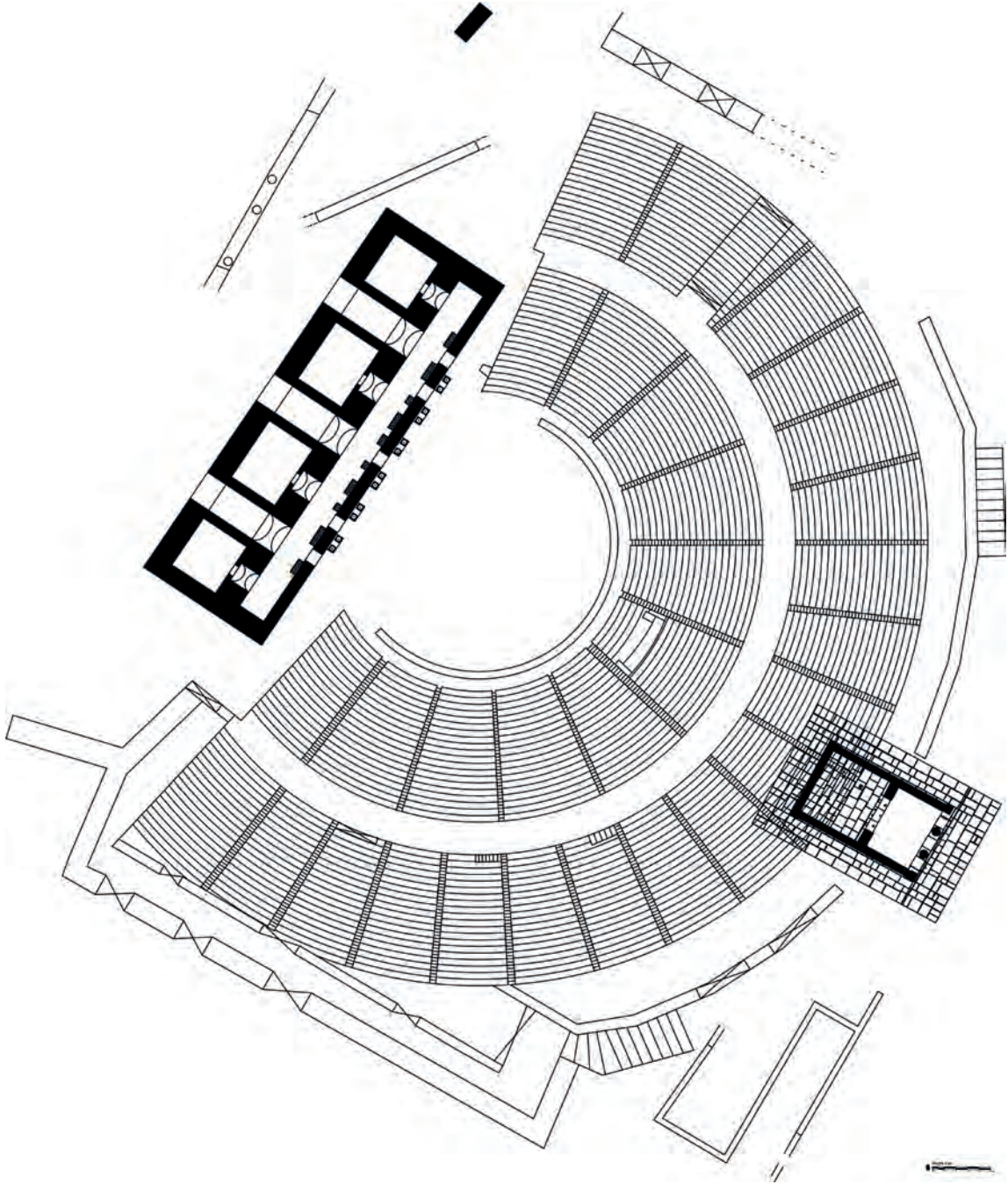
**Resim 18.** Tlos tiyatrosu



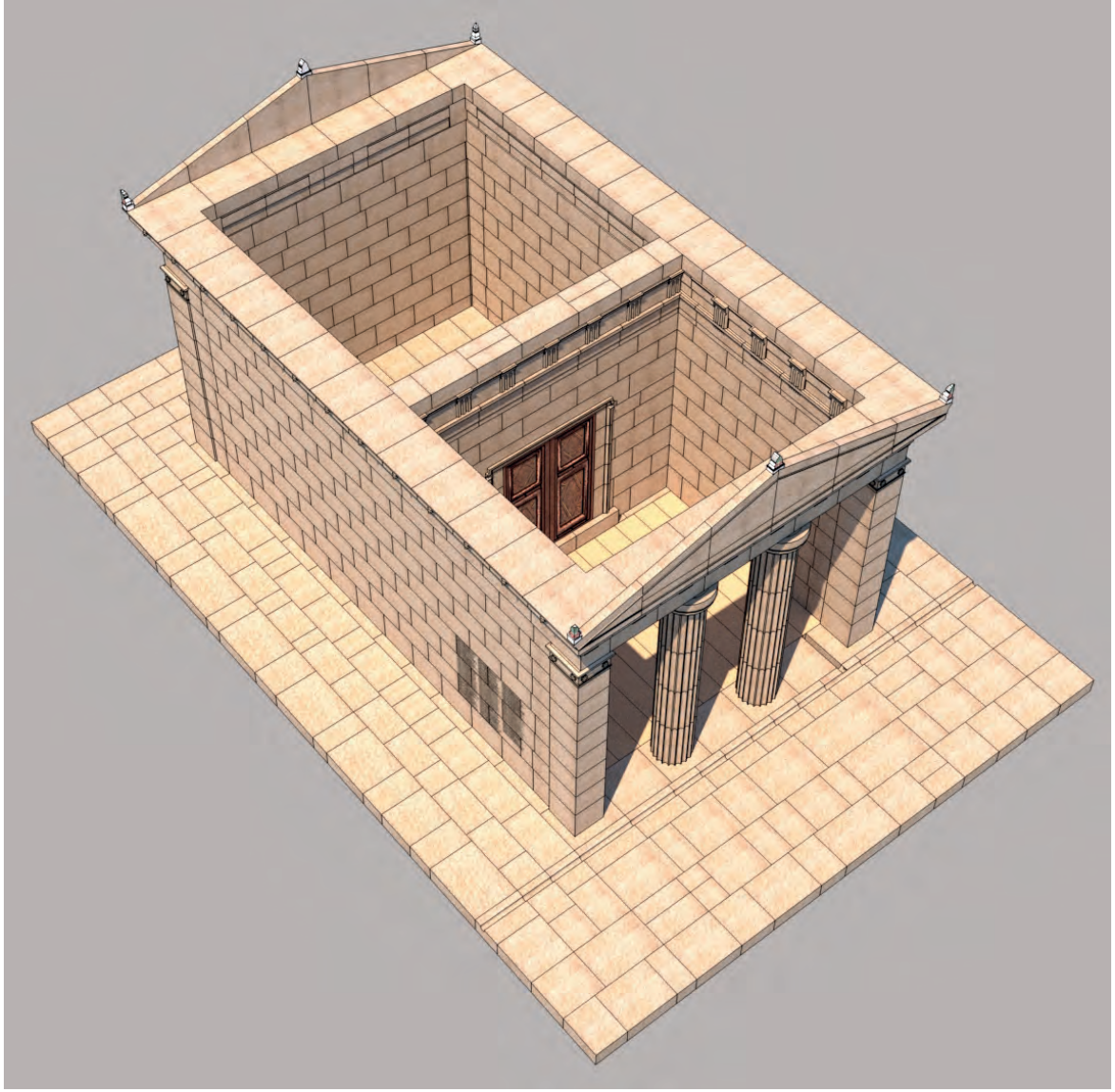
**Resim 19.** Tiyatro ve summa caveası üzerindeki tapınak

Blok yüzeylerinde herhangi bir boyama ya da plastik uygulamaya yer verilmemiştir. Duvar bloklarının aralarında dolgu harcı kullanılmamıştır. Bloklar birbirle-

rine her iki yönden iki sıralı kenetlerle tutturulmuştur (**Resim 28**). Kenet formları “kırlangıç kuyruğu” tipinde olup ölçüleri farklılıklar göstermektedir. Kazı çalışmaları esnasında tapınak bloklarında kullanılan kenetlerin üretildiği kalıplar da ele geçmiştir.



**Resim 20.** Tiyatro ve tapınak planı

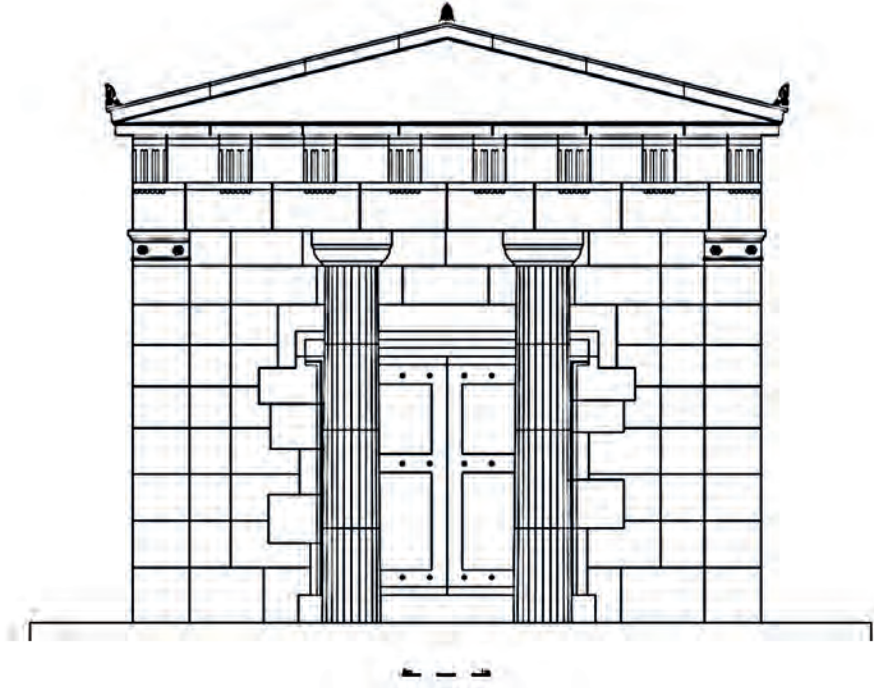


**Resim 21.** Templum in antis formunda ve dor düzeninde tapınak



**Resim 22.** Tapınağın pronaos ve naos bölümleri





**Resim 23.** Doğu yöndeki ön cephe

Tapınak duvarlarında kullanılan bloklarının uzunlukları farklılıklar göstermektedir. Tapınağın kuzey ve güney duvarlarındaki blokların uzunlukları 87-90 cm; doğu ve batı yöndeki duvar bloklarının uzunlukları ise 93-96 cm aralığındadır. Köşelerde

kullanılan plaster blokları ise zeminde 117 x 72 cm ölçülerindedir. Söz konusu plasterlerin profilleri duvar yüzeylerinden dışa taşırılarak verilmiştir.

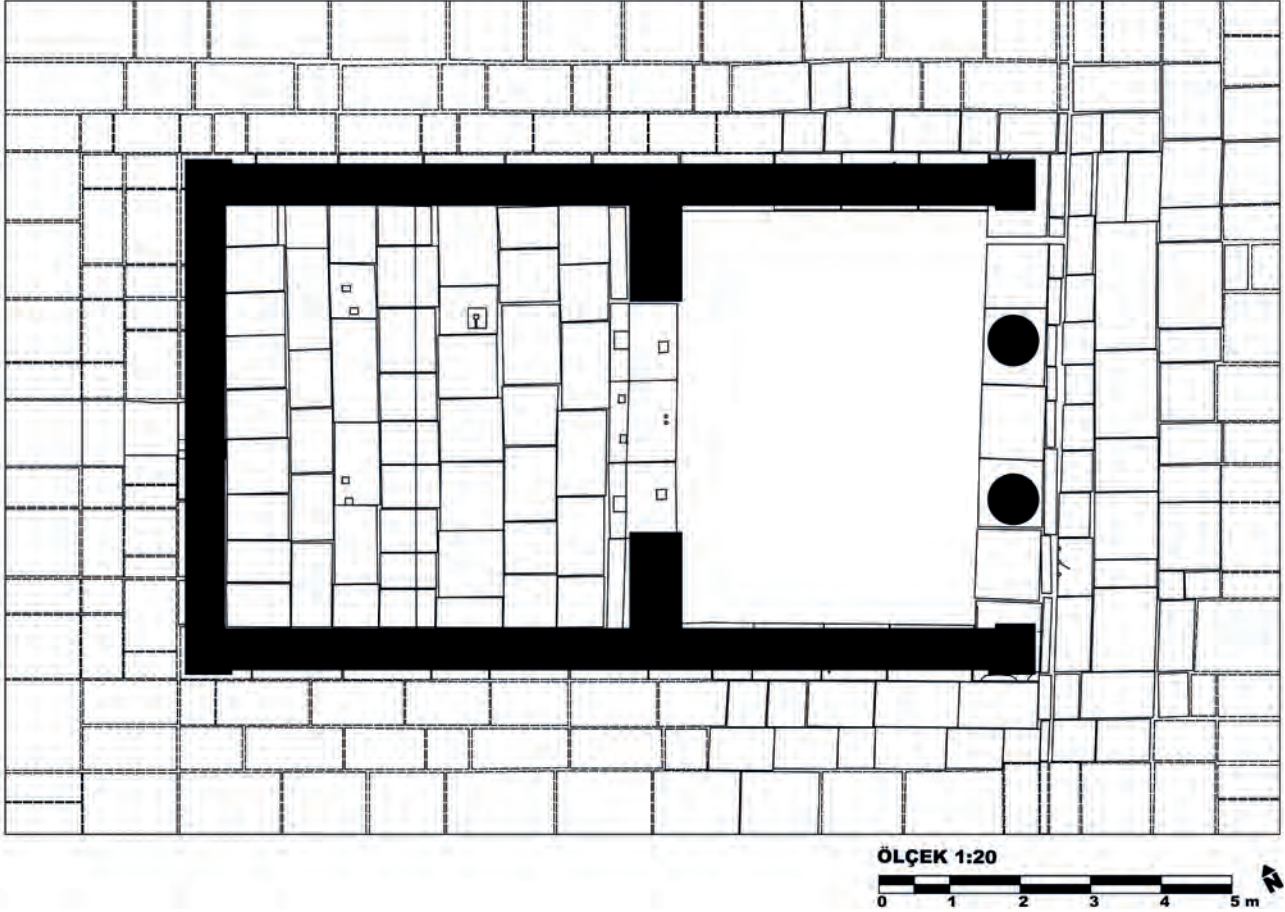


**Resim 24.** Tapınağın in situ konumu



**Resim 25.** Tapınağın günümüze ulaşan iki sıralı duvarları

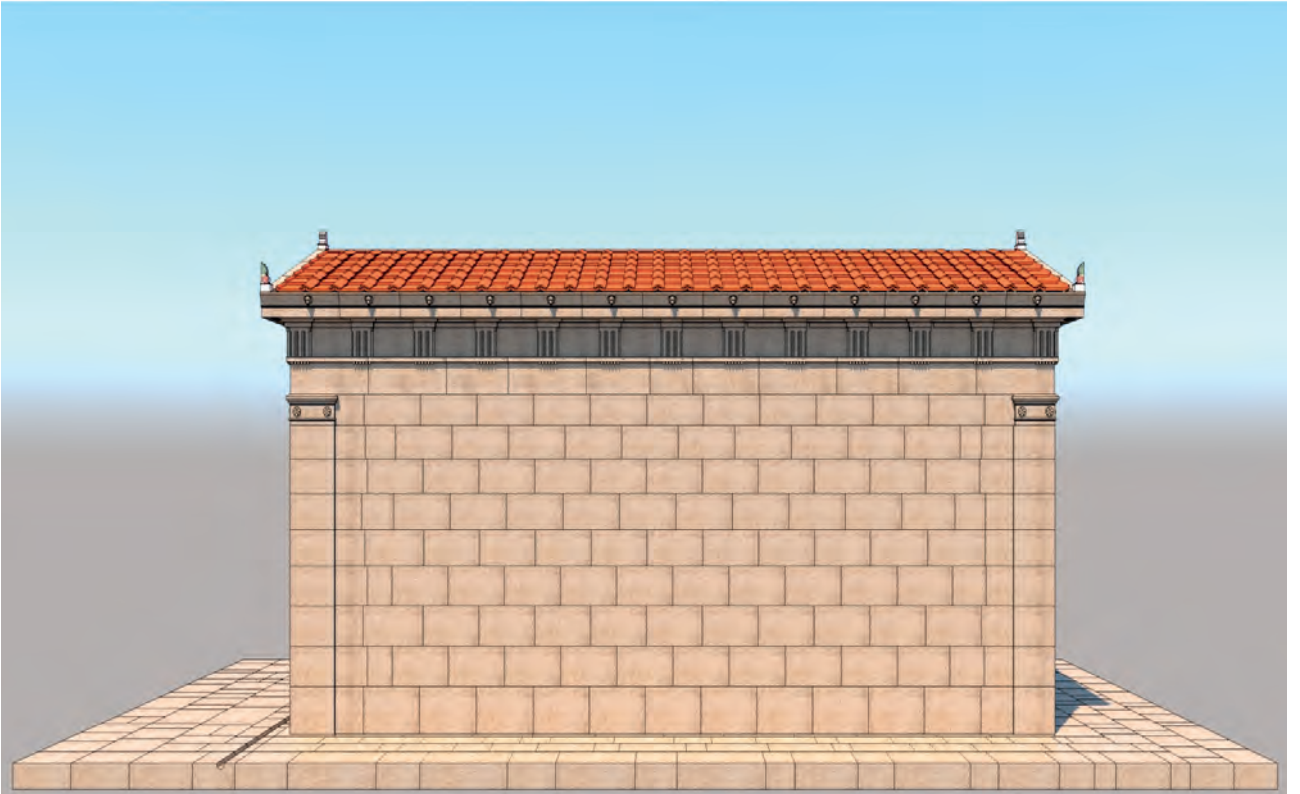
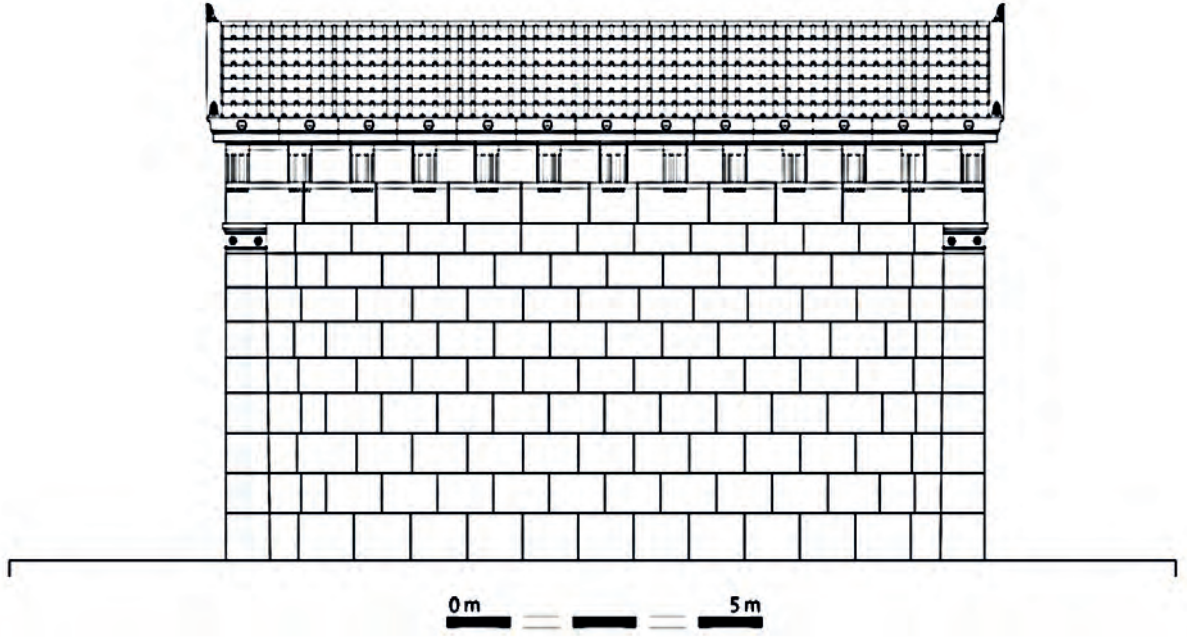
Duvar bloklarında tespit edilen uzunluk farklılıkları yükseklik ölçülerinde de gözlemlenmiştir. Tapınağın in situ olarak yerinde duran birinci duvar sırası bloklarının yüksekliği 65 cm olarak ölçülmüştür. İkinci duvar sırasında uzunluk değişmesine rağmen blok yüksekliği 56 cm seviyesine kadar düşürülmüştür.



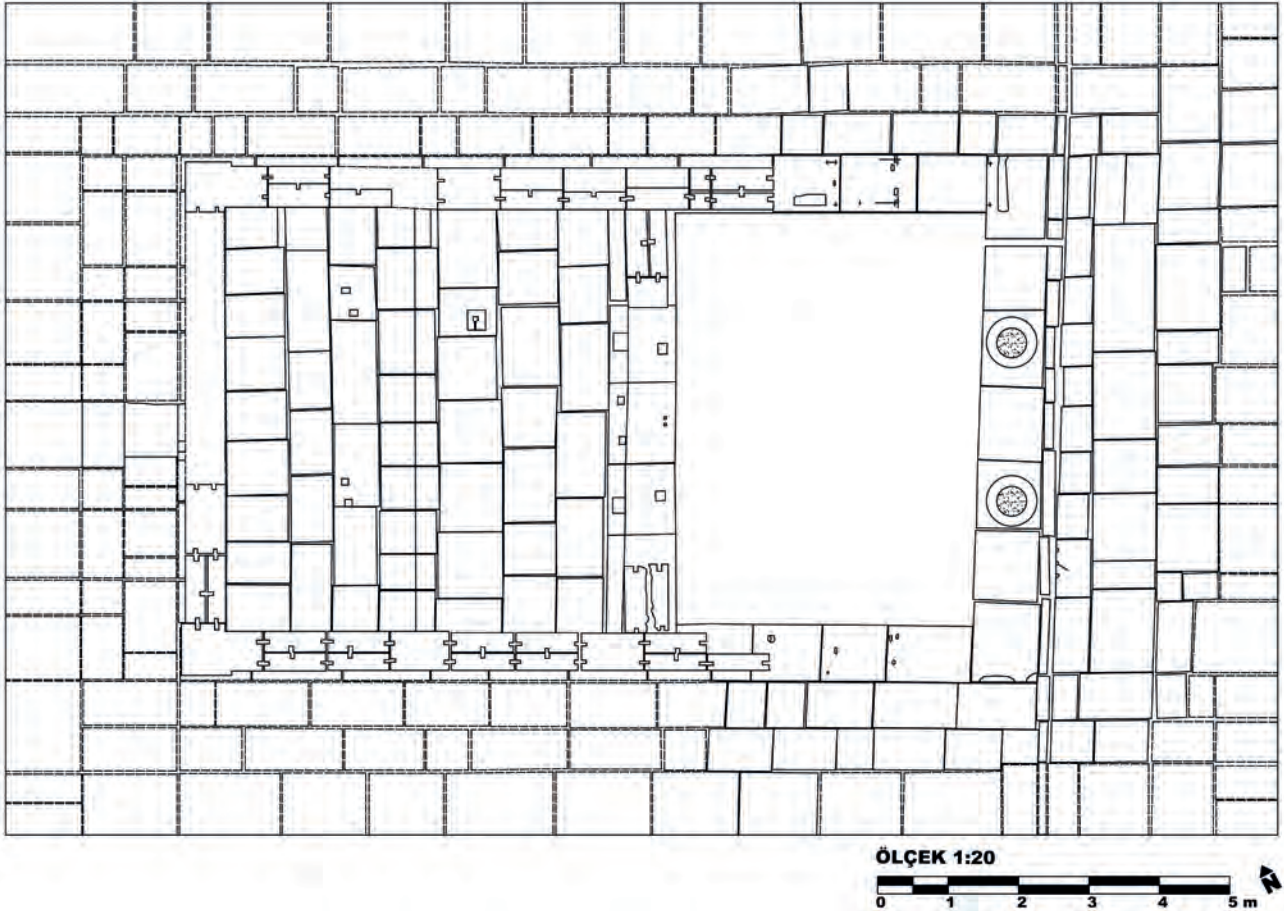
**Resim 26.** Tiyatro tapınağı zemin planı

Üçüncü duvar sırasından itibaren blok yüksekliklerinin kademeli olarak daha da düşürüldüğü tapınak yıkıntısında ele geçen ve yükseklikleri 40-52 cm arasında değişkenlik gösteren bloklardan anlaşılmaktadır.

Tapınağın batı yönünü oluşturan naos bölümü caveanın iç kısmında kalmıştır (**Resim 29**). Tiyatroyu çevreleyen analemma duvarları kuzey ve güney yönlerden naos duvarlarıyla birleştirilmiştir. Tapınağın pronaos bölümü ise analemma duvarı sınırı dışındadır. Sadece naosa geçiş sağlayan kapının eşiği analemma duvarları ile yaklaşık olarak aynı hizada tutulmuştur. 5.95 x 5.60 m ölçülerindeki naos bölümü farklı büyüklüklerdeki kesme taş bloklardan oluşturulan bir zemin üzerine yerleştirilmiştir. Naos girişinin hemen sağında, zemin bloğu üzerinde açılmış 25 x 25 cm ölçülerinde bir kaide yer almaktadır.



**Resim 27.** Tapınağın kuzey cephe duvar örgü sistemi



**Resim 28.** Duvar blokları arası iki sıralı kenet sistemi

Kaidenin tam ortasında bir zıvana yuvası ve buna dışarıdan açılan bir kurşun akıtma kanalı da görülebilir durumdadır. Bu kaide üzerine büyük olasılıkla küçük bir altar yerleştirilmiş olmalıdır. Ancak sözkonusu altar günümüze ulaşmamıştır. Naos bölümü ortasına yakın bir yerden kazıma çizgiyle ikiye ayrılmış olup batı yönde kalan kısımda 5.95 x 2.72 m ölçülerinde adyton benzeri özel bir alan oluşturulmuştur. Bu alanın tam ortasında ikişerli gruplar halinde işlenmiş zıvana yuvalarından buraya bir ahşap platformun yerleştirildiği tahmin edilmektedir. Zemindeki bu zıvana yuvaları ahşap platformun desteği için kullanılmış olmalıdır. Ahşap platform uygulamasından dolayı naosun kuzey ve güney yönlerdeki yapı duvarlarının içe bakan yüzeylerinde ahşap birleşme yerleri hafifçe tıraşlanmış ve duvar bloğu derzlerinde karşılıklı olarak birer hatıl yuvası da açılmıştır.

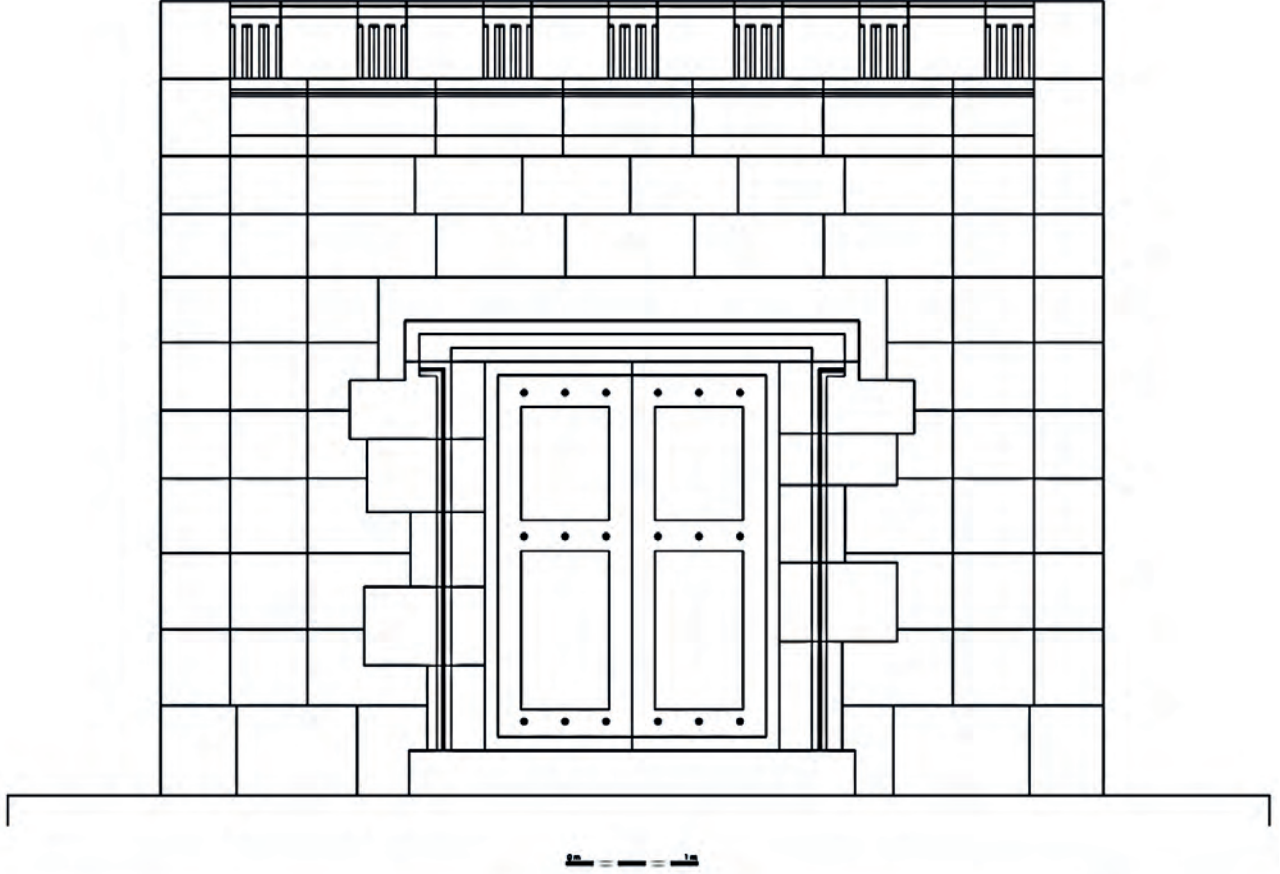


**Resim 29.** Kuzey ve güney yönlerden naos duvarı ile birleşen tiyatro analemması

Naos bölümüne giriş sağlayan kapı oldukça görkemli tutulmuştur (**Resim 30**). İki kanatlı düzenlendiği anlaşılan kapının açıklığı  $2.25 \times 2.85$  m ölçülerindedir. Kapının çerçeveler dahil dış ölçülerinin ise  $3.17 \times 3.48$  m olduğu tespit edilmiştir. Kapı eşiğindeki zıvanalardan burada içe açılan girintili, yani korunaklı bir kapı modelinin tercih edildiği anlaşılır. Girintili kapının derinliği 58 cm olarak ölçülmüştür. Bu ölçü aynı zamanda tüm kapı sövelerinin kalınlığıyla da uyumludur. Kapının kuzey ve güney yönlerinde sağlı sollu 1.35 m uzunluğunda ante çıkıntıları bulunmaktadır. Yaklaşık 38 cm yüksekliğinde yan yana üç farklı bloktan oluşturulan kapı eşiğinin pronaosa bakan yüzeylerindeki izlerden, pronaos zemininden bir merdivenle naosa doğru çıkış sağlandığı görülür. Ancak sözkonusu merdiven düzenlemesi günümüze ulaşmamıştır.

Tapınağın doğu yönündeki pronaos bölümünün zemininde herhangi bir döşemeye rastlanılmamıştır (**Resim 25**). Pronaosun iç kısımda bugün sadece bir toprak dolgu katmanı bulunmaktadır. Ancak pronaosu çevreleyen zemin bloklarının iç yüzeylerinin kaba biçimde tıraşlanmış olması ve naosa geçiş sağlayan kapının önündeki merdiven düzenlemesine yönelik izler pronaos zemin bloklarının daha sonraki dönemlerde söküldüğüne işaret etmektedir. Bu esnada naosa çıkış sağlayan merdivi-

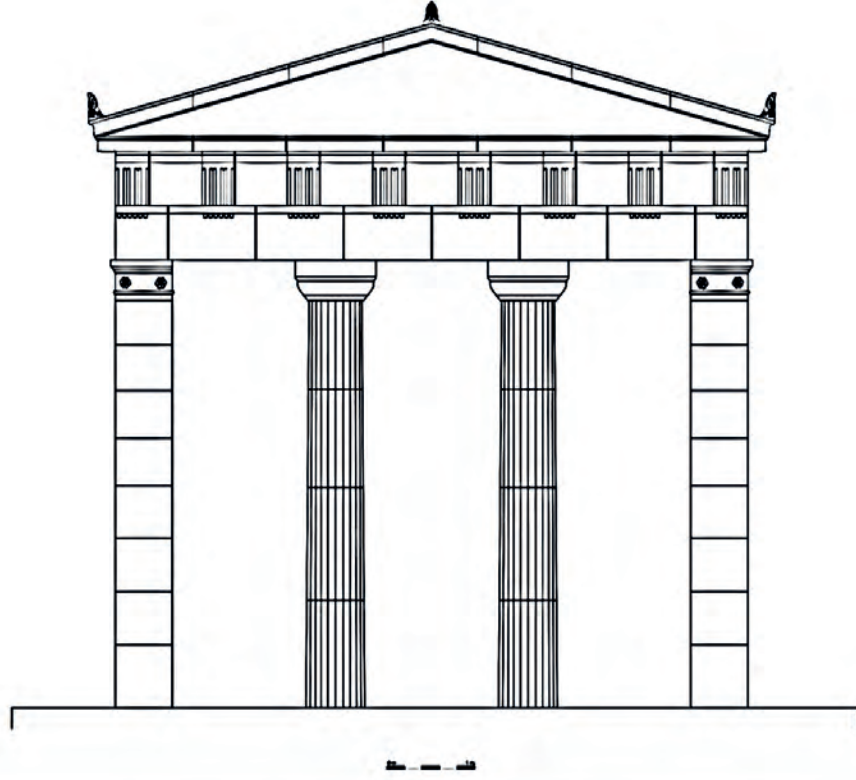
venler de kaldırılmıştır. Dikdörtgen bir formda şekillendirilmiş pronaos bölümünün iç kısım ölçüleri simetrik değildir. Pronaosun doğu ve batı duvarları eşit olup uzunlukları 5.95 m civarındadır.



**Resim 30.** Naosa giriş sağlayan iki kanatlı kapı



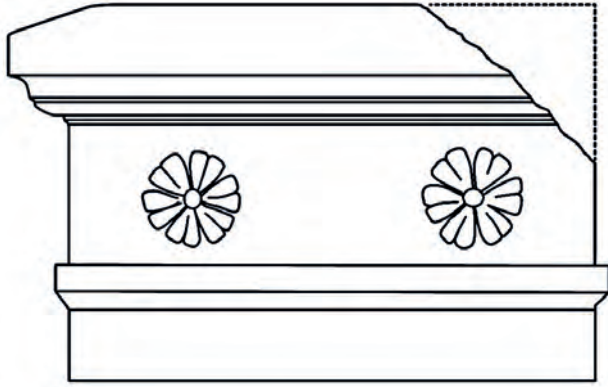




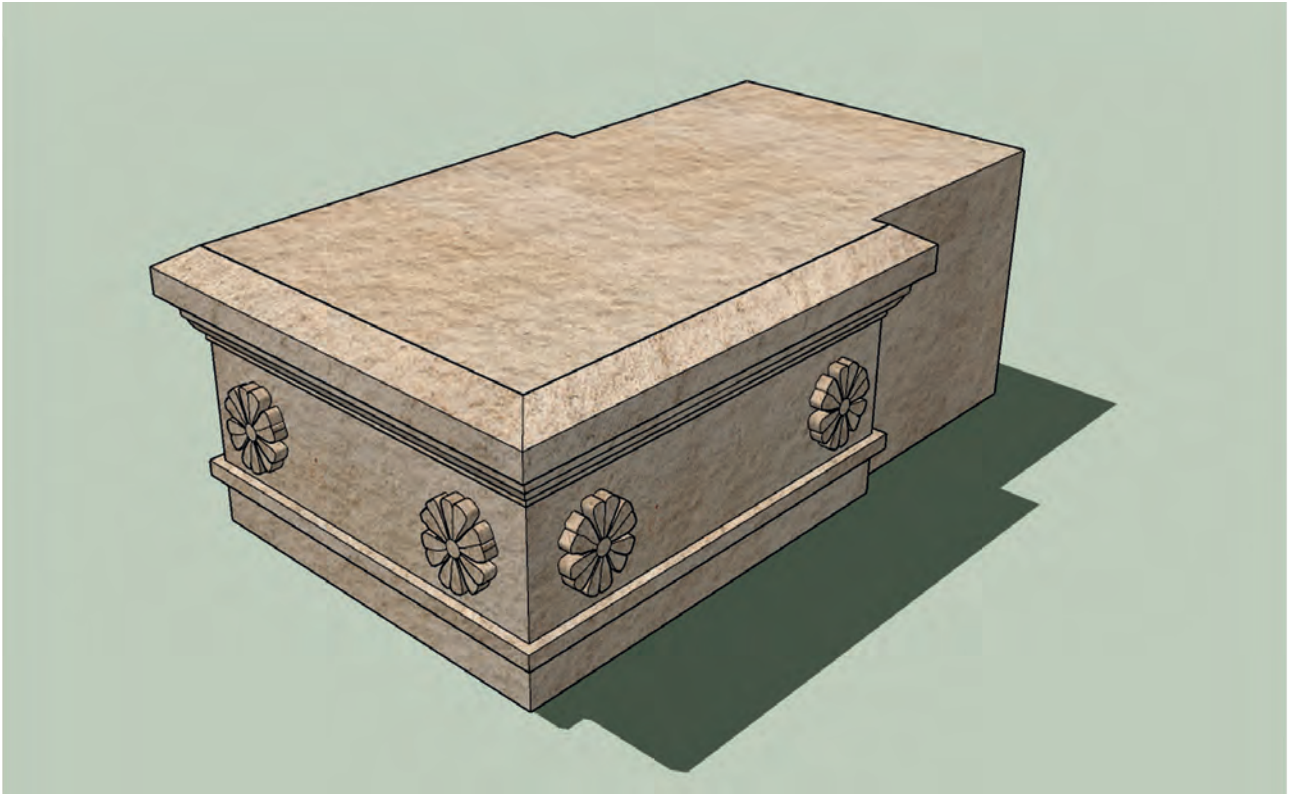
**Resim 32.** Tapınak doğu cephe düzenleme

Tapınak duvarları batı yönde (**Resim 31**) olduğu gibi doğu yön köşelerinde de plaster blokları kullanılarak vurgulanmıştır (**Resim 32**). Yıkık vaziyette tespit edilen

plasterlerin altlıkları orijinal yerlerinde değildir. Kazılar esnasında belgelenen söz-konusu plaster altlıkları buldukları yerden kaldırılarak taş tarlasına taşınmıştır. Ancak zemin üzerindeki izlerden bunların orijinal konumları rahatlıkla belirlenebilmiştir. Doğu yöndeki plaster başlıklarından sadece kuzeydoğu köşedeki örnek ele geçmiştir. Yüksekliği 42.5 cm olan ve köşe dönüşleri ile birlikte tek bir parça halinde işlenen bloğun kuzey ve doğu yönlerdeki yüzeyleri ikişer yaprak rozeti ile dekore edilmiştir (Resim 33).



0 cm 50 cm



Resim 33. Rozet motifli plaster başlığı

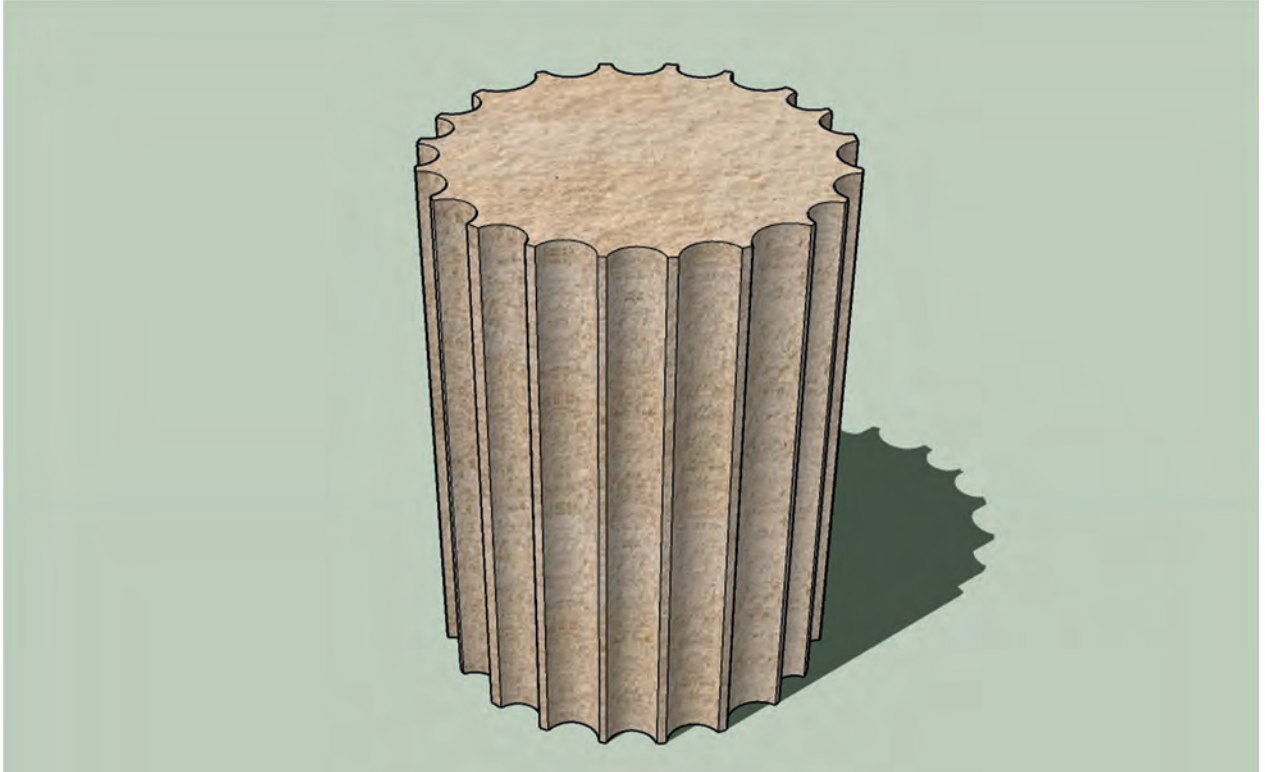
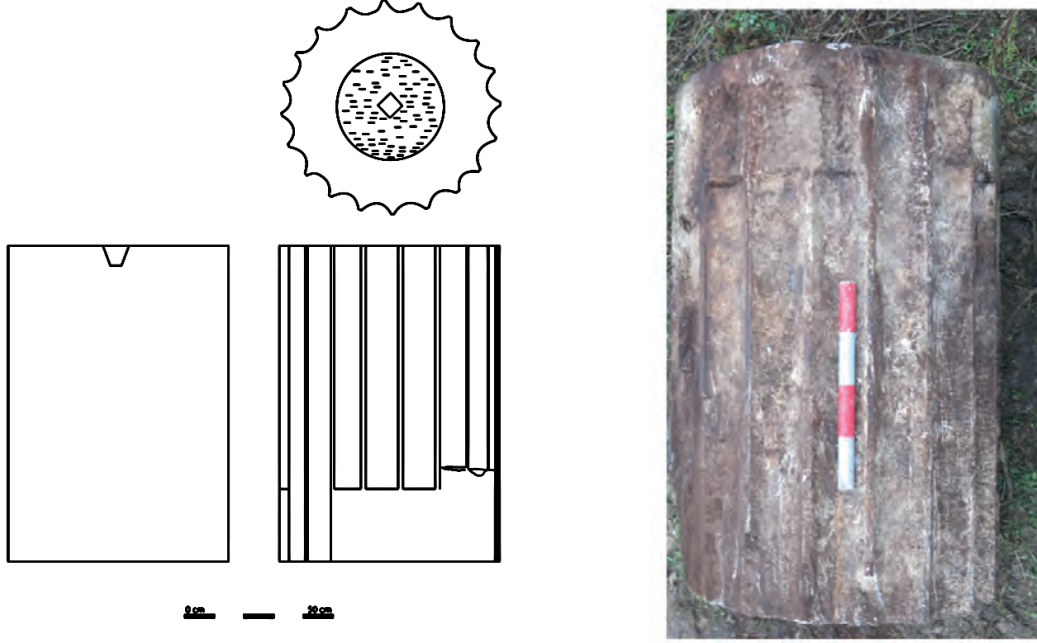
Başlığın güney yüzdeki yaprak rozetlerinden sadece ilki tamamlanmıştır. İkinci rozet ise yuvarlak bir madalyon gibi yarım fabrikasyon halde bırakılmıştır. Batı yön-  
deki plaster başlıklarının her ikisi de yıkıntılar arasında tespit edilmiştir. Doğu yön-  
de olduğu gibi batı yön köşelerindeki plaster başlıkları da ikişerli yaprak rozetlerle  
süslenmiştir. Böylece benzer bir plaster başlığı düzenlemesinin tapınağın güneydo-  
ğu yönünde de tekrarlandığı tahmin edilmektedir. Ancak güneydoğu köşe plaster  
başlığına kazılar esnasında rastlanılmamıştır. Bu başlık büyük olasılıkla ilerleyen  
dönemlerde devşirme malzeme olarak başka bir yapıda kullanılmış olmalıdır.

Tapınağın doğu yönündeki plaster düzenlemesi arasında, naosa geçiş sağlayan  
kapının tam karşısına denk gelen yerde, iki yivli sütun yerleştirilmiştir (**Resim 32**).  
Sütunların oturtulduğu platform zemininin 41 cm yarıçapındaki kısmının kaba bi-  
çimde tıraşlandığı görülmüştür. Her biri dört farklı tamburdan oluşan yivli sütunlar  
yıkılmış vaziyette ele geçmiştir. Sütunların arasındaki mesafe 1.50 m olarak ölçül-  
müştür. Ortadaki bu sütunlar ile köşelerdeki plaster altlıklarının arasındaki mesafe  
de yine aynı ölçüde bırakılmıştır.

Doğu yöndeki pronaos bölümünün önünde kesme taş bloklardan oluşturulan 33  
cm kalınlığında bir platform bulunmaktadır (**Resim 20-21**). Tiyatro caveasının ku-  
zey ve güney yönlerindeki koridorlar tapınağın önündeki bu platform düzenleme-  
sine ulaşım sağlamıştır. Tapınağın kuzey ve güney duvarlarının oturtulduğu zemin  
blokları diğerlerinden hafifçe yükseltilmiştir. Böylece podyum üzerinde bir stylobat  
düzenlemesi izlenimi sağlanmıştır. Tapınağın naos bölümünün üzerine oturduğu  
taş zemin ile podyum seviyesinin aynı olmasından tapınağın tamamının bu plat-  
form üzerinde yükseldiği anlaşılmaktadır. Sözkonusu platform bloklarından kuzey  
ve güney yönlerde üç, doğu yönde ise dört sıra günümüze sağlam olarak ulaşmıştır.  
Batı yönde, daha sonraki dönemlerde summa cavea oturma sıralarının genişletilme-  
siyle bu platformun tamamının örtüldüğü görülmüştür.

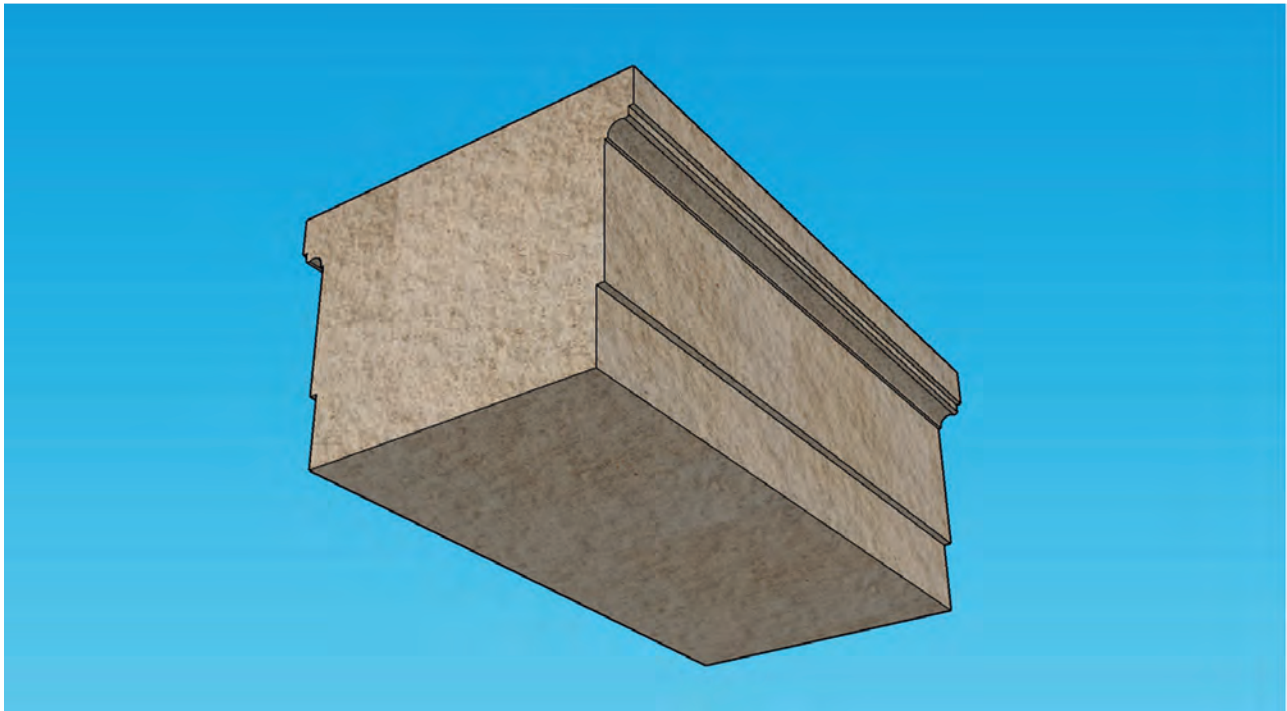
Tapınağın doğu yönündeki platform blokları üzerinde, sütunların oturtulduğu  
zemin bloklarının bitiminde, kuzey-güney yönlü oluşturulmuş bir kanal düzenle-  
mesi bulunmaktadır (**Resim 25-26**). Derinliği 7-10 cm arası değişen kanalın genişliği  
13-18 cm arasında ölçülmüştür. Bu kanal ayrıca tapınağın kuzeydoğu köşesindeki  
plaster ile ilk sütun arasındaki zemin bloğu kenarının kanal şeklinde tıraşlanmasıyla  
pronaos ile de birleştirilmiştir. Her iki kanal arasındaki işçilik farkından bu birleştir-  
me işleminin daha sonraki bir zaman diliminde yapıldığı düşünülmektedir. Platform  
üzerinde kuzey-güney yönlü uzanan kanal diğerinden daha niteliklidir. Doğu-batı  
doğrultulu düzenlenmiş benzer bir kanal düzenlemesine tapınağın batı yönünde-  
ki podyum zeminde rastlanmıştır. Bu tür kanalların başlangıç ve bitiş noktalarında

herhangi bir farklılığın olmaması ve doğrudan dışa açılmaları bunların yağmur sularının tapınağa girmesini önlemek amacıyla oluşturulduğunun göstergesidir. Diğer yandan bu kanal düzenlemelerinin dinsel işlevli kullanımına yönelik hiçbir veriye ulaşamamıştır.



**Resim 34.** Yivli sütun tamburu

Tapınağın güneydoğu köşesindeki plaster altlığının hemen batı kısmında bulunan zemin bloğunun üzerinde bir zıvana deliği ile kurşun akıtma kanalı bulunmaktadır. Bundan başka blok yüzeyinin 56 cm çapında kaba işlendiği de görülmektedir. Söz konusu düzenlemelerden bu alanda silindir gövdeli bir altarın sabitlendiği tahmin edilmektedir. Ancak kazılar esnasında böyle bir altara rastlanılmamıştır. Daha sonraki dönemlerde bu altarın da yerinden sökülmüş olma olasılığı yüksektir.



**Resim 35.** İç ve dış yüzeyleri fascialı birinci grup arşitrav bloğu

Tapınağın duvarlarına ait mimari bloklar ile üst yapıyı oluşturan entablatur blokları yıkıntı halde yerinde belgelenerek taş tarlasına kaldırılmıştır. Bu esnada ta-

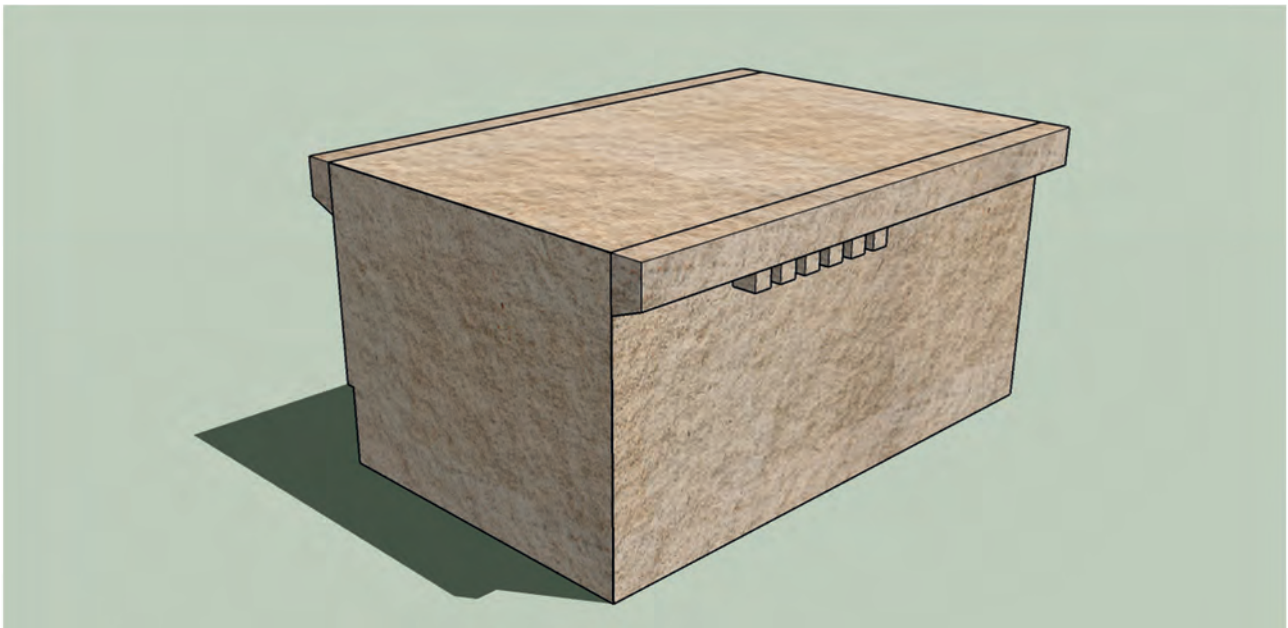
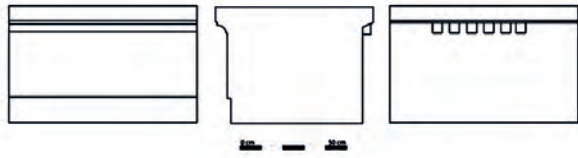
pınağa ait mimari yapı elemanlarının büyük bir kısmı tasnif edilebilmiştir. Sadece tapınağın giriş kapısının lentosu ile öndeki sütunlardan birinin parçaları ve her iki sütuna ait Dor tipi sütun başlığı bulunamamıştır. Bunlardan başka doğu yöndeki plaster bloklarının bir kısmı da kayıptır. Sözkonusu eksik parçalar büyük olasılıkla kentin Orta Çağ Dönemi yapılaşması esnasında başka yere taşınmış ya da yerinde moloz malzemeye dönüştürülmüş olmalıdır.



**Resim 36.** Birinci grup arşitrav bloklarının ante duvarlarındaki konumları

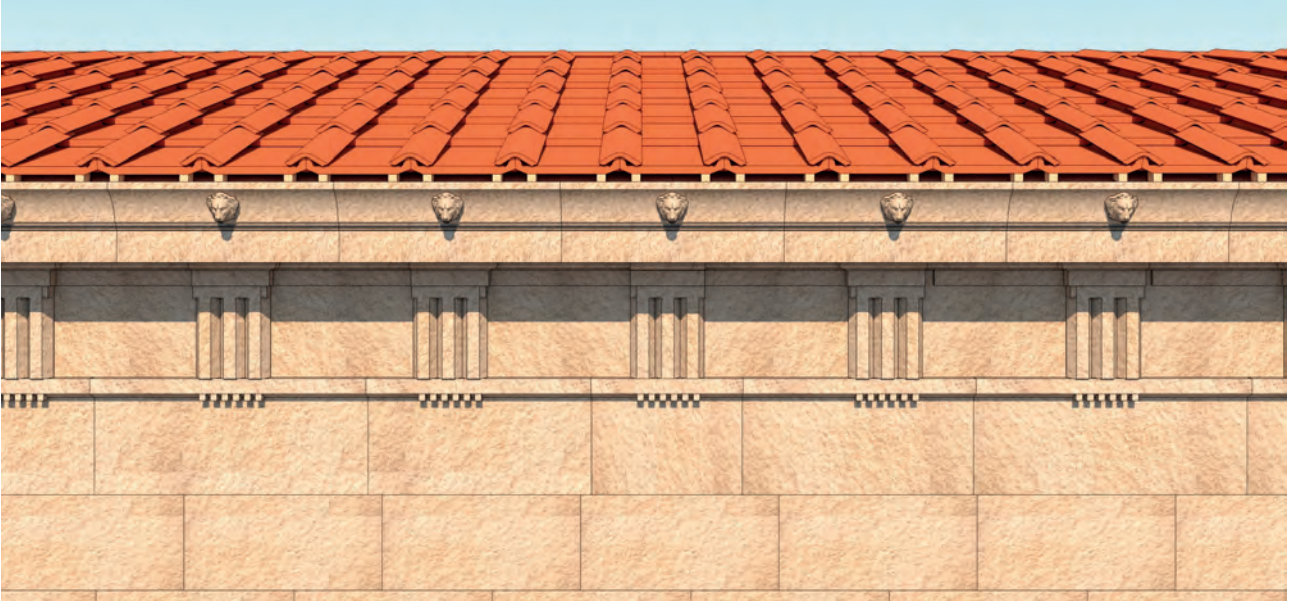
Dor düzenindeki tapınağın günümüze tam olarak ulaşan tek sütununun 4 ayrı yivli tamburdan oluşturulduğu ve bunların çaplarının yukarı doğru daraltıldığı görülmüştür (**Resim 34**). Sözkonusu sütun tamburları 20 İonik yivle hareketlendirilmiş ve içbükey kavisli düzenlenen yivlerin arris kısımları düz bant şeklinde verilmiştir. Sütun tamburlarının çapları aşağıdan yukarı doğru 73-68 cm, 68-65 cm, 65-63 cm ve 63-60 cm arasında değişmektedir. 93, 103, 113 ve 118 cm uzunluğundaki tamburlardan sütunun yüksekliği ise 4.27 m olarak tamamlanmıştır. Tapınağın köşelerinde

kullanılan plaster başlıklarından eksik Dor tipi sütun başlıkları yüksekliklerinin 42.5 cm civarında olduğu tahmin edilmektedir. Böylece zeminden arşitrav başlangıcına kadar olan yükseklik 4.70 metreye ulaşmaktadır. Tüm sütun tamburları dübellerle birbirine tutturulmuştur. Sadece en alta kalan sütun tamburunun zemin kısmında herhangi bir dübel uygulamasına yer verilmemiştir. Yukarıda yer alan sütun tamburunun üst yüzeyindeki zıvana düzenlenmesinden sütun başlığının da dübelle sabitlendiği anlaşılmıştır. Tapınağın doğu yönünde kullanılan ikinci sütunun sadece son sütun tamburu kırık olarak günümüze ulaşabilmiştir. Uzunluğu 96 cm olan bu sütun tamburunun da diğerinde olduğu gibi 60 cm çapında sonlandığı belgelenmiştir.



**Resim 37.** İç yüzeyi fascialı dış yüzeyi guttae motifli ikinci grup arşitrav bloğu

Pronaosun önündeki sütunlar ile köşelerde plaster başlıkları üzerindeki duvar seviyesine arşitrav blokları yerleştirilmiştir. Yaklaşık 58 cm yüksekliğinde olan arşitrav blokları iki farklı şekilde işlenmiştir. Birinci grup arşitrav blokları alt kısımlarından bir fascia ile kademelendirilmiş olup bu düzenleme içte ve dışta tekrarlanmıştır (**Resim 35**). Toplam 5 adet ele geçen bu tür arşitrav bloklarının ante plasterlerinin uzantısı olarak ante duvarında kullanıldığı anlaşılmıştır (**Resim 36**).



**Resim 38.** İkinci grup arşitrav bloklarının konumları

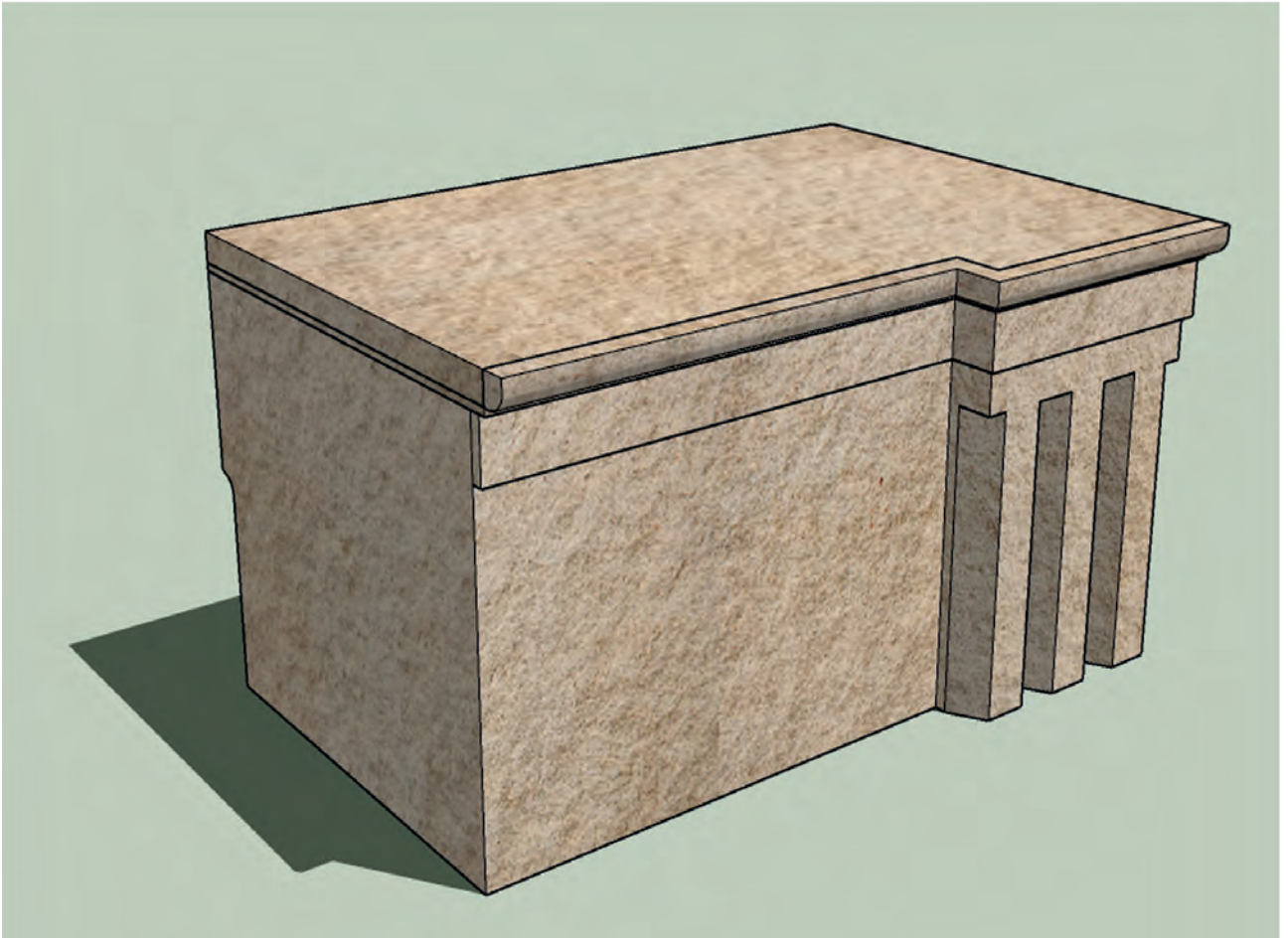
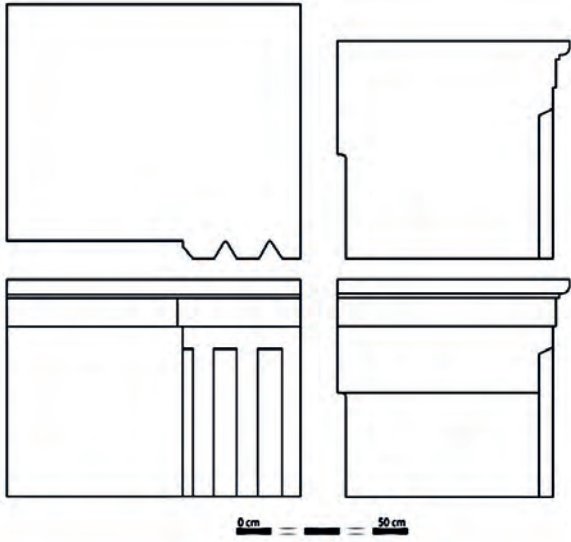


**Resim 39.** Guttæ motifleri ile triglif-metop düzenlemeleri



İkinci grupta yer alan arşitrav bloklarının iç yüzeyi de benzer şekilde bir fascia ile kademelendirilmiştir. Ancak bu arşitrav bloklarının dış yüzeyleri düzgün traşlanmış olup üst kısımları trigliflerin devamı niteliğindeki guttae motifi ile dekore edilmiştir (**Resim 37-38**). Arşitrav blokları üzerinde regulalara da yer verilmemiştir. Yuvarlak formlu guttuslar doğrudan taenia düzenlemesinden sarkıtılmıştır. Arşitrav blokları üzerinde altılı kümeler halinde işlenen guttuslarda triglif-metop blokları düzenlemesiyle bağlantılı olarak farklı uygulamaların olduğu tespit edilmiştir (**Resim 39**). Guttae motifi genelde blokların orta kısmına yakın yerlerde işlenmiştir. Bazı örneklerde ise guttus dizini arşitrav bloğunun sağ ya da sol köşesinde verilmiştir. Bir kısım arşitrav bloğu üzerinde guttae motifinin bir köşede işlenmesine rağmen, arşitrav bloğunun devamı niteliğindeki guttuslar diğer köşede gösterilmiştir. Bunlardan başka 120 cm uzunluğuyla diğerlerinden ayrılan köşe arşitravlarında tapınağın uzun ve dar yüzlerinde olmak üzere iki taraflı guttae dizini kullanılmıştır. Her iki yüzü işlenen arşitrav bloklarının uzunluğu 92-99 cm arasında değişmektedir. Üzerinde guttae motifi işlenen normal arşitrav blokları ise 90-100 cm civarında bir uzunluğa sahiptir. Aynı arşitrav bloğu üzerinde iki farklı küme halinde verilmiş guttae dizini arasındaki boşluk 60 cm olarak ölçülmüştür. Antelerin başlangıç kısımlarına denk gelen yerlerdeki arşitrav blokları iç kısımda plaster şeklinde düzenlenmiştir. Dışta kalan ve arşitrav bloğu olarak kullanılan yüzeyler ise diğerlerinde olduğu gibi guttae motifi ile hareketlendirilmiştir.

Kazılar esnasında tapınağın köşelerinde kullanılmış 120 cm uzunluğundaki arşitrav blokları dışında daha uzun ölçülerde bir arşitrav bloğu ele geçmemiştir. Böylece köşeler dışında duvarlarda kullanılan arşitrav blok uzunluğu 100 cm üzerinde tutulmamıştır. Bundan dolayı tapınağın doğu cephesindeki entablatur başlangıcında diğer tapınaklardan pek bilinmeyen özel bir mimari teknik kullanılmıştır. Burada ortadaki sütunlar ile köşelerdeki plasterler arasında iki arşitrav bloğuna yer verilmiştir. Sözkonusu bloklar kuzey ve güney yönlerden taşıyıcıların üzerine oturtulmuştur. Ortada ise herhangi bir taşıyıcı bulunmamaktadır. Her iki arşitrav bloğu bu bölümde birbirine bir kilit taşı tekniği şeklinde yaslandırılmıştır. Statik açıdan güvenilirliği tartışma konusu olan bu uygulama aslında sadece tapınağın doğu cephesi ile sınırlı değildir. Tiyatronun sahne binasının zemin katından agoraya açılan her üç kapıdaki kemerler de benzer teknikte yatay biçimde düzenlenmiştir. Üç katlı sahne binasının ağırlığını taşıyabilen bu kemerlerin günümüze sağlam biçimde ulaşması tapınağın doğu cephesi restitüsyonunun doğruluğunu desteklemektedir.



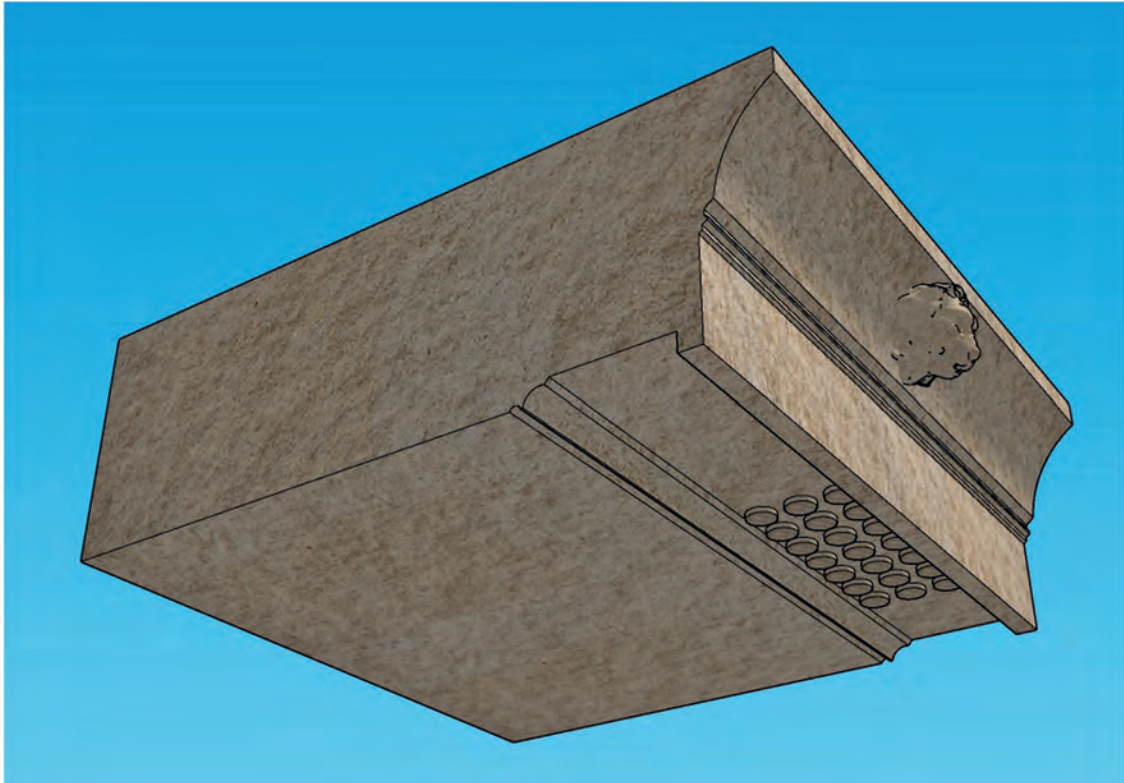
Resim 40. Triglif-metop bloğu



**Resim 41.** Triglif-metop bloklarının konumları

Arşitrav dizisinin üstünde yine 58 cm yükseklikteki triglif-metop bloklarına yer verilmiştir (**Resim 40-41**). Her bir triglif motifi ortada iki tam, yanlarda ise birer olmak üzere iki yarım glifden oluşturulmuştur. Üst kısımları düz kesilen glifler üçgen formda oyulmuştur. Yarım gliflerde alışık olunan kulaklar burada verilmemiştir. Triglif-metop blokları ortalama 80-95 cm civarında bir uzunluğa sahiptir. Bloklar üzerinde genelde triglif ve metop yüzeyi yanyana işlenmiştir. Antelerin uzun yüzlerdeki dış kısımlarında 43 cm uzunluğundaki iki ayrı küçük blok üzerinde sadece triglif bezemesine yer verilmiştir. Bu blokların üzerinde metop yüzeyi için yeterli yer bulunmamaktadır. Bu düzenlemeyle triglif yerleştirme sisteminde olası bir problem çözülmüş olmalıdır. Bloklar üzerindeki triglifler genelde sağ veya sol köşede işlenmiştir. Triglifin bloğun ortasında işlendiği örneğe hiç rastlanılmamıştır. Metop yüzeyi trigliflerin neredeyse bir buçuk katı uzunluktadır. Triglif bloklarındaki metop kısımları boş bırakılarak herhangi bir kabartmaya yer verilmemiştir. Ayrıca bu alanda boyama izlerine de rastlanılmamıştır. Triglif bloğu uzunluğuyla bağlantılı olarak bloklar üzerindeki metop ölçüleri de farklılık göstermektedir. Triglif uzunlukları 37-40 cm arasında değişmektedir. Ancak yapılan detaylı gözlemler sonucunda her iki triglif arasındaki mesafenin toplam 60 cm olduğu anlaşılmıştır. Bu ölçü arşitrav blokları üzerinde bulunan iki guttae dizini arasındaki boşluk ile de örtüşmektedir. Tapınağın köşelerinde kullanılmış bloklar her iki yönde de triglif motifi ile başlamaktadır. Aynı bloğun uzun yüzlerdeki devamında metop kısmı bulunmaktadır.

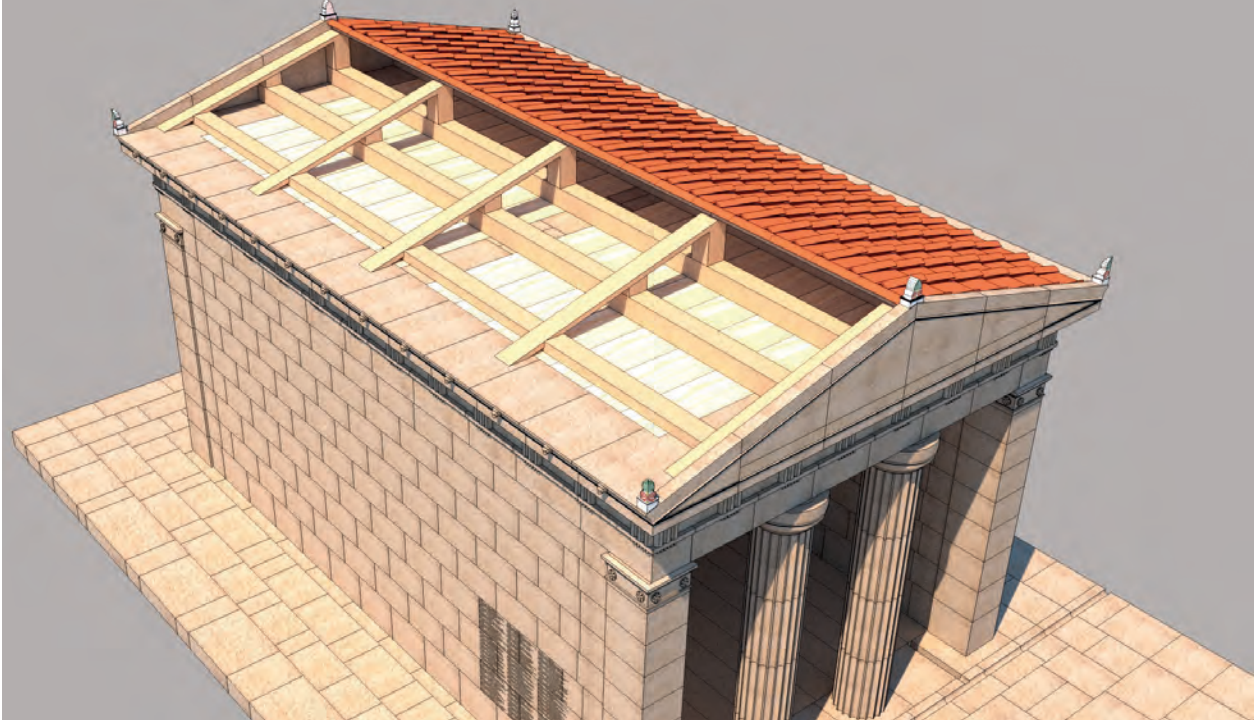
Dar yüzlerde ise aynı profil özellikleri taşıyan sadece metop blokları kullanılmıştır. Böylece dar yüzlerde de her iki triglif arasındaki standart mesafe korunmuştur. Triglif bloklarının diğer bloklarla birleşen yan yüzeyleri ile arka kısımları kaba biçimde tıraşlanmıştır.



**Resim 42.** Çörtenli geison-sima bloğu

Entablatür kısmının en üst sınırını 35 cm yüksekliğindeki geison-sima blok dizisi oluşturmaktadır (**Resim 42**). Derinlikleri 90-95 cm arasında değişen geison-sima bloklarının arka kısımları çatı uygulamasından dolayı kaba biçimde sonlandırılmıştır. Bloklar ortadan üçlü bir fascia kuşağı ile hareketlendirilmiş olup ayrıca sima kısmında aslan başlı çörtenler bulunmaktadır. Çörtenler blokların orta kısımlarında

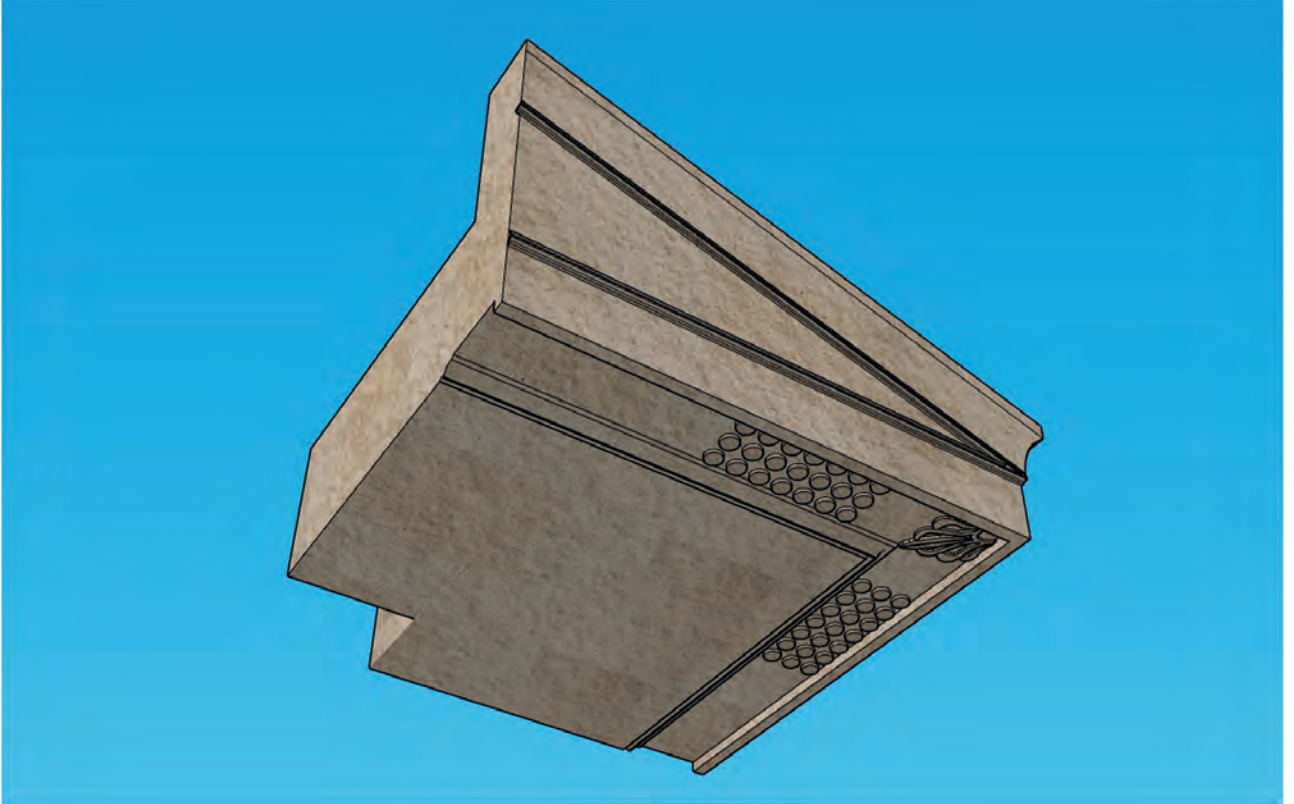
oluşturulmuştur. Çörtenli geison-sima blokları sadece kuzey ve güney yönlerdeki uzun yüzlerde kullanılmıştır (**Resim 43**). Alınlığın olduğu dar yüzlerde çörtenlere yer verilmemiştir.



**Resim 43.** Tapınağın uzun ve dar cephelerindeki geison-sima blokları

Geison bloklarının alttan gözüken yüzeyleri üçlü guttuslardan oluşturulan bir muttuli frizi ile dekore edilmiştir (**Resim 39,41**). Alınlık köşelerinde muttuli frizi birleşme yerleri ayrıca bir kapalı palmet motifi ile de tamamlanmıştır. Geisonlarda kural olarak muttuli plakalarına yer verilmemiştir. Guttaeler doğrudan geison bloklarının alt kısmından sarkmaktadır. Viae genişlikleri eşit tutulmuştur. Muttuli frizi damlalık ve geison soffiti yönlerinden bir içbükey fascia ile sınırlandırılmıştır. Uzun yüzlerdeki guttaelerin çapları 3 cm civarında olup her bir guttus motifi arasında yine 3 cm bir boşluk bırakılmıştır. Dar yüzlerdeki alınlıkların altında kalan guttaeler ise 4 cm çapındadır ve aralarındaki boşluklar daraltılarak 2 cm civarına düşürülmüştür. Muttuli frizleri genelde altı sıralı guttae düzenlemesinden oluşturulmuştur. Sadece batı yöndeki alınlıkta yedi sıralı guttae tercih edilmiştir. Uzun yüzlerdeki geison blokları üzerindeki muttuli frizleri düzenlemesinde farklı uygulamalar görülmektedir. Örneğin bazı geison bloklarının sadece orta kısmında altı sıralı guttae işlenmiştir. Bu blokların köşe kısımları sağlı sollu olmak üzere üç sıralı guttae ile sonlanmıştır. Sözkonusu örneklerdeki muttuli frizleri ise yanlardaki bloklarda devam ettirilmiştir. Bazı blok yüzeylerinin iki ayrı friz halinde verilmiş altı sıralı guttaelerle

doldurulduğu da belgelenmiştir. Sonuç olarak muttuli frizi uygulamalarında farklı varyasyonların denendiği grlmştir. Ancak altı sıralı guttaelerden oluşan muttuli frizi düzenlemesinden hiç vazgeçilmemiştir. Bunun nedeni geison bloklarının yaklaşık 15 cm civarında dışa taşırılması ve alttan muttuli frizinin bir dekor gibi görünür olmasıdır.



**Resim 44.** Tapınağın dar cephelerindeki üçgen alınlık köşe bloğu



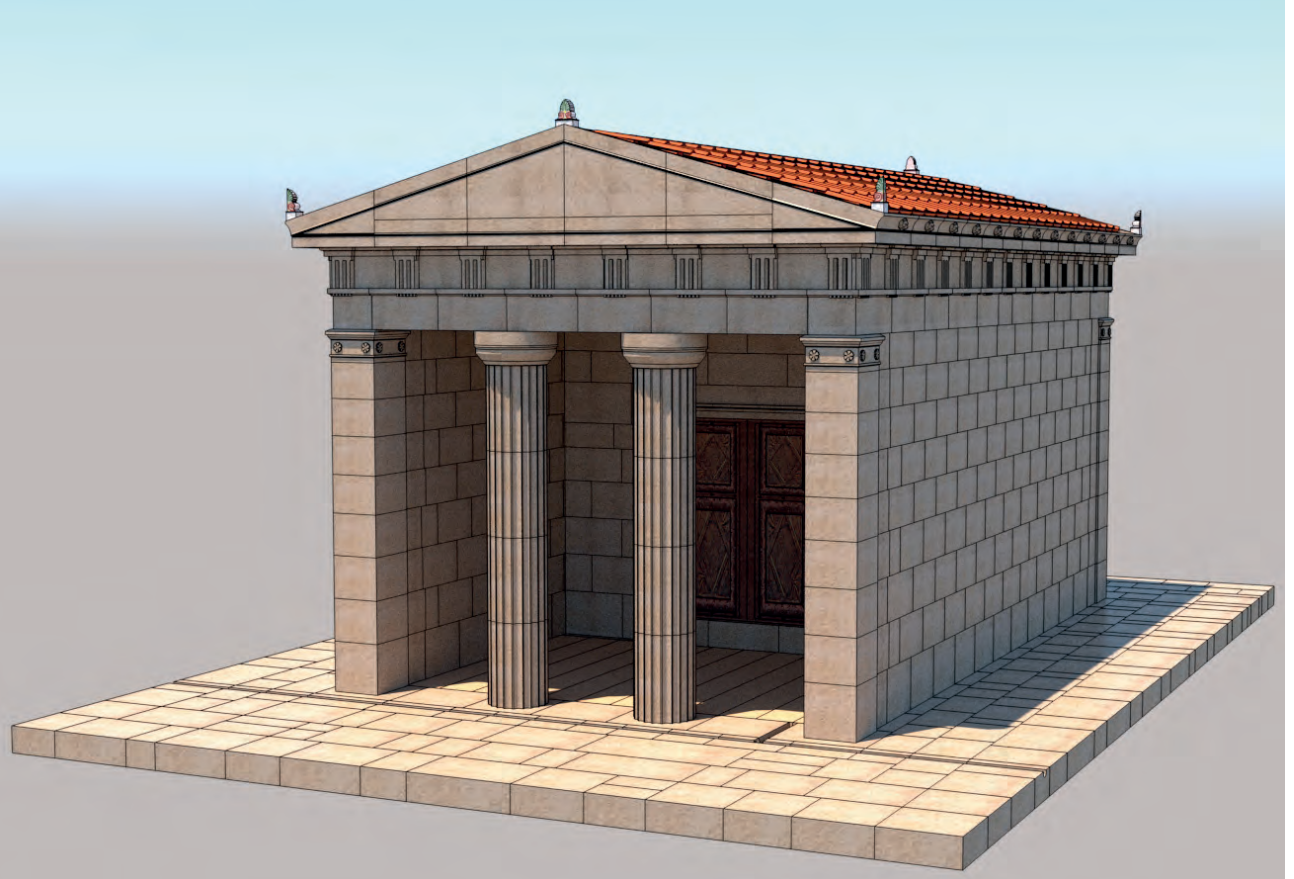
**Resim 45.** Tapınağın doğu dar cephesindeki üçgen alınlık

Tapınağın her iki yöndeki alınlığı köşeler ve ortada kullanılmış bloklar olmak üzere eşit parçalardan oluşturulmuştur (**Resim 44-45**). Alınlığın orta kısmı ise 50 cm yüksekliğinde kilit taşı formunda düzenlenmiştir (**Resim 46**). Alınlığın geison ve sima ile birlikte olan yüksekliği 134 cm civarındadır. Alınlığın derinliği ise yaklaşık 123 cm civarındadır. Üçlü bir fascia kuşağı ile çevrelenen alınlığın tympanon kısmında herhangi bir kabartma ya da boyamaya yer verilmemiştir. Ancak alınlığın üst ve köşe kısımlarında bir akroterin montajı için oluşturulmuş küçük podyumlar bulunmaktadır. Akroterler günümüze ulaşmadığından formları tam olarak bilinmemektedir. Öndeki sütun ve plasterlerin yüksekliği ile entablatur kısmının ölçülerinden tapınağın stylobat yüzey seviyesinden toplamda 7.18 m yüksekliğinde olduğu anlaşılmıştır (**Resim 47**).

Kazı çalışmaları esnasında tapınağın çatı düzenlemesi ile bağlantılı olan çok sayıda kiremit de tespit edilmiştir. Kırık parçalar halinde günümüze ulaşan kiremitlerin bir kısmı tamamlanabilir durumdadır. Tapınak yıkıntıları arasında in situ konumda ele geçen örneklerden yapıda Korinth tipi düz düz kiremitler (stroter) ile bunları birleşme yerlerinden kapatan kapama (kalypter) kiremitlerinin kullanıldığı anlaşılmıştır (**Resim 48-49**). Bunlardan başka çatının tepe noktasını öreten mahya kiremitlerinden örnekler de bulunmuştur. Yerel kilden oluşturulduğu anlaşılan kiremitlerin yüzeyleri genelde düz bırakılmıştır. Kiremitlerde herhangi bir boyama izine de rastlanılmamıştır. Sadece stroterlerin yüzeylerinde kazıma çizgiler bulunmaktadır ki bunlar kiremit kalınlığıyla bağlantılı olarak bilinçli yapılmış olmalıdır.

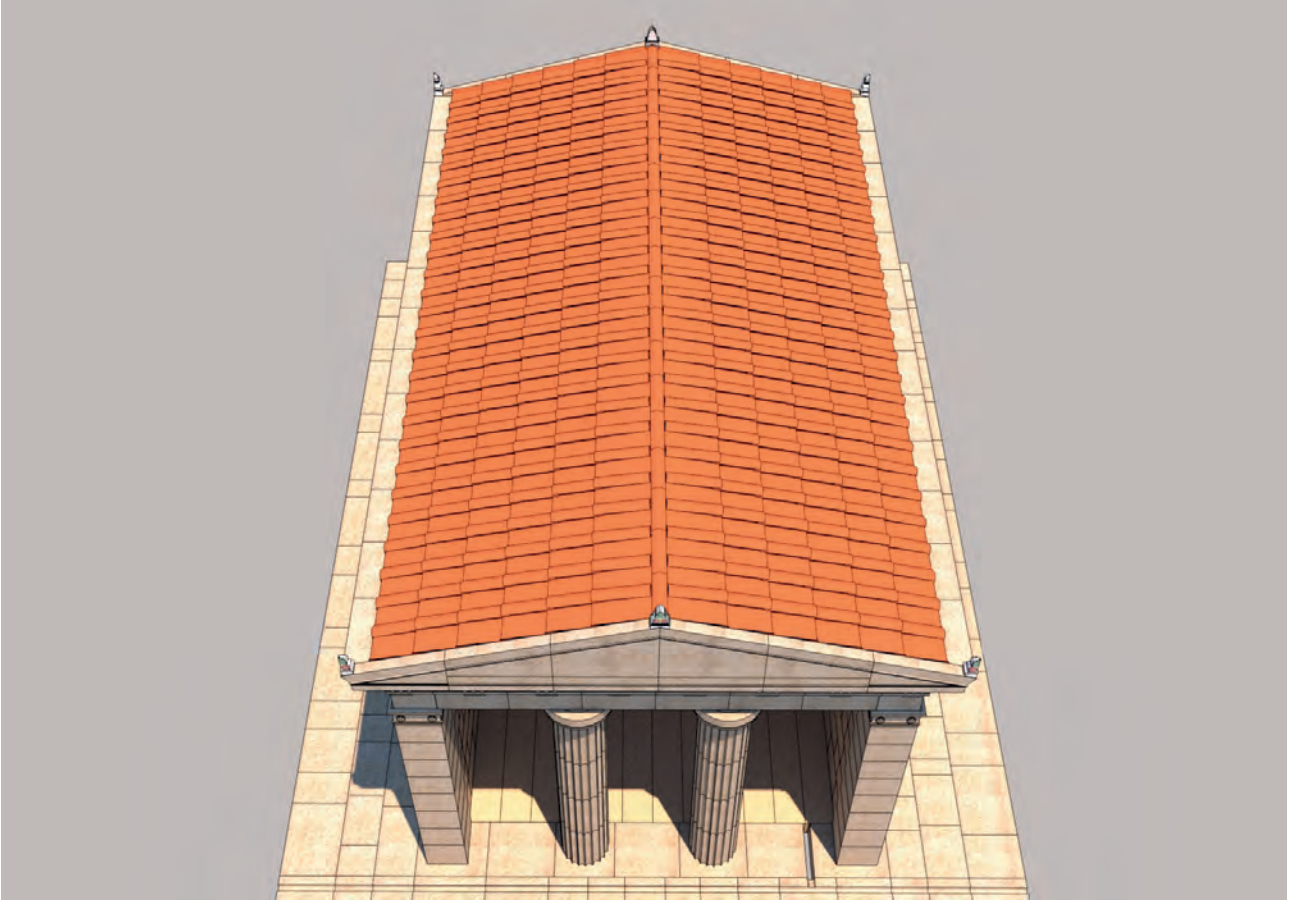


**Resim 46.** Tapınağın doğu dar cephesindeki alınlık blokları düzenlemesi



**Resim 47.** Tapınak ve stylobat zemini düzenlemesi

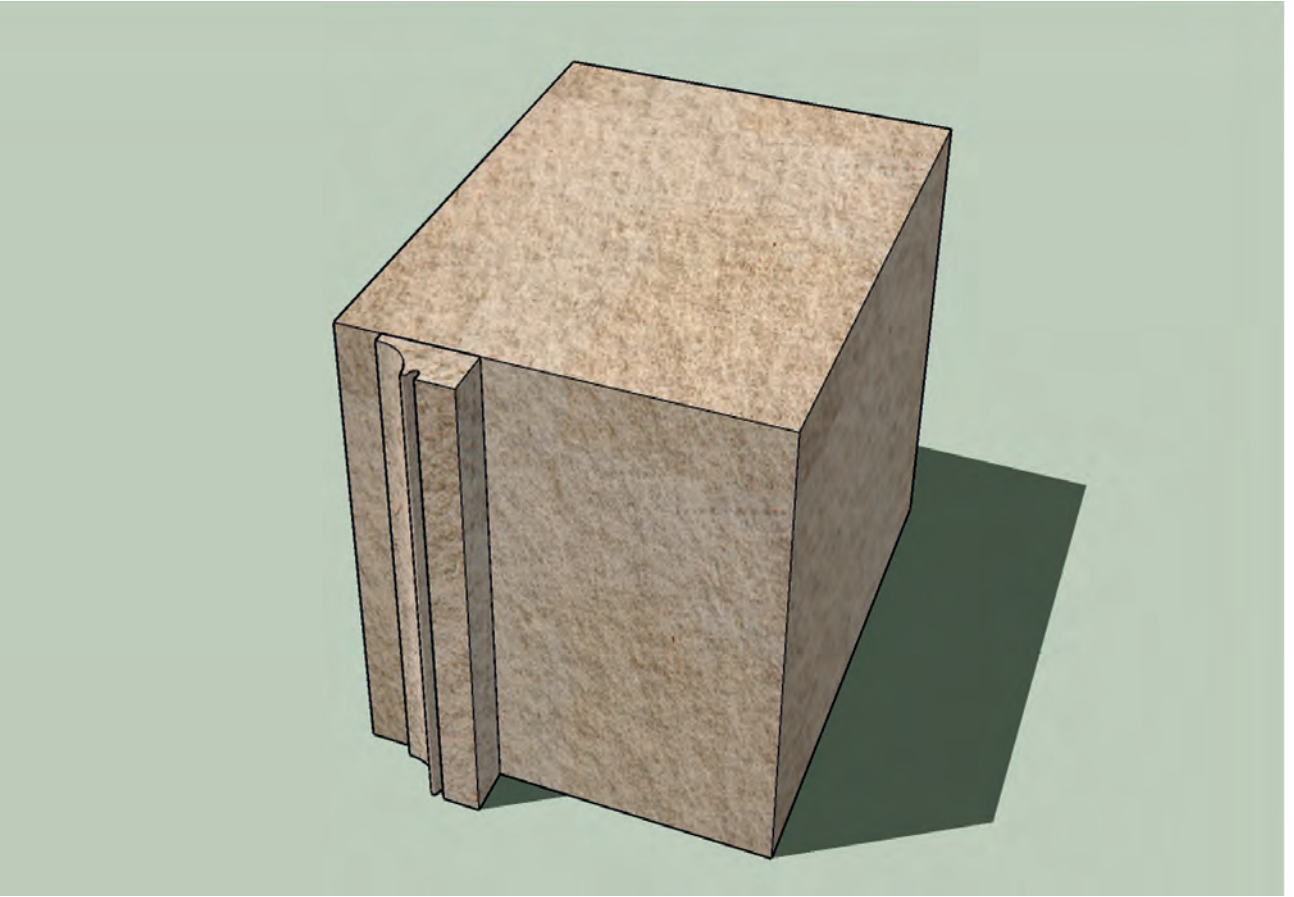
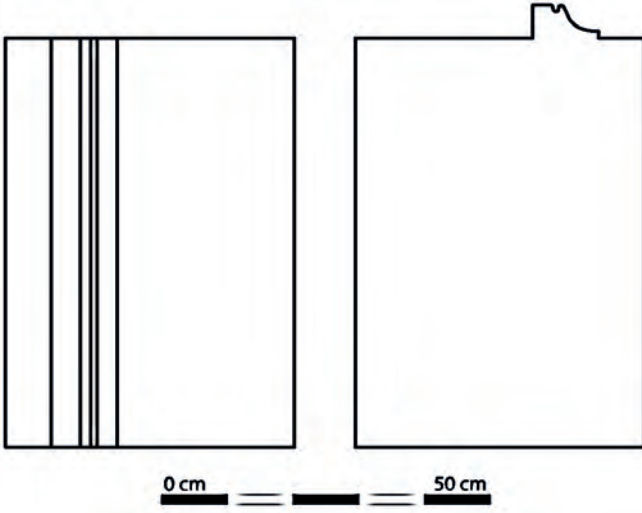




**Resim 48.** Korinth tipi düz kiremitlerin kullanıldığı çatı



**Resim 49.** Kiremit (stroter) ve kaplama kiremit (kalypter) detayları



**Resim 50.** Profilli kapı sövesi bloğu

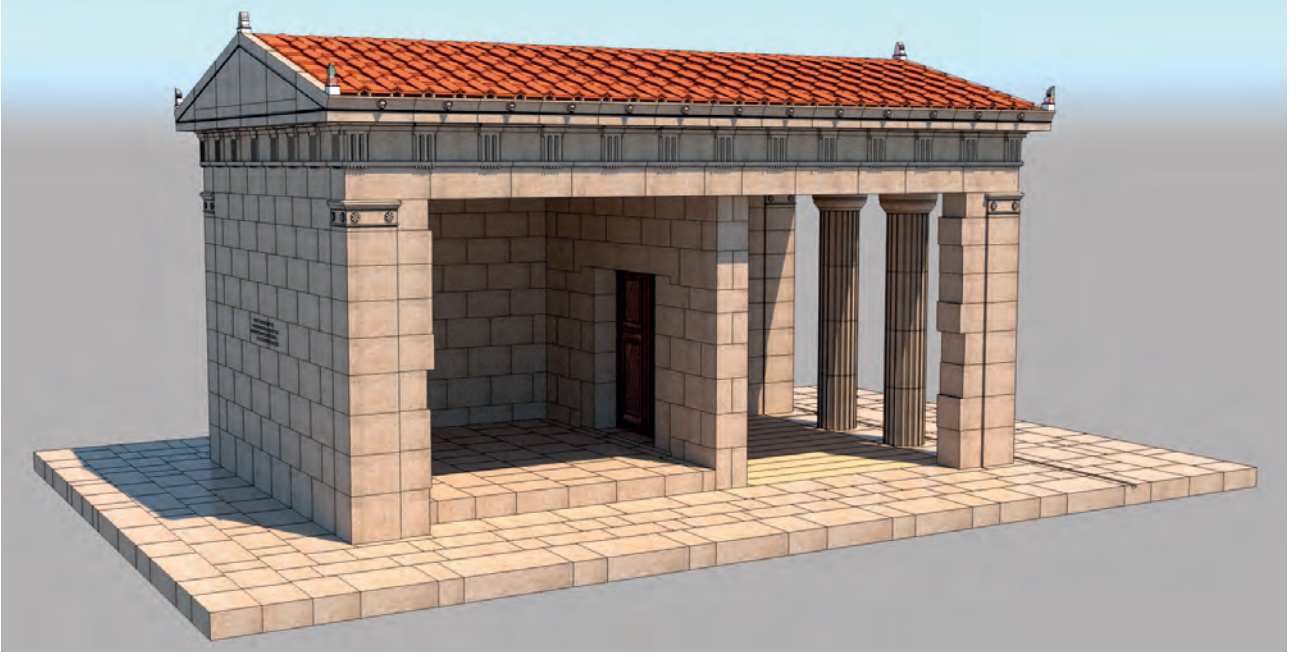
Naosa giriş sağlayan kapı, yükseklikleri 53-80 cm arasında değişen çok sayıdaki söve bloğunun üst üste oturtulmasıyla oluşturulmuştur (**Resim 30**). Bundan başka yan duvarlardaki blok derzleriyle bağlantılı olarak söve uzunlukları 48-93 cm arasında farklılıklar göstermektedir. Diğer yandan en üstte yer alan son iki söve bloğunun

103 cm uzunlukları ile 54 cm yükseklikleri aynıdır. Ayrıca kapı eşiğindeki anathyrosis izlerinden en alttaki blokların 48 cm uzunluğunda oldukları da belirlenmiştir. Söveler üzerinde kapı çerçevesi görünümündeki düzenleme ile kapı girişi arasındaki mesafe 36 cm olarak bırakılmıştır. Profilin dışa bakan kenarı düz bir silme, içe dönük kısmı ise trochilustan oluşturulmuş bir kyma reversa şeklinde düzenlenmiştir (**Resim 50**). Bunların arası ise ince bir fascia ile vurgulanmıştır. Kapı profilindeki kyma reversa düzenlemesi her iki yönden kapının iç kısmına doğru yönlendirilmiştir. Söve blokları üzerindeki profil düzenlemesinden her bir kapı sövesin toplam 5 bloktan oluşturulduğu anlaşılmıştır. En üstte kullanılmış söve blokları üzerindeki kapı çerçevesi işlemesi kapı profilinin üste gelen lentoda da devam ettiğine işaret etmektedir. Ancak profillerin burada dışa döndürülerek daha da zenginleşmesinden üste gelen lentonun ön yüzünün ayrıca bir hyperthyron şeklinde düzenlenmiş olduğu da anlaşılır. Bu tarz mimari düzenleme daha çok İon tipi kapılarda görülmektedir (Vitruvius, De Architectura, IV.6.1-6). Ancak İon tipi kapılar için karakteristik olan konsollara burada yer verilmemiştir. Buna karşın tapınağın mimari düzenlemesiyle de uyum gösteren Dor tipi kapı formu (Vitruvius, De Architectura, IV.6.1-2) kullanılmıştır.

Naosun ön cephe duvarında tapınağın dış duvarlarında olduğu gibi benzer bir entablatur düzeni tercih edilmiştir (**Resim 23,30**). Buna göre naos cephesinin en üst kısmında 58 cm yüksekliğindeki triglif-metop bloklarına yer verilmiştir. Bunların alt kısmında ise her iki yüzü de bir fascia ile hareketlendirilmiş arşitrav blokları kullanılmıştır. Yükseklikleri aynı olan arşitrav bloklarının arka yüzleri naosdan görüldüğünden böyle bir uygulamaya gidilmiştir. Söz konusu arşitrav blokları aynı zamanda ante plasterlerinin uzantısı olarak kullanılmıştır. Tapınağın dış yüzeyinde kullanılan triglif-metop bloklarının arka kısımları göçükmediğinden kaba bırakılmıştır. Naos duvarında kullanılan triglif-metop bloklarının arka kısımları ise arşitrav bloklarında olduğu gibi düzgün tıraşlanmıştır. Ancak dış yüzeylerde trigliflerin devamı niteliğindeki guttae frizleri naos duvarında kullanılan arşitrav bloklarının üzerinde işlenmemiştir. Naosun ön cephe yüksekliğinin yaklaşık 5.84 cm olduğu anlaşılmıştır.

Tiyatro tapınağının uzun yıllar boyunca ayakta durmasının sırrının mimari döşemin çağdaşı yapılarla benzer teknikte olmasıyla açıklanabilir. Ancak tapınağın alt yapısı incelendiğinde burada daha farklı bir inşaa sisteminin tercih edilmiş olduğu görülmüştür. Her şeyden önce tapınağın zemininde bir euthynteria ve sterobat düzenlemesi bulunmamaktadır. Bundan başka tapınağa çıkış sağlayan krepislere de yer verilmemiştir. Buna karşın tapınak duvarları doğrudan bir taş platform zemin üzerinde yükselmektedir (**Resim 25**). Platform zemini aynı zamanda tapınağın sty-

lobatı işlevini üstlenmiştir (**Resim 51**). Tapınak için özel hazırlanmış bu platform üzerinde ayrıca duvar örgü izleri oluşturulmuştur. Tapınağın tüm mimari blokları birbirine kenetlerle tutturulmuştur. Ancak stylobat seviyesindeki bloklar ile zemin arasında kenetlere yer verilmemiştir. Depreme karşı yapıyı savunmasız kılan bu inşa tekniği farklı anathyrosis uygulamaları ile giderilmeye çalışılmıştır. Bundan dolayıdır ki platform zemin üzerinde gerçekleştirilen anathyrosis uygulamaları büyük oranda düzensizlik göstermektedir.



**Resim 51.** Stylobat işlevi gören platform

Tapınağın batı yönündeki kazı çalışmaları esnasında, tapınağın zemin bloklarının altındaki taş platformun yaklaşık 2.60 m batı yöne doğru devam ettiği ve burada cavea oturma sıraları altındaki bir duvarda sonlandığı tespit edilmiştir (**Resim 24,52**). Zemin platformu ile benzer konglomera taş kullanılarak oluşturulan bu duvar kuzey-güney aksında yaklaşık 12 m uzunluğundadır. Doğu yöne doğru 18 m ilerleyen duvarlarla tapınağın önündeki platform sınırlanmıştır. Tiyatronun daha sonraki tamirat evrelerinde revize edilen analemma duvarları yanlardan bu zemin platformu üzerine oturtulmuştur. Kuzey ve güney yönlerden platformun dışında kalan analemma duvarları ise daha derinden başlatılarak bir euthynteria üzerinde yükseltilmiştir.

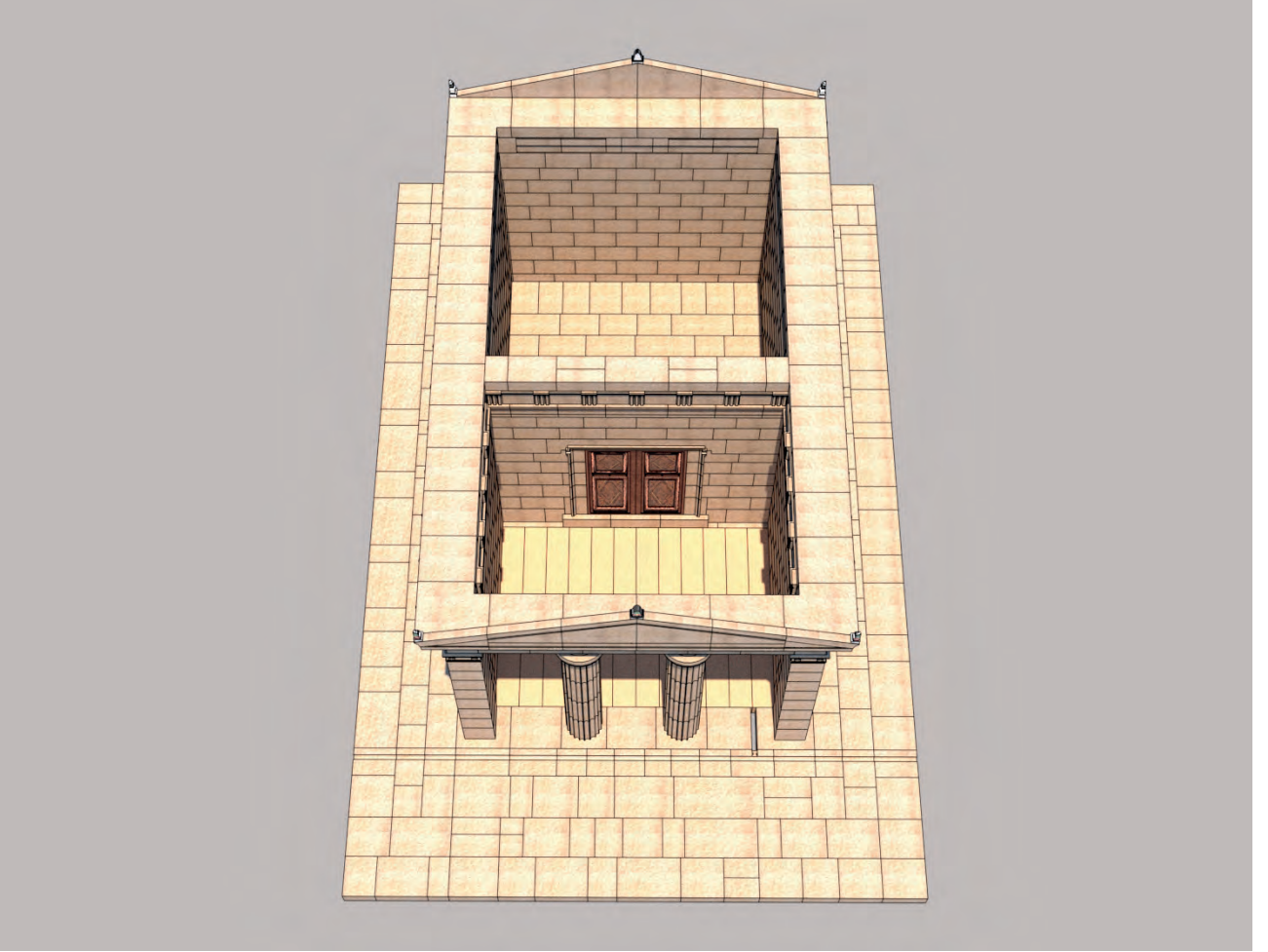


**Resim 52.** Stylobatın summa cavea oturma sıraları altında kalan batı bölümü

Yapılan detaylı incelemeler sonucunda tapınağın bu platformun neredeyse tam ortasına yerleştirildiği görülmüştür (**Resim 51-52**). Sadece doğu yöndeki cephe düzenlemesinin önü kullanımla bağlantılı olarak biraz daha uzun tutulmuştur. Tapınağın kuzey ve güney yönlerdeki duvarları ile podyum sınırı arasında 2.40 m genişliğinde eşit bir mesafe bırakılmıştır. Ancak daha sonraki dönemlerde bu boşluk doldurulmuş ve cavea oturma sıraları tapınağın yan duvarlarına kadar uzatılmıştır. Bu esnada tapınağın batı yönünde kalan 2.60 m uzunluğundaki podyum alanı da oturma sıralarının devamı niteliğinde tamamlanarak kapatılmıştır.

Tapınağın üzerine oturtulduğu platformun iki ayrı noktasında yapılan sondajlar sonucunda tapınak ile platformun aynı zamanda tasarlanarak inşa edildiği anlaşılmıştır. Tapınağın doğu antesinin güney yönünde, platform bitiş noktası ile analemma duvarı boyunca açılan ilk sondajda platformu sınırlayan zemin bloklarının yaklaşık 40 cm yüksekliğinde olduğu ve altta küçük moloz taşlardan oluşturulmuş bir blokaj üzerinde yükseldiği görülmüştür. Yandaki analemma duvarında bulunan kemerli giriş seviyesine iniş sağlayan herhangi bir sterobat düzenlemesi ya da euthynteria bloklarına burada rastlanılmamıştır. İkinci sondaj ise tapınağın hemen doğu yönünde açılmıştır. Bu sondaj, zemin bloklarının yüksekliklerinin iç kısımlarda yaklaşık 33 cm civarına kadar düştüğünü ve zemin döşemesinin altında başka bir mima-

ri döşemin olmadığını göstermiştir. Doğu yöndeki sondajda tespit edilen doku daha sonra pronaosda da açılan sondajlar esnasında ulaşılan doğal yapı ile örtüşmektedir. Böylece tiyatronun Hellenistik Dönem inşa evresine ait batı analemma duvarındaki kemerli girişler ile tapınak podyumunun farklı zaman dilimlerinde inşa edildiği kesinlik kazanmıştır.



**Resim 53.** Pronaos zemin döşeminde ahşap platform uygulaması

Tapınağın ilk inşa evresinde pronaos ve naos zeminleri aynı seviyede tutulmuştur. Daha sonraki dönemlerde ise naosun iç kısmının benzer konglomera taş bloklarla kaplanarak bu alanın seviyesinin yükseltildiği görülmüştür (**Resim 22**). Bunda alanın yamaç dolgusu şeklinde düzenlenmesi ve zamanla tüm platform zemininde bir çökmenin yaşanması etkili olmuş olmalıdır. Kesin olmamakla birlikte pronaos zemin bloklarının bu esnada söküldüğü ve zemin seviyesinin böylece daha da aşağı çekildiği olasılığı da bulunmaktadır. Naos zemininin yükseltilmesinde kullanılmış blokların 33 cm civarındaki yüksekliğinin platform zemin taş yüksekliğiyle aynı olması pronaostan sökülen blokların naosa döşendiği ihtimalini kuvvetlendirmekte-

dir. Ayrıca pronaosun iç ölçülerinin simetrik olmayışından buradaki zemin taşlarının daha sonra söküldüğünün bir kanıtıdır. Bu esnada pronaos bölümünün zemini toprak dolgusu şeklinde bırakılmıştır. Kazılar esnasında herhangi bir taş zemin döşemesine rastlanılmaması ve yıkık vaziyetteki yapı bloklarının pronaos zemininde de ele geçmiş olması bu alanın daha sonra bir ahşap döşemeyle kaplandığına (**Resim 53**) işaret etmektedir.

Stylobat seviyesinden itibaren tapınağın tüm yapı taşlarında beyaz renkli kireç taşı kullanılmıştır. Ancak tapınağın üstüne oturtulduğu taş platform zemin ise yerel konglomera taşından kesilerek üretilmiştir. Konglomera taşın gelenek olarak kentteki pek çok yapıda kullanıldığı bilinmektedir. Beyaz renkli kireç taşı malzeme için aynı şey söylenemez. Kireç taşı malzeme kullanımı çok özel durumlarda tercih edilmiştir. Örneğin tiyatronun sahne binası scaenae fronsunu süsleyen girlandlı friz kuşağı ve mimari bezemelerin olduğu bloklar kireç taşından üretilmiştir. Diğer yandan caveadaki kerkidesler ile merdiven düzenlemelerinde de yine kireç taşı kullanılmıştır. Benzer şekilde kentin kutsal alanında Erken Roma Dönemi'nde inşa edilen Kronos Tapınağı'nın malzemesi de tamamen kireç taşından oluşmaktadır. Yapılan analiz çalışmaları kentin farklı yapılarında kullanılan kireç taşı malzemenin yerel kaynaklardan temin edildiğini göstermiştir. Hatta sözkonusu kireç taşının bazı kaya mezarları malzemesi ile çok benzer olması bunların kent merkezi yakın çevresinden üretildiğine işaret etmektedir. Bunun dışında mermer malzemenin Tlos'un urbanistiğinde pek yerinin olmadığı bilinmektedir. Tlos'da sadece heykel gibi özgün eserlerde mermer malzeme ile karşılaşılır. Örneğin tiyatro sahne binasında tespit edilen ve MS 2. yüzyıla tarihlenen heykellerde ithal Dokimeion mermerinin kullanıldığı yapılan kimyasal analizlerle belgelenmiştir. Ancak sözkonusu heykellerin Tlos'da üretilip üretilmediği konusu henüz açıklığa kavuşturulmamıştır. Diğer yandan Tlos'da kullanılan granit sütunların malzemesinin Çanakkale/Ezine Bölgesi granitleri ile örtüştüğü yine arkeometrik analizlerle de desteklenmektedir.

Tlos tiyatrosunun Hellenistik Dönem yapı evresinde summa caveanın bulunduğu alanda oldukça geniş bir diazomaya yer verilmiş olmalıdır. Tiyatronun batı analemma duvarındaki kemerli girişlerle de bu diazomaya geçiş sağlanmıştır (**Resim 19-20**). Tiyatro tapınağı ve alttaki podyum düzenlemesi daha sonra bu diazoma alanı üzerine inşa edilmiştir. Bu yeni yapılaşmayla summa caveanın ilk evresi oluşturulmuştur. Ancak MÖ 1. yüzyıl öncesinde burada bir tapınağın olup olmadığı sorusunu cevaplamak kolay değildir. Çünkü olası bir yapının mimari düzenlemesine ait hiç veri günümüze ulaşmamıştır.

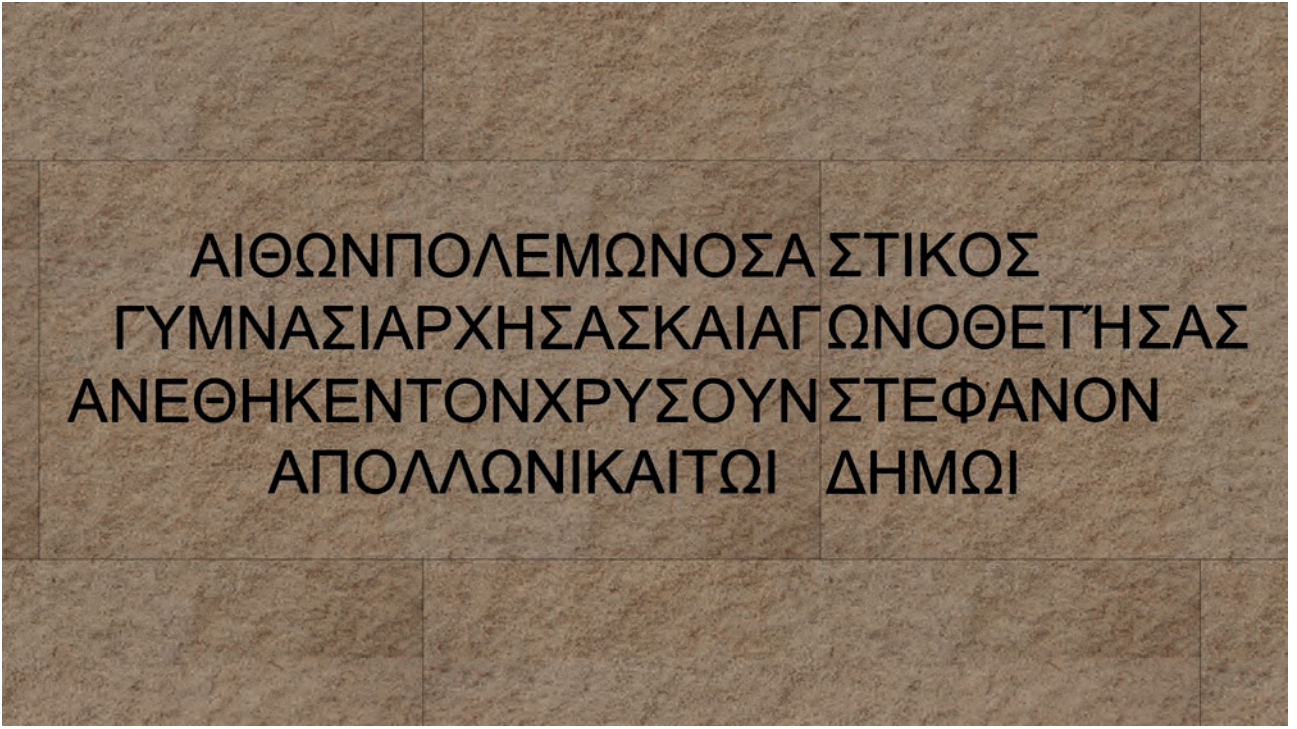
MÖ 1. yüzyılın son çeyreğinden itibaren başlayarak Tlos tiyatrosu büyük bir tamirat geçirmiş ve neredeyse tiyatro yeniden inşa edilmiştir. Tiyatronun kuzey girişindeki analemma duvarında tiyatronun tamiratına yardımcı bulunanların isim listesi üç farklı heykel altlığı üzerine kazınmıştır (TAM II, Nr. 550-551). Söz konusu altlıklar Klasik Dönem'e ait olup tiyatronun İmparator Augustus Dönemi'ndeki tamirati esnasında buraya getirilmiştir (Tekoğlu – Korkut 2020, 97-100). Tiyatronun restorasyonuna yardım edenlerin listesinin bulunduğu benzer bir yazıt ise 2022 yılı çalışmaları esnasında güney girişi analemma duvarında tespit edilmiştir. Bu yazıt ise İmparator Tiberius Dönemi'ne tarihlenmektedir. Böylece Roma İmparatoru Augustus Dönemi'nde başlanılan Tlos tiyatrosu restorasyon çalışmalarının daha sonra Tiberius Dönemi'nde de devam ettirildiği düşünülmektedir. Tiyatronun bu tamirat evresinde summa caveanın üst diazomasında da yeni bir düzenlemeye gidilmiştir. Bu esnada summa caveadaki oturma sıralarının sayısı arttırılmış, neredeyse batı yöndeki analemma duvarıyla birleştirilmiştir.



**Resim 54.** Tapınağın batı cephesindeki ithaf yazıtı

Tlos tiyatrosunun mimari düzenlemesinde yaşanan büyük değişimin Roma İmparatoru Augustus Dönemi'nde, MÖ 1. yüzyılın son çeyreğinde gerçekleştiği bilinmektedir (Tekoğlu – Korkut 2020, 97-100). Dolayısıyla summa caveanın hemen ortasına yerleştirilmiş Dor düzenindeki tapınak ve podyum düzenlemesi de ilk kez bu dönemde inşa edilmiş olmalıdır. Tiyatro tapınağının bu erken tarihi alanda ele geçen epigrafik buluntularla da desteklenmektedir.





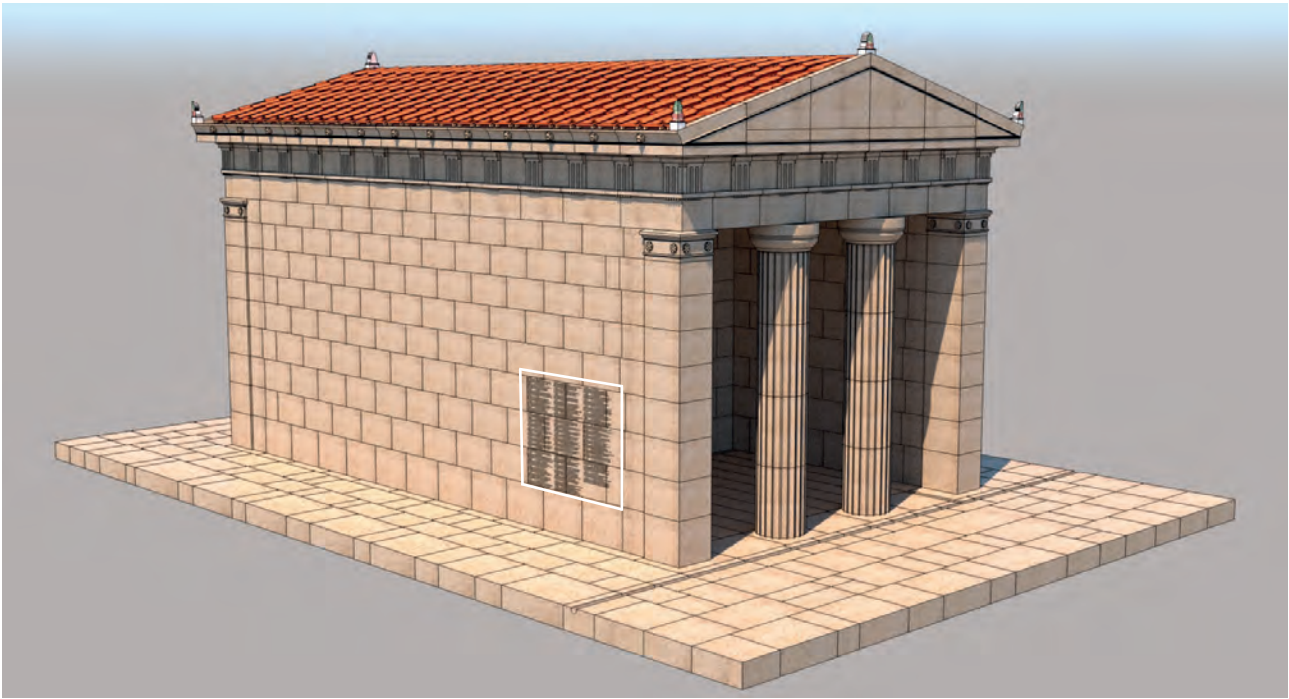
Resim 55. İthaf yazıtı detay

Örneğin tapınağın batı yöndeki dış duvarında kullanıldığı tespit edilen bir ithaf yazıtı MÖ 1. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenmektedir (Resim 54-55). Bu yazıtta “Polemon’un Oğlu, Astikos (Demosundan) Aithon, Gymnasiarkhos ve Agonothetes Olduktan Sonra Bu Altından Çelengi Apollon ve Demosa Adak Olarak Sundu” (Αἶθων Πολέμωνος ἀ[σ]τικὸς/ γυμνασιαρχήσας καὶ ἀγ[ω]νοθετήσας/ἀνέθηκεν τὸν χρυσοῦν στέφανον/Ἀπόλλωνι καὶ τῶι [δ]ήμῳ) ifadesi yer almaktadır (Korkut vd. 2023, 146-148). Yazıtın kazındığı iki ayrı bloğun yüksekliğinin 42 cm olmasından sözkonusu yazıtlı blokların tapınak duvarının dördüncü veya hemen sonrası duvar sırası seviyesinde kullanıldığı anlaşılmıştır.

Tlos tiyatrosunun günümüze ulaşan mimari döşemi Erken Roma Dönemi özellikleri taşımakla birlikte tiyatronun ilk kez Hellenistik Dönem’de inşa edildiği ve geçirdiği değişim ve tamiratlarla geç antik çağa kadar kesintisiz bir şekilde kullanıldığı farklı arkeolojik ve epigrafik verilerle belgelenmiştir (Korkut – Özdemir 2019a, 804-805). Tiyatro caveasının yamaca yaslanmış at nalı tipine yakın formu ve proskene düzenlemesinin zemin katı işçilik özellikleri Hellenistik Dönem geleneğe ait izler olarak dikkat çekmektedir. Bundan başka tiyatronun hemen kuzey ana girişi önünde in situ olarak duran ve Ptolemaioslar hükümdar kültürüyle ilişkili altlık da tiyatronun Roma Dönemi öncesindeki inşa süreciyle bağlantılıdır. Özellikle Hellenistik Dönem hükümdar kültürleri uygulama ve törenlerinin tiyatrolarla bağlantılı olduğu bilinmektedir. Bundan dolayıdır ki sözkonusu anıt tiyatroya oldukça yakın bir noktada dikilmiştir.

Tiyatronun Roma Dönemi kullanımıyla bağlantılı olarak farklı evrelerdeki değişimleri de kapsayan pek çok veri bulunmaktadır. Bunlardan güney parodosda ele geçen ve MS 141 depreminden sonra Rhodiapolisli hayırsever Opramoas'ın kentte yaptığı yardımları anlatan yazıtta (Tekoğlu – Korkut 2020, 100-104), tiyatronun yapımına 60.000 gümüş denar bağışlandığı bildirilmiştir. Sahne binasından günümüze ulaşan büyük bir yazıtlı levha da ise Tlos vatandaşı Titus Marcius Titianus Deioterianus'un, proskenionu temelinden itibaren ayağa kaldırdığı ve yapıyı Tanrı Kronos ile İmparator Antoninus Pius ve onun çocuklarına ithaf ettiği vurgulanmıştır (Tekoğlu – Korkut 2020, 98-100). Sözkonusu yazıtın tarihi ile paralellik gösteren buluntular arasında scaenae fronsa ait heykeller, girlandlı friz kuşağı ve postskene cephesini süsleyen Kronos agonlarıyla bağlantılı yazıtlı heykel altlıkları (Korkut – Özdemir 2019a, 823 Fig. 16-17) örnek gösterilebilir. MS 2. yüzyılın üçüncü çeyreğine tarihlendirilen yazıttan da anlaşılacağı üzere tiyatro binası en büyük değişimini bu dönemde yaşamıştır.

Antoninus Pius Dönemi'nde tiyatro tapınağının tamirat geçirdiğine dair hiçbir mimari veri bulunmamaktadır. Aksine tapınağın günümüze ulaşan mimari döşemi MÖ 1. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenmektedir. Buna rağmen Antoninus Pius Dönemi'nde de tapınağın kullanılmaya devam ettiğini gösteren yazılı belgeler bulunmaktadır. Sözkonusu yazılı belgeler arasında kazılar esnasında ele geçen zar kehaneti yazıtları (Korkut vd. 2023, 148-169) büyük önem taşımaktadır (**Resim 56-57**). Tapınağın güneydoğu dış duvarında üç blok sırası üzerine kazındığı tespit edilen zar kehaneti yazıtlarından ancak toplam 22 kehanet paragrafı günümüze ulaşmayı başarmıştır. Yazıtlı bloklara ait bir parça Fethiye'deki Oğuz Kocagil'e ait özel koleksiyonda bulunmaktadır (Staab 2018, 86 Res. 15). Toplamda 56 paragraf halinde verilen benzer zar kehaneti yazıtları MS 2. yüzyılın ortası ile MS 3. yüzyılın başları arasında, özellikle Anadolu'nun güney bölgelerinde büyük yayılım göstermiştir (Nollé 1987; Nollé 2007). Bu tür zar kehaneti yazıtlarında Zeus, Hera, Athena, Apollon, Aphrodite, Hephaistos, Ares, Demeter, Poseidon ve Hermes gibi tanrılarla sıklıkla karşılaşılır. Bunlardan başka Zeus, Hermes, Athena, Apollon gibi tanrılar farklı epitetlerle de kullanılmıştır. Sözkonusu kehanet paragrafları kural olarak Zeus Olimpos ile başlar ve Hermes Tetragonos ile sonlanır. Tlos tiyatro tapınağında ele geçen yazıtlar ise 7. paragrafta verilen Nike ile 51. paragraftaki ışık getiren Men arasındaki kehanetlerden oluşmaktadır. Toplamda 9 farklı blok üzerinde kazındığı düşünülen yazıtın diğer kısımları tahrip olmuştur.



Resim 56. Güneydoğu cephede yer alan zar kehaneti yazıtları

<p>ΑΑΑΑ Ε ΔΙΟΣ ΟΥΛΠΙΟΥ ΣΕΥΓΑΓΑΡΗΝΒΟΥΑΗΝΔΑΙΩΡΕΙΖΙΝΕΕΝΕΔΔΙΕΙ ΔΔΣΙΔΕΥΦΟΡΟΥΥΗΗΕΡΓΟΙΣΑΝΘΩΝΣΥΚΑΡΗΣΙΣ ΑΛΛΑΦΟΡΑΙΤΗΝΗΛΑΣΚΟΥΚΑΙΜΑΙΔΔΟΣΥΙΟΝ ΑΑΑΑ Ζ ΑΘΗΝΑΣ ΑΡΕΙΑΣ ΕΥΦΡΑΝΗΚΑΚΟΤΗΤΑΦΟΥΤΗΝΕΣΙΠΤΟΤΕΙΣΑΦΑ ΗΕΣΙΧΑΙΔΔΕΙΣΙΟΙΣΕΑΓΛΑΥΚΟΠΙΣΑΦΗΝΗ ΒΕΤΑΙΟΠΡΑΞΙΣΚΑΤΑΘΥΜΙΟΣΚΗΝΕΠΙΒΑΛΛΗ ΑΑΑΔ Η ΜΟΙΡΩΝ ΠΡΑΞΙΝΗΠΡΑΞΙΣΙΜΗΠΡΑΞΙΣΟΥΓΑΡΑΜΕΙΝΟΝ ΑΜΦΙΔΕΚΑΜΗΝΤΑΧΑΛΕΡΟΝΚΑΙΜΗΧΑΝΟΝΕΣΤΑΙ ΒΙΔΑΠΟΔΗΜΟΝΙΔΕΣΒΑΧΡΟΝΔΟΥΔΕΝΚΑΚΟΝΕΣΤΑΙ ΑΑΑΤ Θ ΑΕΤΟΥ ΑΙΕΤΟΥΣΥΠΗΤΗΕΙΔΕΒΕΙΛΥΠΙΡΟΣΔΕΙΤΑΙΣ ΟΠΕΠΙΜΑΝΤΕΙΑΝΑΓΑΦΗΝΥΖΗΝΗΜΕΓΙΣΤΟ ΤΕΥΕΦΟΝΟΡΜΑΙΠΡΑΞΙΝΗΜΗΔΕΝΔΕΦΟΒΗΝΣ ΑΑΑΑ Ι ΔΑΙΜΟΝΟΣ ΜΕΓΙΣΤΟΥ ΔΑΙΜΟΝΗΝΤΗΝΕΚΕΣΙΣΕΥΧΗΚΑΠΟΔΟΝΤΙΣΟΙΒΕΤΑΙ ΔΗΜΗΤΗΡΑΡΣΟΙΚΑΙΣΕΥΣΩΤΗΡΕΣΟΝΤΑΙ ΑΑΑΔ Ι ΤΥΧΗΣ ΚΗΘΕΜΟΝΟΣ ΤΗΝΠΡΑΞΙΝΗΠΡΑΞΙΝΗΝΥΠΕΠΙΒΑΛΛΗ ΤΟΝΓΕΝΟΥΣΟΝΘΟΝΤΑΕΘΙΚΑΤΟΥΣΙΝΕΤΑΥΤΟΝ ΤΟΝΤΕΠΟΝΟΜΑΥΣΟΥΣΙΦΟΙΚΑΟΥΣΕΝΚΑΚΟΝΕΣΤΑΙ ΠΤΑΑ ΙΑ ΝΕΚΗΣ ΝΙΚΗΣΙΔΑΜΗΧΩΔΕΒΕΙΤΑΒΕΠΛΑΝΤΑΕΣΤΑΙ ΤΙΜΟΝΤΕΤΕΦΙΔΑΙΜΟΝΕΚΟΝΤΕΚΡΑΤΗΣΙΣ ΒΟΥΛΗΔΕΣΤΑΙΣΟΙΚΑΤΑΦΥΜΙΟΣΚΗΝΕΠΙΒΑΛΛΗ ΑΑΑΑ ΙΒ ΝΕΚΗΣ ΠΑΡΑΚ ΤΗΝΠΡΑΞΙΝΗΠΡΑΞΙΣΕΒΕΤΑΙΓΑΡΑΜΕΙΝΟΝ ΤΟΝΤΕΝΟΣΟΥΤΑΦΟΙΣΙΔΕΣΥΝΑΡΟΚΑΙΝΗΝ ΚΑΤΟΝΕΒΑΛΛΑΔΗΜΟΝΟΝΤΑΝΕΠΙΒΑΛΛΗ ΑΑΑΤ ΙΣ ΑΣΚΑΠΙΟΥ ΠΡΑΞΙΝΗΚΗΜΟΝΗΝΕΚΕΣΙΣΕΤΑΙΛΑΝΑΚΑΛΟΝΤΟΙ ΚΑΤΟΝΚΑΜΗΝΟΝΤΕΝΟΥΣΟΙΣΕΠΙΒΕΒΑΥΔΑ ΤΟΝΤΑΠΟΔΑΜΟΝΟΝΤΑΕΣΟΥΣΙΝΕΙΟΚΟΥΣ ΑΑΑΑ ΙΔ ΑΦΡΟΔΙΤΗΣ ΣΤΕΛΛΕΣΟΥΣΟΥΣΙΡΕΒΙΣΚΑΙΡΟΝΙΥΔΕΘΙΚΑΔΑΦΙΗ ΕΥΡΩΚΑΙΠΡΑΞΙΣΕΦΕΣΙΣΙΜΕΙΝΟΝΑΙΣ ΑΛΛΑΦΟΡΕΠΤΗΝΕΙΔΕΣΟΥΚΑΙΜΑΙΔΔΟΣΥΙΟΝ ΑΑΑΑ ΙΕ ΔΑΙΜΟΝΟΣ ΜΗΠΙΣΤΕΥΔΕΜΟΛΕΙΝ ΟΥΚΕΣΤΑΛΙΕΠΙΜΕΙΝΟΝ ΕΙΔΕΚΕΝΟΠΟΥΔΔΙΣΚΡΗΝΕΑΥΤΟΝΜΕΓΑΒΑΛΛΕΙΣ ΕΠΙΜΕΙΝΑΝΤΙΣΚΑΙΡΟΝΕΚΑΠΙΤΕΠΙΤΕΥΕΝ ΑΑΑΤ ΙΓ ΔΙΟΣ ΚΑΙ ΑΘΗΝΑΣ ΕΠΙΠΡΑΞΙΝΑΣΑΝΑΓΑΦΟΚΑΙΕΤΟΙΚΟΣΕΠΕΡΟΝ ΤΟΝΓΕΝΟΥΣΟΝΘΟΝΤΑΕΘΙΚΑΤΟΥΣΙΝΕΤΑΥΤΟΝ ΚΑΙΠΕΡΤΟΝΑΛΛΑΔΗΜΟΝΑΝΤΕΙΟΝΕΣΤΙΚΑΛΟΝΟΙ ΑΑΑΤ ΙΔ ΙΩΗΝ ΔΥΣΦΡΑΝΗΝΠΡΑΞΙΣΕΒΕΤΑΙΜΗΝΠΡΟΣΑΙΡΗ ΒΟΥΛΗΝΗΠΡΑΞΙΣΕΒΕΤΑΙΜΗΝΠΡΟΣΑΙΡΗ ΔΕΙΟΝΔΕΙΣΕΡΗΒΕΡΕΦΑΜΑΙΟΝΔΑΚΗΝΗΤΕ ΑΑΑΤ ΙΕ ΠΟΣΙΔΩΝΟΣ ΔΑΚΤΙΣΙΠΡΟΣΚΕΝΤΡΑΠΡΟΣΑΝΤΙΚΥΜΑΤΑΜΟΧΕΙΣ ΙΧΘΥΝΕΠΕΛΑΓΕΣΙΤΕΙΣΙΜΗΠΕΛΑΓΕΠΡΑΞΙΝ ΟΥΣΟΚΡΗΣΙΜΟΝΕΣΤΙΒΟΥΣΙΑΣΑΔΒΑΚΑΙΡΟΣ ΑΑΑΤ ΙΑ ΔΑΙΜΟΝΟΣ ΜΗΔΕΥΦΙΚΤΑΝΟΕΙΜΗΔΑΝΤΙΔΑΙΜΟΣΙΝΕΥΧΟΥ ΔΕΙΝΑΦΟΝΕΙΣΟΥΣΕΓΑΡΟΝΚΗΣΙΜΟΝΕΣΤΙΝΑΠΥΤΟΥ ΟΥΔΑΘΟΝΗΝΕΤΕΙΝΕΙΣΚΕΡΑΦΟΣΙΟΤΕΤΙΝΑΠΥΤΗΣ ΑΑΑΑ ΙΒ ΑΡΑΦΟΥ ΔΑΙΜΟΝΟΣ ΗΓΕΜΟΝΕΥΣΙΕΙΟΔΑΙΜΟΝΟΝΗΠΕΠΙΒΑΛΛΗ ΠΕΚΩΕΙΔΕΙΣΑΓΑΦΟΝΣΕΦΙΛΟΜΜΕΙΑΝΑΦΡΟΔΙΤΗ ΣΥΚΑΡΟΙΣΥΠΑΓΕΚΑΙΛΟΙΜΟΝΗΜΟΡΗ ΑΑΑΤ ΙΓ ΔΙΟΣ ΙΩΗΝΟΣ ΗΝΕΠΙΒΑΛΛΗΠΡΑΞΙΝΑΦΑΡΝΟΙΠΡΑΞΙΣ ΕΙΔΕΠΕΡΕΚΑΛΑΜΑΝΤΕΙΑΣΕΟΤΑΔΕΘΗΝΑΝ ΜΗΤΕΠΠΟΥΝΑΔΟΣΟΥΣΕΓΑΡΣΟΙΚΑΚΟΝΕΣΤΑΙ ΑΑΑΑ ΙΔ ΔΙΟΣ ΑΜΜΟΝΟΣ ΗΝΟΡΕΠΙΝΟΡΜΑΙΝΕΙΣΙΝΑΙΤΥΤΗΝΗΦΙΦΑΡΡΩΝ ΠΑΝΤΑΣΟΦΕΣΕΒΑΔΕΠΡΑΞΙΣΟΔΑΒΟΥΛΕΙ ΣΕΥΤΩΡΕΜΕΤΗΣΙΤΗΝΚΑΤΑΙΟΙΒΕΤΑΙ ΑΑΑΑ ΙΕ ΤΥΧΗΣ ΙΩΗΝΗΣ ΗΔΕΝΟΝΤΙΚΟΥΣΑΒΡΕΦΟΣΕΝΡΟΥΣΕΧΕΜΑΙΤΟΥΣ ΑΛΛΑΠΛΑΝΗΒΑΔΕΤΗΣΚΑΙΠΑΡΕΥΣΕΓΑΛΑΚΤΟΣ ΚΑΙΤΟΥΣΕΣΙΣΚΑΡΠΟΥΣΙΕΡΙΟΝΜΕΠΕΡΟΤΑΣ</p>	<p>ΑΑΑΑ ΙΕ ΔΙΟΣ ΕΒΝΟΥ ΠΡΑΞΙΝΕΦΟΝΗΜΕΛΑΒΕΙΣΙΕΙΝΑΙΜΗΠΕΥΔΟΥΠΟΓΑΡΟΚΑΙΡΟΣ ΕΒΝΟΥΣΩΔΕΤΟΝΤΑΒΕΙΟΙΣΙΟΥΣΙΝΕΤΟΙΜΟΣ ΚΑΙΤΟΝΕΒΑΛΛΗΜΟΡΑΕΘΟΝΤΑΙΝΕΙΒΕΟΣ ΑΥΔΑ ΑΑΑΑ ΙΚ ΗΡΑΚΛΕΟΥΣ ΟΥΠΟΚΑΙΡΟΝΟΡΕΠΤΕΥΔΕΙΣΑΔΕΣΥΜΗΚΕΝΑΜΟΧΕΙ ΗΚΑΔΕΤΙΣΤΕΚΟΥΝΤΟΥΦΑΝΗΚΕΤΗΣΕΛΟΧΕΙΝΗ ΗΕΥΚΑΒΟΥΛΕΥΟΥΚΑΙΣΙΟΒΕΘΕΠΕΜΟΝΕΥΣΙ ΑΑΑΑ ΙΑ ΑΡΕΩΣ ΤΙΣΠΕΥΔΕΙΜΕΝΕΠΗΝΥΧΗΝΟΥΠΟΓΑΡΟΚΑΙΡΟΣ ΕΙΔΕΚΕΝΟΠΟΥΔΕΙΜΑΤΑΙΔΙΣΑΝΕΤΟΙΜΑΔΙΟΝΕΙΣ ΟΥΤΕΓΑΡΟΝΟΡΟΝΕΚΕΡΕΦΟΝΕΠΛΑΡΕΙΣΕΠΙΤΕΥΕΝ ΑΑΑΑ ΙΒ ΚΡΟΝΟΥ ΣΚΟΡΠΙΟΕΣΤΑΙΝΚΑΒΟΔΟΝΗΜΠΕΥΔΕΠΡΑΞΙΝ ΗΝΜΕΛΛΕΙΣΙΜΕΙΝΟΝΔΕΙΛΥΤΕΡΟΝΕΣΤΑΙΑΒΟΥΛΕΙ ΟΥΤΕΓΑΡΟΝΕΙΣΑΙΤΟΔΕΛΙΟΝΟΥΤΑΡΩΔΕΣΑΙ ΑΑΑΑ ΙΓ ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ ΔΕΛΦΙΚΟΥ ΜΗΠΙΣΤΕΥΔΟΥΠΟΓΑΡΟΚΑΙΡΟΣΜΕΤΑΤΑΥΤΑΔΕΠΡΑΞΙΣ ΜΗΤΕΓΑΡΟΝΕΙΣΑΙΤΕΠΕΣΤΕΠΟΔΟΝΤΑΠΟΔΕΣΑΙ ΑΑΑΑ ΙΔ ΕΙΔΟΣ ΙΩΗΝΗΣ ΕΙΣΑΦΚΟΥΣΚΡΠΙΟΔΟΣΦΟΝΟΝΔΕΙΟΥΣΕΤΑΙΟΚΑΙΡΟΣ ΠΛΗΡΗΣΚΑΙΒΑΛΛΗΝΕΥΤΑΜΗΝΙΣΟΙΚΑΔΑΦΕΙΗ ΠΕΡΑΝΕΙΣΑΦΕΛΕΙΣΠΡΑΞΙΣΕΥΡΩΔΑΜΕΡΙΜΝΑΣ</p>	<p>ΑΑΑΑ Κ ΗΘΑΙΣΤΟΥ ΟΥΚΕΣΤΙΝΠΡΑΞΙΤΑΜΑΤΗΝΜΗΚΟΡΠΙΟΝΕΥΡΗΣ ΚΑΙΜΗΠΑΝΤΑΛΙΦΟΝΗΚΗΕΙΜΗΚΟΡΠΙΟΝΕΥΡΗΣ ΔΥΣΜΟΡΟΝΠΡΑΞΙΜΟΧΕΡΑΔΕΠΑΝΤΑΦΥΛΛΗΝ ΑΑΑΑ ΚΑ ΔΗΜΗΤΡΟΣ ΕΥΟΔΕΣΠΑΝΤΑΒΕΤΙΚΑΙΣΦΑΛΗΤΕΡΙΟΝΜΕΠΕΡΟΤΑΣ ΗΚΕΒΕΦΟΒΟΥΔΑΙΜΟΝΓΑΡΟΝΗΤΕΠΡΟΣΑΠΑΝΤΑ ΚΑΙΟΥΣΕΙΟΛΥΠΗΡΟΝΟΡΟΦΑΡΡΩΝΑΒΕΑΔΕΣ ΑΑΑΤ ΚΒ ΜΟΙΡΩΝ ΕΠΙΦΑΝΗ ΟΙΣΑΦΕΛΕΙΣΠΡΑΞΙΣΕΥΡΗΣΙΣΟΙΣΑΜΕΡΙΜΝΑΣ ΕΝΚΕΙΡΕΒΕΦΑΡΡΗΣΑΔΕΠΑΝΤΕΤΗΝΟΙΜΑ ΤΑΦΑΝΕΣΥΡΗΣΕΙΣΟΤΗΡΙΟΝΗΜΑΡΑΤΕΝ ΑΑΑΑ ΚΓ ΤΥΧΗΣ ΕΠΙ ΚΑΛΑ ΠΡΟΒΙΒΑΖΟΥΝΤΗΣ ΕΣΚΑΛΑΠΡΑΞΙΣΙΣΠΕΥΔΕΙΝΔΕΣΕΚΡΗΣΙΜΟΔΑΥΔΑ ΕΚΦΕΥΕΝΓΑΡΝΟΥΣΟΥΚΑΛΕΠΗΕΠΙΝΤΟΝΓΕΡΑΤΗΣΙΣ ΚΑΙΤΟΝΑΛΟΜΕΝΟΝΕΒΕΝΗΚΟΡΡΗΕΒΕΝΗΒΕΙΣΟΥΣΙΑΥΔΑ ΑΑΑΑ ΚΔ ΜΟΙΡΩΝ ΕΠΙΦΑΝΗ ΕΙΣΤΟΜΑΜΗΔΟΣΚΕΡΑΥΚΟΝΗΟΠΙΤΕΝΗΤΑΙ ΔΥΣΚΕΡΕΣΕΣΤΙΝΠΡΑΓΜΑΠΕΡΙΟΥΠΕΥΘΗΚΑΙΠΤΕΤΟΝ ΑΛΛΗΣΥΧΙΟΜΕΝΕΤΗΝΑΠΟΔΟΥΚΑΙΓΑΡΑΜΟΥ ΑΑΑΑ ΚΕ ΠΟΣΙΔΩΝΟΣ ΕΙΣΠΕΛΑΤΟΣΕΠΕΡΑΒΑΛΕΙΝΚΥΤΕΡΑΜΜΑΤΑΓΡΑΜΑΙ ΑΜΦΟΤΕΡΟΣΜΟΝΟΤΕΚΕΝΟΣΚΑΙΠΡΑΞΙΣΚΑΡΠΟΣ ΜΗΔΕΙΑΣΟΥΣΗΝΤΟΚΕΝΟΣΟΝΕΣΣΕΙΛΑΥΕΙ</p>
<p>ΑΑΑΑ ΙΑ ΝΕΚΗΣ ΝΙΚΗΣΙΔΑΜΗΧΩΔΕΒΕΙΤΑΒΕΠΛΑΝΤΑΕΣΤΑΙ ΤΙΜΟΝΤΕΤΕΦΙΔΑΙΜΟΝΕΚΟΝΤΕΚΡΑΤΗΣΙΣ ΒΟΥΛΗΔΕΣΤΑΙΣΟΙΚΑΤΑΦΥΜΙΟΣΚΗΝΕΠΙΒΑΛΛΗ ΑΑΑΑ ΙΒ ΝΕΚΗΣ ΠΑΡΑΚ ΤΗΝΠΡΑΞΙΝΗΠΡΑΞΙΣΕΒΕΤΑΙΓΑΡΑΜΕΙΝΟΝ ΤΟΝΤΕΝΟΣΟΥΤΑΦΟΙΣΙΔΕΣΥΝΑΡΟΚΑΙΝΗΝ ΚΑΤΟΝΕΒΑΛΛΑΔΗΜΟΝΟΝΤΑΝΕΠΙΒΑΛΛΗ ΑΑΑΤ ΙΣ ΑΣΚΑΠΙΟΥ ΠΡΑΞΙΝΗΚΗΜΟΝΗΝΕΚΕΣΙΣΕΤΑΙΛΑΝΑΚΑΛΟΝΤΟΙ ΚΑΤΟΝΚΑΜΗΝΟΝΤΕΝΟΥΣΟΙΣΕΠΙΒΕΒΑΥΔΑ ΤΟΝΤΑΠΟΔΑΜΟΝΟΝΤΑΕΣΟΥΣΙΝΕΙΟΚΟΥΣ ΑΑΑΑ ΙΔ ΑΦΡΟΔΙΤΗΣ ΣΤΕΛΛΕΣΟΥΣΟΥΣΙΡΕΒΙΣΚΑΙΡΟΝΙΥΔΕΘΙΚΑΔΑΦΙΗ ΕΥΡΩΚΑΙΠΡΑΞΙΣΕΦΕΣΙΣΙΜΕΙΝΟΝΑΙΣ ΑΛΛΑΦΟΡΕΠΤΗΝΕΙΔΕΣΟΥΚΑΙΜΑΙΔΔΟΣΥΙΟΝ ΑΑΑΑ ΙΕ ΔΑΙΜΟΝΟΣ ΜΗΠΙΣΤΕΥΔΕΜΟΛΕΙΝ ΟΥΚΕΣΤΑΛΙΕΠΙΜΕΙΝΟΝ ΕΙΔΕΚΕΝΟΠΟΥΔΔΙΣΚΡΗΝΕΑΥΤΟΝΜΕΓΑΒΑΛΛΕΙΣ ΕΠΙΜΕΙΝΑΝΤΙΣΚΑΙΡΟΝΕΚΑΠΙΤΕΠΙΤΕΥΕΝ ΑΑΑΤ ΙΓ ΔΙΟΣ ΚΑΙ ΑΘΗΝΑΣ ΕΠΙΠΡΑΞΙΝΑΣΑΝΑΓΑΦΟΚΑΙΕΤΟΙΚΟΣΕΠΕΡΟΝ ΤΟΝΓΕΝΟΥΣΟΝΘΟΝΤΑΕΘΙΚΑΤΟΥΣΙΝΕΤΑΥΤΟΝ ΚΑΙΠΕΡΤΟΝΑΛΛΑΔΗΜΟΝΑΝΤΕΙΟΝΕΣΤΙΚΑΛΟΝΟΙ ΑΑΑΤ ΙΔ ΙΩΗΝ ΔΥΣΦΡΑΝΗΝΠΡΑΞΙΣΕΒΕΤΑΙΜΗΝΠΡΟΣΑΙΡΗ ΒΟΥΛΗΝΗΠΡΑΞΙΣΕΒΕΤΑΙΜΗΝΠΡΟΣΑΙΡΗ ΔΕΙΟΝΔΕΙΣΕΡΗΒΕΡΕΦΑΜΑΙΟΝΔΑΚΗΝΗΤΕ ΑΑΑΤ ΙΕ ΠΟΣΙΔΩΝΟΣ ΔΑΚΤΙΣΙΠΡΟΣΚΕΝΤΡΑΠΡΟΣΑΝΤΙΚΥΜΑΤΑΜΟΧΕΙΣ ΙΧΘΥΝΕΠΕΛΑΓΕΣΙΤΕΙΣΙΜΗΠΕΛΑΓΕΠΡΑΞΙΝ ΟΥΣΟΚΡΗΣΙΜΟΝΕΣΤΙΒΟΥΣΙΑΣΑΔΒΑΚΑΙΡΟΣ ΑΑΑΤ ΙΑ ΔΑΙΜΟΝΟΣ ΜΗΔΕΥΦΙΚΤΑΝΟΕΙΜΗΔΑΝΤΙΔΑΙΜΟΣΙΝΕΥΧΟΥ ΔΕΙΝΑΦΟΝΕΙΣΟΥΣΕΓΑΡΟΝΚΗΣΙΜΟΝΕΣΤΙΝΑΠΥΤΟΥ ΟΥΔΑΘΟΝΗΝΕΤΕΙΝΕΙΣΚΕΡΑΦΟΣΙΟΤΕΤΙΝΑΠΥΤΗΣ ΑΑΑΑ ΙΒ ΑΡΑΦΟΥ ΔΑΙΜΟΝΟΣ ΗΓΕΜΟΝΕΥΣΙΕΙΟΔΑΙΜΟΝΟΝΗΠΕΠΙΒΑΛΛΗ ΠΕΚΩΕΙΔΕΙΣΑΓΑΦΟΝΣΕΦΙΛΟΜΜΕΙΑΝΑΦΡΟΔΙΤΗ ΣΥΚΑΡΟΙΣΥΠΑΓΕΚΑΙΛΟΙΜΟΝΗΜΟΡΗ ΑΑΑΤ ΙΓ ΔΙΟΣ ΙΩΗΝΟΣ ΗΝΕΠΙΒΑΛΛΗΠΡΑΞΙΝΑΦΑΡΝΟΙΠΡΑΞΙΣ ΕΙΔΕΠΕΡΕΚΑΛΑΜΑΝΤΕΙΑΣΕΟΤΑΔΕΘΗΝΑΝ ΜΗΤΕΠΠΟΥΝΑΔΟΣΟΥΣΕΓΑΡΣΟΙΚΑΚΟΝΕΣΤΑΙ ΑΑΑΑ ΙΔ ΔΙΟΣ ΑΜΜΟΝΟΣ ΗΝΟΡΕΠΙΝΟΡΜΑΙΝΕΙΣΙΝΑΙΤΥΤΗΝΗΦΙΦΑΡΡΩΝ ΠΑΝΤΑΣΟΦΕΣΕΒΑΔΕΠΡΑΞΙΣΟΔΑΒΟΥΛΕΙ ΣΕΥΤΩΡΕΜΕΤΗΣΙΤΗΝΚΑΤΑΙΟΙΒΕΤΑΙ ΑΑΑΑ ΙΕ ΤΥΧΗΣ ΙΩΗΝΗΣ ΗΔΕΝΟΝΤΙΚΟΥΣΑΒΡΕΦΟΣΕΝΡΟΥΣΕΧΕΜΑΙΤΟΥΣ ΑΛΛΑΠΛΑΝΗΒΑΔΕΤΗΣΚΑΙΠΑΡΕΥΣΕΓΑΛΑΚΤΟΣ ΚΑΙΤΟΥΣΕΣΙΣΚΑΡΠΟΥΣΙΕΡΙΟΝΜΕΠΕΡΟΤΑΣ</p>	<p>ΑΑΑΑ ΙΕ ΕΡΜΟΥ ΙΩΗΝΟΣ ΟΥΣΕΙΟΛΥΠΗΡΟΝΟΡΟΦΑΡΡΩΝΜΕΠΕΡΟΤΑΣ ΗΜΟΔΙΟΡΟΧΩΒΕΙΦΑΡΡΩΝΕΠΙΠΑΝΤΑΔΑΚΡΗΣΙΣ ΕΥΡΗΣΙΣΕΥΧΗΤΕΣΤΑΙΚΑΙΡΟΣΑΜΕΙΝΠΙΤΟΣ ΑΑΑΤ ΙΚ ΕΡΑΠΙΔΟΣ ΦΑΡΕΙΣΑΓΩΝΙΣΟΥΣΕΤΕΣΤΗΝΑΡΟΓΟΣ ΤΟΝΤΕΝΟΝΑΝΤΙΠΑΛΟΝΟΚΑΔΕΚΟΥΧΕΙΡΟΝΕΣΙΣ ΔΔΕΙΣΕΥΦΟΡΟΥΥΗΗΕΡΓΟΙΣΑΝΘΩΝΣΥΚΑΡΗΝ ΑΑΑΑ ΙΒ ΝΕΚΗΣ ΜΥΝΣΟΙΠΑΝΤΑΤΕΒΕΙΔΑΙΜΟΝΚΑΙΒΙΟΡΦΟΝΟΑΝΕΙ ΠΡΑΞΙΣΠΑΝΚΑΤΑΝΟΥΚΑΙΜΗΚΕΤΕΡΟΥΧΕΣΑΥΤΟΝ ΕΠΙΤΕΥΕΝΥΕΛΑΜΕΜΙΤΟΣΑΝΕΠΕΒΟΥΜΗΣΙΣ ΑΑΑΑ ΙΓ ΑΔΡΑΤΕΙΑΣ ΤΗΝΠΡΑΞΙΝΠΡΑΞΙΟΝΕΚΕΣΙΣΕΤΑΙΓΑΡΟΚΑΙΡΟΣ ΕΝΤΕΜΕΣΟΙΣΚΑΛΕΠΗΚΑΙΝΑΝΟΥΣΑΡΑΚΕΙΤΑΙ ΚΑΙΠΕΡΤΟΝΑΛΛΑΔΗΜΟΝΑΝΤΕΙΟΝΕΣΤΙΚΑΛΟΝΟΙ ΑΑΑΤ ΙΔ ΔΙΟΣ ΚΕΡΑΥΝΟΥ ΟΥΚΕΣΤΙΝΠΡΑΞΙΟΝΤΑΚΑΤΑΓΝΩΜΗΜΑΜΕΡΙΜΝΑΣ ΟΥΤΕΓΑΡΕΝΑΛΛΑΔΗΜΟΝΕΣΤΙΝΜΟΡΦΟΝΕΣΤΙΝ ΟΥΤΕΘΟΝΟΥΜΕΙΟΣΑΙΣΦΕΣΙΟΥΣΕΝΙΣΙΜΟΝΕΣΤΑΙ ΑΑΑΤ ΙΕ ΔΑΙΜΟΝΟΣ ΜΕΓΙΣΤΟΥ ΟΥΣΟΡΦΟΣΟΥΑΗΝΤΗΝΔΕΒΑΛΛΑΔΗΜΑΜΕΙΝΟΝ ΕΥΡΩΚΑΙΠΡΑΞΙΣΕΒΕΤΑΙΜΗΝΠΡΟΣΑΙΡΗ ΗΕΥΚΑΒΟΥΛΕΥΟΥΚΑΙΣΙΟΒΕΘΕΠΕΛΑΠΙΔΟΣΙΣΦΙ ΑΑΑΑ ΙΒ ΑΡΑΦΟΥ ΚΡΟΝΟΥ ΜΗΠΙΣΤΕΥΔΑΙΜΟΝΑΝΤΙΣΤΑΙΛΑΛΥΠΟΜΕΙΝΟΝ ΜΗΔΕΤΙΣΤΕΚΟΥΝΤΟΥΦΑΝΗΚΕΤΗΣΕΛΟΧΕΙΝΗ ΗΕΥΚΑΒΟΥΛΕΥΟΥΚΑΙΣΙΟΒΕΘΕΠΕΤΑΒΕΤΑΙ ΑΑΑΑ ΙΓ ΕΠΙΔΟΣ ΓΑΡΗΣ ΕΥΟΔΑΤΟΙ ΠΑΝΤΕΣΤΙΚΑΙΣΦΑΛΗΝΜΕΠΕΡΟΤΑΣ ΜΗΔΕΦΟΒΟΥΔΑΙΜΟΝΓΑΡΟΝΗΤΕΠΡΟΣΑΠΑΝΤΑ ΠΑΥΣΙΓΑΡΑΥΤΗΝΕΚΑΛΕΠΗΔΥΣΕΙΔΥΠΟΝΟΙΑΝ ΑΑΑΑ ΙΔ ΔΙΟΣ ΙΩΗΝΟΥ ΦΑΡΩΝΕΚΕΡΕΚΑΙΒΕΠΕΛΑΠΙΔΟΣΕΣΤΙΝΟΧΡΕΜΟΣ ΟΔΕΝΕΜΑΝΥΕΚΑΤΟΝΚΟΝΕΟΝΤΑΣΕΩΣΑΙ ΕΙΔΕΥΜΑΝΤΕΥΗΚΡΕΦΟΣΟΚΡΗΣΣΕΙΛΑΠΟΛΗΜΗ ΠΤΑΑ ΙΒ ΝΕΚΗΣ ΜΑΝΤΕΙΑΝΑΓΑΦΗΝΕΠΕΣΙΣΕΠΕΤΗΝΔΕΝΟΝΕΙΑΣ ΠΡΑΞΙΣΟΙΣΑΦΕΛΕΙΣΚΑΙΣΥΝΑΝΤΩΡΕΦΟΕΣΤΑΙ ΝΕΚΗΣΙΣΚΑΡΠΟΥΣ ΑΜΗΧΥΚΑΙΠΑΝΤΕΠΙΤΕΥΕΝ ΑΑΑΑ ΙΓ ΕΡΜΟΥ ΚΕΡΑΜΠΕΡΟΥ ΣΕΥΓΑΓΑΡΗΝΒΟΥΑΗΝΔΑΙΩΡΕΙΖΙΝΕΕΝΕΔΔΙΕΙ ΕΥΡΗΣΙΣΟΔΑΜΑΝΤΕΥΗΚΑΟΥΣΕΝΙΟΚΑΚΟΝΕΣΤΑΙ ΑΑΑΑ Κ ΜΟΙΡΩΝ ΑΔΥΤΟΡΙΠΤΩΝ ΗΑΔΟΣΤΕΔΕΥΚΕΦΕΣΤΗΚΕΒΑΛΟΝΗΥΣ ΠΑΝΤΑΔΑΜΑΥΡΟΥΤΑΠΑΣΑΙΠΕΡΙΟΝΜΕΠΕΡΟΤΑΣ ΟΥΤΕΓΑΡΟΝΕΙΣΑΙΤΟΓΕΛΑΙΟΝΟΥΤΑΠΟΔΕΣΑΙ ΑΑΑΑ Κ ΣΕΛΗΝΗΣ ΤΗΝΠΡΑΞΙΝΑΤΗΝΜΗΠΙΣΤΕΒΕΙΟΟΥΚΕΣΤΙΣΙΟΕΣΘΟΝ ΤΟΝΤΕΠΟΝΟΜΑΥΣΟΥΣΙΦΟΙΚΑΟΥΣΕΠΙΒΑΛΛΗ ΕΙΔΕΦΟΒΟΣΤΙΣΕΝΕΣΤΙΝΟΥΚΕΣΤΑΙΟΚΑΚΟΝΟΥΣΕΝ ΑΑΑΑ Κ ΔΙΟΣΚΟΡΟΝΗΜΕΜΟΝΟΝ ΟΥΚΕΣΤΙΝΠΕΥΔΟΝΤΑΤΥΧΗΝΟΕΚΑΙΡΟΣΑΝΤΕΙ ΚΕΡΑΦΟΣΕΙΠΛΑΝΗΜΕΤΕΤΗΝΕΦΟΣΕΚΑΚΟΝΟΥΣ ΔΥΣΜΟΡΟΝΠΡΑΞΙΜΟΧΕΡΑΔΕΠΑΝΤΑΦΥΛΛΑΙ</p>	<p>ΑΑΑΑ ΚΒ ΑΡΕΩΣ ΦΟΥΡΙΟΥ ΜΗΒΑΙΝΕΙΝΟΔΟΝΗΜΕΛΑΒΕΙΣΕΒΕΤΗΝΔΕΓΑΡΟΥΑΕΙΣ ΑΒΟΝΕΚΟΡΗΝΣΕΒΕΜΕΓΑΣΟΝΗΕΦΟΥΣΑΔΑ ΔΕΙΝΟΣΑΡΑΚΤΟΣΟΚΡΗΜΟΣΕΡΗΝΥΧΑΝΑΜΕΙΝΟΝ ΑΑΑΑ ΚΓ ΑΘΗΝΑΣ ΠΑΛΑΔΑΦΗΝΑΙΝΤΕΜΗΚΑΝΤΑΖΟΙΒΕΤΑΙ ΟΙΣΑΦΕΛΕΙΣΚΑΙΣΙΟΤΑΔΕΟΜΕΝΑΠΑΝΤΑΤΕΒΕΤΑΙ ΑΥΣΕΙΣΕΚΕΣΙΜΗΚΑΤΟΝΟΝΕΣΟΝΤΑΔΕΕΣΙ ΑΑΑΑ ΚΔ ΕΥΦΡΟΝΗΣ ΣΤΕΛΛΕΣΟΝΟΥΣΟΙΣΟΥΜΟΚΑΛΑΝΓΑΡΟΜΟΝΗΕΣ ΕΥΡΩΚΑΙΠΡΑΞΙΣΕΒΕΤΑΙΜΗΝΠΑΝΤΟΝΤΕΚΡΑΤΗΣΙΣ ΕΥΦΡΟΥΗΝΟΝΕΙΣΑΠΟΝΕΠΤΕΚΑΙΟΥΤΟΙ ΑΑΑΑ ΚΕ ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ ΠΥΤΙΟΥ ΜΗΜΕΙΝΗΠΡΑΞΙΣΕΦΕΣΙΣΟΧΡΗΜΟΝΙΣΤΕΙΣΟΥ ΕΥΚΡΟΝΟΚΑΙΡΟΝΤΗΝΕΠΙΝΥΝΑΝΕΥΧΟΣΙΣ ΜΕΚΡΟΝΕΠΙΣΚΟΝΤΕΒΕΣΙΣΠΑΝΦΟΝΑΜΕΡΙΜΝΑΣ ΑΑΑΑ ΚΣ ΚΑ ΚΡΟΝΟΥΤΕΚΑΦΟΓΟΥ ΜΗΜΕΔΟΜΟΝΕΠΕΠΙΠΑΙΜΗΔΑΔΟΛΟΦΑΙΝΕ ΜΗΟΙΦΗΡΟΛΟΣΕΚΑΙΛΑΤΕΡΕΝΥΡΕΥΕΒΑΗ ΟΥΤΑΡΟΤΗΝΠΡΑΞΙΝΗΔΕΣΑΛΑΝΟΥΔΕΒΕΒΑΘΝ ΑΑΑΑ ΚΔ ΜΗΟΣ ΦΟΣΦΟΥ ΦΑΡΕΚΑΙΡΟΝΕΚΕΣΙΣΠΡΑΞΙΣΑΦΕΛΕΚΑΙΡΟΥΤΕΠΙΤΕΥΕΝ ΕΙΣΟΚΟΝΗΡΗΝΕΒΗΜΕΚΕΙΡΑΝΤΑΝΑΜΟΧΕΙ ΕΡΩΝΔΕΝΚΕΙΡΕΙΝΑΓΑΦΟΝΚΑΙΓΟΝΑΚΗΝΗΤΕ ΑΑΑΑ ΚΕ ΜΗΤΡΟΣ ΕΒΗ ΔΙΣΑΡΩΝΚΡΑΤΕΣΟΥΣΙΑΥΚΟΚΡΑΤΕΡΟΙΒΕΟΝΤΕΣ ΒΟΥΣΕΛΙΚΑΣΠΑΝΤΟΥΤΟΝΔΕΤΙΚΑΣΥΚΡΑΤΗΣΙΣ ΚΑΙΠΑΝΤΑΕΣΤΑΙΣΟΦΕΣΑΠΕΡΟΤΑΣΕΥΗΔΟΣΕΡΜΕΙ ΑΑΑΑ ΚΣ ΔΙΟΣ ΚΑΤΑΧΘΟΝΟΥ ΗΠΡΑΞΙΣΚΑΥΜΑΤΕΜΕΙΝΗΠΕΥΔΑΛΛΑΜΑΜΕΙΝΟΝ ΑΥΠΗΡΑΤΙΣΟΔΕΣΚΑΜΗΝΑΝΟΥΣΔΕΠΡΟΚΤΗ ΔΗΕΙΣΑΔΑΧΑΛΕΠΟΝΑΠΟΛΕΙΝΤΗΜΑΔΕΣΤΑΙ ΑΑΑΑ ΚΔ ΑΦΡΟΔΙΤΗΣ ΟΥΡΑΝΗΣ ΟΥΡΑΝΟΠΑΣΑΦΡΟΔΙΤΗΡΕΠΤΟΝΡΕΠΤΟΝΑΝΑΣΑ ΠΕΜΠΕΜΑΝΤΕΙΑΝΑΓΑΦΗΝΑΔΕΙΣΟΚΩΣΟΙ ΕΚΕΥΕΝΤΕΝΟΣΟΥΚΑΙΡΟΝΤΙΣΑΜΕΙΝΕΣΥΜΟΥ ΑΑΑΑ ΚΕ ΒΛΑΒΗΣ ΟΥΚΕΣΤΙΝΠΡΑΞΙΤΑΜΑΤΗΝΜΗΚΕΝΑΜΟΧΕΙ ΜΗΟΙΣΠΕΥΔΟΝΤΗΒΑΒΟΤΕΠΕΤΗΝΤΑΙ ΟΥΤΕΓΑΡΕΙΣΟΔΟΝΟΡΜΑΙΣΑΚΑΛΟΝΟΥΤΑΜΟΡΑΞΗΝ ΑΑΑΑ ΚΕ ΕΡΜΟΥ ΤΕΤΡΑΓΩΝΟΥ ΜΗΒΑΙΝΟΥΜΕΛΕΙΣΜΕΙΑΝΤΕΜΕΤΑΤΑΥΤΑΔΕΒΕΤΑΙ ΕΚΦΡΟΝΓΑΡΟΝΟΜΕΙΝΟΝΜΕΤΑΤΑΥΤΑΔΕΒΕΤΑΙ ΤΟΝΤΕΠΟΝΟΜΑΥΣΟΥΣΙΦΟΙΚΑΟΥΣΕΠΙΒΑΛΛΗ</p>

Resim 57. Zar kehaneti yazıtları detay

Antoninus Pius Dönemi'nde Tlos tiyatrosunda gerçekleştirilen inşaat faaliyetleri esnasında summa caveanın daha da genişletilerek yeniden düzenlendiği bilinmektedir. Bu esnada tapınağın kuzey yönündeki analemma duvarı devşirme malzeme kullanılarak yenilenmiş, batı yönden diazomaya açılan kemerli girişler kaldırılmıştır. Ayrıca analemma duvarının iç kısmı doldurulup oturma sıraları için alan kazanılmış ve diazoma daraltılarak daha da yukarı çekilmiştir. En üstte kalan diazomaya ise dışarıdan bir merdivenli rampa ile çıkış sağlanmıştır (**Resim 20**).

Benzer bir düzenlemenin tapınağın güneyinde kalan kısımda yapıldığı bilinmektedir. Ancak bu bölümdeki diazoma daha geniş tutulmuş olup revaklı bir ahşap podyum şeklinde düzenlenmiştir. Bu alanda ele geçen çok sayıdaki sütun gövdesi, kaide ve Korint başlığı bu düşünceyi desteklemektedir. Ayrıca analemma duvarının son sırasındaki blokların üzerinde ahşap hatıl yuvaları da açılmıştır. Podyumun alt kısmındaki bölümde ise kapalı mekanlar oluşturulmuştur. Bu mekanlara giriş tiyatronun batı analemma duvarında mevcut iki kemerli açıklık ile sağlamıştır. Bu kemerli açıklıklar analemma duvarının kemer seviyesine kadar orijinal haliyle uzunca bir süre korunduğuna işaret etmektedir. Diğer yandan summa caveanın güney yarısındaki oturma sıralarının bulunduğu alana kuzey yönde olduğu gibi dışarıdan çıkış amaçlı bir merdivenli rampa monte edilmiştir. Summa caveanın genişletilmesi esnasında analemma duvarları ile oturma sıraları kuzey ve güney yönlerden neredeyse tapınağın uzun yüzlerindeki duvarları ile birleştirilmiştir. Ayrıca tapınağın batı yönündeki podyum düzenlemesi üzerine dört adet oturma sırası da yerleştirilmiştir. Bunlardan başka pronaos zemin bloklarının sökülmesi ve naos zemininin yeni blok döşemesiyle yükseltilmesi işlemi de bu dönemde gerçekleşmiş olmalıdır.

Tlos tiyatrosunda gerçekleştirilen kazı çalışmaları esnasında ele geçen epigrafik buluntular, kentin urbanistik gelişimi ile bağlantılı olarak ilk kez Hellenistik Dönem'de inşa edilmiş tiyatronun MÖ 1. yüzyılının ikinci yarısından itibaren büyük bir tamirat geçirdiğini ve bu esnada genişletilen ikinci caveanın neredeyse ortasında ayrıca bir tapınağın da oturtulduğunu göstermiştir. Tapınak yapısına ait mimari buluntuların dönemsel gelişmeleri yansıtan özellikleri ile stilistik yapı detaylarının da bu tarihlemeyle örtüştüğü gözlemlenmiştir. Her şeyden önce Roma Dönemi tapınaklarının karakteristik özelliği olan podyum düzenlemesi ile ön cephenin yüksek merdivenlerle vurgulanması geleneği Tlos tiyatro tapınağında görülmez. Tiyatro tapınağından kısa bir süre sonra templum in antis formunda Tlos'da inşa edilen Kronos Tapınağı tam bir Roma tapınağı özellikleri taşımaktadır (Uygun 2018, 511-529). Bu bakımdan tiyatro tapınağının Hellenistik Dönem geleneğinde olduğu söylenebilir. Bundan başka tapınak Dor düzeninde olmasına rağmen İonik yivli sütun kullanma geleneği burada halen devam etmektedir. MS 1. yüzyıldan itibaren İonik yivli Dor sütunları pek tercih edilmemiştir. Triglif-metop ve arşitrav gibi entablatur

blok ölçülerinin yüksek tutulmuş olması geleneği de yine Hellenistik Dönem özelliğidir (Gider-Büyüközer 2021, 285-307). Tiyatro tapınağındaki metop uzunluğu trigliflerin birbuçuk katı civarındadır. Erken Roma Dönemi'nden itibaren genel olarak triglif alanının genişlediği metopların ise daraldığı bilinmektedir (Gider-Büyüközer 2018, 64). MS 1. yüzyılda triglif ve metop genişliği neredeyse eşitlenmiştir. Diğer yandan gliflerin taeniadan oldukça aşağıda başlaması ve kulaksız biçimde verilmesi Hellenistik Dönem sonunda karşılaşılan bir uygulamadır.

Tapınakta gözlemlenen Hellenistik Dönem'e özgü mimari gelenek dışında Augustus Dönemi'nden itibaren yaygınlaştığı bilinen bazı yenilikler de mevcuttur. Örneğin arşitrav blokları üzerindeki taenia kısmının eğimli biçimde verilmesi Augustus Dönemi'nden itibaren sıkça görülmektedir. Arşitravlarda regula bloklarına yer verilmemesi ve guttaelerin doğrudan taeniaya asılması da yine bu dönemde sıklıkla tercih edilen bir durumdur. Örneğin MÖ 1. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen Efes tiyatrosu proskenesindeki arşitrav bloklarında regula kullanılmamış, guttaeler doğrudan yatay silmeye asılı verilmiştir. Benzer bir düzenlemeyle Sagalassos'daki Dorik çeşme (Waelkens 1993) ile Hierapolis Apollon tapınağında (Ismaelli 2017) karşılaştırılır. Bunlardan başka taeniadan sarkan guttaelerin yarım yuvarlak formda verilmesi de yeni bir dönemin habercisidir. MÖ 25 yıllarına tarihlenen Sagalassos Antik Kenti'ndeki Dorik çeşme bu geleneğin en erken temsilcilerindedir.

Benzer zamansal özellikler geison blokları üzerindeki düzenlemelerde de gözlemlenir. Örneğin geisonların alt yüzeyinde bulunan muttulus plakalarının işlenmemesi, guttaelerin doğrudan geison alt yüzeyinden sarkıtılması modası Augustus Dönemi ile birlikte ortaya çıkmıştır. Muttuli frizlerindeki eğimin minimum düzeye düşürülmesi de yine bu dönemde belirginleşmiştir (Gider-Büyüközer 2018, 66). Sık dizim guttae ve guttusların kenarlara çekilmesi Hellenistik Dönem geleneğidir (Gider-Büyüközer 2018, 72). Ancak muttuli frizinin yüzeysel bir kabartma gibi verilmesi ve guttaeler arasındaki mesafenin çaplarının yarısı kadar olması bir yenilik olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca bu yeni dönemde geisonlardaki damlalıklar V biçimli işlenmeye başlanmıştır. Viae genişliklerinin eşit tutulması ve muttuli frizinin 1:4 oranında verilmesi Klasik Dönem'den beri bilinen eski bir uygulama olmasına rağmen Augustus Dönemi'nde tekrarlandığı da bilinmektedir (Gider-Büyüközer 2018, 74).

Tlos tiyatro tapınağının Dorik sütun başlıkları ele geçmediğinden tarihlemede başlık tipolojisinden faydalanılamamıştır. Buna karşın tapınağın doğu ve batı yönlerindeki kare biçimli köşe plaster başlıkları sağlam olarak günümüze ulaşmıştır. Söz konusu plaster başlıklarının profilleri ovolo ve kavettodan oluşmaktadır. Başlığın üst bitiminde ise bir abaküs bulunmaktadır. Ovolo profili alttan bir fascia ile sınırlandırılmıştır. Ancak kavetto doğrudan abakusun altında sonlandırılmıştır. Her ikisi arasında tamamlayıcı bir fasciaya yer verilmemiştir. Benzer profil düzenle-

meleri içeren plaster başlıkları MÖ 1. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen Aphrodisias Tiyatrosu, Sagalassos Dorik Çeşme, Sura Apollon Tapınağı ve Letoon Tiyatrosu Batı Kapısı'ndan bilinmektedir (Gider-Büyüközer 2020, 141-143).

Antik çağ mimari döşeminde tipolojik gelişim dışında mimari bezemenin stilistik özellikleri de tarihlemeye belirleyicidir. Ancak Tlos tiyatro tapınağındaki mimari bezeme yok denecek kadar azdır. Mimari bezemeler sadece köşe plaster başlıkları üzerindeki yaprak rozetler ile geison blokları üzerindeki muttuli frizinin alınlık köşe birleşme yerlerindeki birer kapalı palmet motiflerinden ibarettir. Sınırlı sayıdaki bu motiflerle kapsamlı bir kronolojik değerlendirme yapmak zor olmakla birlikte kalın ve etli yaprakların yüzeyden taşkın biçimde verilmesi ve üst yüzeylerinin çukurlaştırılarak işlenmesi Geç Hellenistik Dönem stilini hatırlatmaktadır. Benzer bir durum çörtlenler üzerindeki aslan başlarının işlenmesinde de hissedilir. Stilistik açıdan çok benzer olan çörtlenler bu yönüyle aynı ustanın elinden çıkmış gibi durmaktadır. Aslanların yüzlerinde Hellenistik Dönem'in pathos ifadesi egemendir. Çok hareketli yüz hatları bu durumun en belirgin göstergesidir. Bir daire formunda dışa açılan saç lüleleri birbirinin tekrarı gibi işlenerek idealize edilmiştir. Başlangıç noktasından bitişine kadar en ince ayrıntısıyla takip edilebilen lülelerin araları ise hafifçe oyularak ayrıştırılmıştır.

Tapınak kazıları esnasında ele geçen farklı kategorideki arkeolojik buluntular daha sonraki dönemlerde yaşanan erozyon etkisiyle bu alana taşındığından kesin bir tarihleme için kullanılmamıştır. Tapınak alanında ele geçen seramikler Klasik Dönem'den başlayarak Geç Roma Dönemi'ne kadar tarihlenmektedir. Kazı çalışmaları esnasında ayrıca 11 bronz ve bir gümüş olmak üzere, Hellenistik, Roma ve Bizans Dönemleri'ne tarihlendirilen 12 adet sikke de ele geçmiştir.

Tiyatro ve tapınakların hem toplanma hem de tapınmaya yönelik sakral yapılar olmasından Hellenistik Dönem'den itibaren her iki yapı planlamasında da bir birliktelik sözkonusudur. Ancak tiyatro ve tapınak birlikteliği farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Hellenistik Dönem örneklerinde tapınak ve tiyatrolar daha çok birer bağımsız yapı olarak tasarlanmıştır. Bergama tiyatro tapınağı (Maischberger 2012) bu durumu anlatan en iyi örneklerden biridir. Bu gelenek daha sonra Roma Dönemi'nde de sürdürülmüştür. Örneğin Erken Roma Dönemi'nde Stratonikeia (Mert 2002; Söğüt 2019, 49-52) ve Pessinus'da (Waelkens 1986, 38-39) inşa edilen tiyatro tapınağı ikinci caveanın uzağında kalmıştır. Ancak tiyatroya doğru yönlendirilmiş bu tapınakların tiyatroyla olan birlikteliği belgelenmiştir. Buna karşın Erken Roma Dönemi'nden itibaren bazı tiyatrolarla tapınakların içiçe girdiği de görülmektedir. Roma'daki Pompeius tiyatrosu bu yeni anlayışın öncülerindedir (Packer vd. 2007; Pappalardo 2007, 57). Buna rağmen bu yeni planlama Anadolu'da pek tercih edilmemiştir. Bundan dolayı Anadolu'da tiyatrolarla organik bağı olan çok az sayı-

da tapınak günümüze ulaşmıştır. Patara tiyatrosu bu yeni geleneğin temsilcilerindedir. Ancak burada küçük bir naiskos şeklinde tasarlanan tapınak üst caveanın dışından analemma duvarına iliştilmiştir (Piesker 2012). Tlos tiyatrosu tapınağı ise bu yeni gelenek içinde ayrı bir konum ve öneme sahiptir. Tlos ante tapınağının naos kısmı tamamen summa caveanın içinde kalmıştır. Ayrıca analemma duvarının hizasından ayrılan pronaosun da summa caveadaki tapınak podyumu üzerinde olmasıyla bütünlük bozulmamıştır. Sadece tapınağın yönü tiyatrosunun aksine doğuya bakmaktadır ki bu durum tamamen topografya ile bağlantılı teknik bir düzenlemedir. Tapınağın doğu yönündeki düzlükte özel bir toplanma alanı oluşturulmuş değildir. Tiyatrosunun kuzey ve güney yönlerindeki galerilerden bu alana bir törensel yol düzenlenmesi bulunmaktadır.

Tiyatro tapınaklarının hizmet ettiği kültürler farklılık göstermekle birlikte Hellenistik Dönem'den itibaren kent yaşamının parçası olan yönetici kültürleri için tiyatroların da kullanıldığı bilinmektedir. Erken Roma Dönemi'nden itibaren ise tiyatrosu tapınakları daha çok imparatorluk kültürü ile ilişkilendirilmiştir. Tlos tiyatrosunun hem scaenae frons nişlerindeki Antoninler Sülalesi üyelerini tasvir eden heykeller hem de scaenae frons merkez kapısı üzerinde, yapının Antoninus Pius ve çocuklarına adandığına dair yazıt (Tekoğlu – Korkut 2020, 98-100) tiyatrosu tapınağının imparatorluk kültürü ile bağlantısının önemli bir kanıtıdır. Sözkonusu yazıtta tiyatrosu ayrıca Titus Marcus Titianus Deioterianus tarafından Büyük Tanrı Kronos'a da ithaf edilmiştir. Roma Dönemi'nde kentin koruyucu tanrısı olan Kronos Tlos'da Likya'nın Gök Tanrısı Triggs'ın yerini almıştır. Bundan dolayı MÖ 1. yüzyılın son çeyreğinde tanrı Kronos için Tlos'da bir tapınak da inşa edilmiştir. Hatta Likya Birliği tarafından Tlos'da her yıl Kroneia şenlikleri de düzenlenmiştir (Uygun 2018, 517). Tapınak kazıları esnasında ele geçen ve tiyatrosu tapınağının MÖ 1. yüzyıldaki inşa evresine ait olduğu anlaşılan yazıtta, Antoninus Pius Dönemi tamirat yazıtında vurgulananın aksine, tapınak "Apollon"a adanmıştır. Tlos tiyatrosu tapınağının aynı zamanda Tanrı Apollon'a adanması tesadüfi değildir. Ege ve Akdeniz coğrafyasında kehanet merkezi olarak ünlenen çok sayıda Apollon tapınağı bunu desteklemektedir. Örneğin Likya'nın önemli yerleşimlerinden olan Patara Antik Kenti'nde de tanrı Apollon'un bir kehanet tapınağı bulunduğu bilinmektedir (Frei 1990, 1757–1760). Dolayısıyla tiyatrosu tapınağının güneydoğu yönünde ele geçen zar kehaneti yazıtları da tapınağın kullanımıyla bağlantılıdır. Hatta MS 2. yüzyılın üçüncü çeyreğine tarihlenen bu yazıtlar tapınağın uzunca bir süre kehanet merkezi olarak hizmet verdiğine de işaret etmektedir.





## 4. SONUÇ

Arkeolojik alanlardaki belgeleme çalışmaları geçmiş medeniyetlere ait olup da günümüze ulaşmayı başarmış kalıntıların/buluntuların detaylı incelenmesiyle gerçekleştirilmektedir. Aslında bu süreç mevcut kültürel mirasın gelecek nesillere aktarılmasında çok önemli bir adımdır. Dolayısıyla arkeolojik alanlardaki belgeleme çalışmaları esnasında uygulanan sistematik kayıt ve dokümantasyon etkinlikleri yanında analiz, yorumlama ve anlamlandırma faaliyetleri de büyük önem taşımaktadır. Belgeleme çalışmaları kapsamında genelde araştırılan alanın haritalanması, tespit edilen kalıntıların fotoğraflanması ve çizimlerinin yapılması, buluntuların ele geçtiği katmanlardaki konum bilgilerinin arşivlenmesi gibi adımlar izlenmektedir. Yorumlama çalışmalarında sık tercih edilen uygulamalar arasında ise orijinal kontektlerin analiz edilmesi, buluntuların tür ve özelliklerine göre tasnif edilerek benzerleriyle karşılaştırılıp tanımlanması, tarihsel ve kültürel detaylardan faydalanılması ve mevcut buluntulardan hipotezlerin oluşturulması çalışmaları öne çıkmaktadır. Böylece belgeleme ve yorumlama çalışmalarının birbirini tamamlayan etkinlikler olduğu anlaşılır ve bu da geçmişin bilimsel yöntemlerle aydınlatılmasında disiplinler arası bir yaklaşım bilinciyle hareket edilmesi gerekliliği anlamına gelmektedir.

Oldukça eski bir geçmişi olan arkeolojik alanlardaki belgeleme çalışmaları ilk kez 18. yüzyıldan itibaren daha sistematik bir anlayışla sürdürülmeye başlanmıştır. Bu dönemde başlatılan planlı kazılarda çizim ve gravür tekniği yardımıyla yapılan belgelenmeler arkeolojik araştırmaların özünü oluşturmuştur. 20. yüzyıl arkeolojik alanlardaki belgeleme çalışmaları için bir dönüm noktası olmuştur. Belgelemede fotoğraflama, ölçüm ve haritalandırma yöntemlerinin de kullanılmaya başlanması belgeleme çalışmalarını geleneksel yöntemlere göre daha hızlı ve etkili hale getirmiştir. 20. yüzyılın özellikle ikinci yarısında teknolojide yaşanan gelişmeler arkeolojik alanda da kullanılmaya başlanmış ve böylece yeni sistematik yöntemler geliştirilmiştir. Günümüz belgeleme çalışmaları gelişen bu teknolojiyle daha da ileri seviyeye taşınmış durumdadır. Uydu görüntüleri, hava fotoğrafları, lazer taramalar,

3D Modelleme ve dijital veri tabanları gibi yöntemler daha kapsamlı ve ayrıntılı bir belgeleme imkanı sunmaktadır.

Tlos Antik Kenti'nin şehircilik anlayışının yorumlanması amacıyla gerçekleştirilen belgeleme çalışmaları hem geleneksel yöntemlerin hem de modern teknolojinin bir kombinasyonunu içermektedir. Antik kentteki kazı alanlarının haritalandırılması, fotoğraf çekerek çizimlerin yapılması, analiz çalışmaları sonucu raporların hazırlanması ve buluntuların envanterlenerek arşivlenmesi çalışmaları geleneksel yöntemlere bağlı olan ana iş paketlerini oluşturmaktadır. Kazı yapılmayan alanların değerlendirilmesinde jeofizik çalışmaları yapılmıştır. Bunlardan başka belgelemede lazer tarama teknolojileri ve fotogrametrik yöntemler de yaygın olarak kullanılmıştır.

Bu yayının özünü oluşturan Tlos Antik Kenti Tiyatro Tapınağı belgeleme çalışmaları geleneksel yöntemlerin dışında modern teknolojinin de kullanıldığı bir yapı olma özelliği taşımaktadır. Tiyatro tapınağı restitüsyon çalışmalarında uygulanan yöntemde yapının mevcut durumu belirleyici olmuştur. Çalışmalara tapınağın cavea üzerine yıkık vaziyette tespit edilen mimari bloklarına envanter numarası verilerek başlanmıştır. Daha sonra bu blokların buluntu konumları tiyatronun mevcut karelaj planına işlenmiştir. Ayrıca tapınağa ait her bir mimari bloğun düştüğü yer dikkate alınarak yapıdaki özgün konumları da tespit edilmiştir.

Kazı ve belgeleme çalışmalarının ardından tapınağa ait yıkıntı vaziyetteki tüm mimari bloklar yakında oluşturulan taş tarlasına taşınmıştır. Böylece tapınağın mevcut planı açığa çıkarılarak zemin planının ölçekli rölöve çizimi de yapılmıştır. Taş tarlasına yerleştirilen mimari bloklar dijital ortamda yeniden oluşturulan taş tarlası planına işlenmiştir. Sözkonusu yeni planda, tapınak bloklarına buluntu konumlarına göre daha önce verilen envanter numaraları değiştirilmeden kullanılmaya devam edilmiştir. Taş tarlasında ayrıca her bir bloğun fotoğraf, çizim ve tanımlama işlemi yapılmış ve bunlar file maker programında oluşturulan tapınak arşivinde kayıt altına alınmıştır. Böylece restitüsyon aşamasında ihtiyaç duyulan yapı elemanlarına dair tüm bilgiler derlenerek kullanılabilir hale getirilmiştir.

Taş tarlasındaki çizim çalışmaları kapsamında tapınağa ait mimari yapı elemanlarının (düz duvar blokları, arşitrav blokları, friz blokları, geison blokları, sütun tamburları, alınlık blokları, kiremitler gibi) öncelikle kesit ve görünüşlerinin iki boyutlu manuel teknik resim çizimleri yapılmıştır. Bu çalışmaların ardından sözkonusu yapı elemanlarının ideal çizimlerine başlanmıştır. Bu aşamada AutoCAD ve Adobe Illustrator programları kullanılmıştır. Mimari blokların ideal çizimlerin tamamlanmasıyla üç boyutlu (3D) dijital çizim çalışmalarına geçilmiştir. Bu işlemin ardından ise tapınağın restitüsyonuna başlanılmıştır. 3D restitüsyon çalışmaları için SketchUp

programı tercih edilmiştir. Üç boyutlu ayağa kaldırma çalışmaları esnasında yapı elemanlarına ait gerçek ölçüler referans alınmıştır. Çalışmalara ilk olarak tapınağın üzerine oturtulduğu taş platformun tasarlanmasıyla başlanılmıştır. Bunun ardından ise tapınağın mevcut planına göre düz duvar blokları örülmüştür. Duvar bloklarının ikili ya da tekli sıra halinde kullanılmasında in situ olarak günümüze ulaşan bloklar dikkate alınmıştır. Bundan başka duvar bloklarındaki kenet yuvaları da değerlendirilmiştir. Ele geçen yazıtlı blokların konumlandırılmasında ise yazıtların buluntu yerleri ve blok yükseklikleri gibi bazı verilerden faydalanılmıştır. Güneybatı duvardaki yazıtın çok sayıda blok üzerine kazınmış olması ve yazım stili tapınağın bu yöndeki restitüsyon denemesinin sağlamasını da yapmıştır.

Duvar ve köşe plasterleri bloklarının ardından yapının entablatur (saçaklık) kısmı ile birlikte plaster başlıkları yerlerine yerleştirilmiştir. Bu aşamada plaster başlıklarındaki rozetlerin bezeme detayları boyutlandırılarak ayrıca vurgulanmıştır. Diğer yandan geison bloklarındaki aslan başlı çörtlenler de yine bu aşamada modele entegre edilmiştir. Ardından tavan kasetleri, mertekler, akroterler, kiremit ve kiremit çıtaları gibi çatı elemanları eklenmiştir. Son olarak ise tapınağın doğu yönündeki yivli sütunların konumlandırılması çalışmaları ile pronaos ve naos arasındaki duvarın örülmesi işlemi gerçekleştirilmiştir. Bu esnada her iki mekan arasındaki kapı ve kapı profilleri de tamamlanmıştır. Entablatur bloklarında köşe dönüşlerinin özellikle vurgulanması ve bu blokların buluntu yerleri tapınağın restitüsyonunda belirleyici olmuştur.

Tiyatro tapınağının üç boyutlu çizim aşamasında mimari yapı elemanlarına uygun renk ve desenler atanarak restitüsyon çalışmaları tamamlanmıştır. Üç boyutlu ham çizimlerin sonlanmasının ardından V-Ray eklentisi ile model çıktıları alınmıştır. Görsellerin dışa aktarımı yapılırken yapının yönü ve güneşin konumu da ayrıca gözetilmiştir.

Tapınağın bu yayınında sözkonusu 3D modeller kullanılmıştır. Mimari yapı elemanlarındaki ölçü farklılıklarından dolayı her bir modelin yanında ayrıca iki boyutlu teknik çizim ve resimlerine de yer verilmiştir. 3D modelleme aşamasında tiyatro tapınağında kullanılan her bir mimari bloğun teknik çizimlerindeki orijinal ölçüleri dikkatle alınmıştır. Böylece tapınağın antik dönemdeki gerçek ölçülerine ulaşılmıştır. İdeal ölçülere göre yapılmış 3D modellemesi tiyatro tapınağının en genel perspektifte öncelikle tiyatro bütünlüğünü yansıtmaktadır. Bu bütünlüğün sağlanması tiyatro tapınağının şehircilik anlayışı bağlamında değerlendirilmesine de katkı sağ-

lamaktadır. Yapıların mimari niteliklerinin dönemsel olarak ele alınması ve en genel perspektifte tüm yapıların kendi aralarındaki konumları Tlos zeline sosyal hayatın organize biçimde nasıl örgütlendiğini daha açık bir şekilde göstermektedir.

Sonuç olarak Tlos Antik Kenti şehircilik yapısı ve tekil olarak mimari anıtlar daha önce klasik belgeleme yöntemleri ile ele alınarak farklı yayınlarda değerlendirilmiştir. Bu alışma ile birlikte hem kentin urbanistiği hem de tek bir yapı ölçeğinde tiyatro tapınağı ilk kez dijital yöntemler ışığında ayrıntılı ve anlaşılır biçimde incelenmiştir. Klasik yöntemlerle elde edilen çizimlerden oluşturulmuş 3D modelleri şehir topografyasını istenilen düzeyde vurguladığı gibi anıtsal yapıları daha iyi algılamayı da sağlamıştır. Bu modeller ışığında ileride geliştirilecek restorasyon projeleri ile antik kentin eski konumuna dönüştürülmesi kolaylaşacaktır.

## 5. KAYNAKÇA

- Aksoy – Köse 2005** B. Aksoy – O. Köse, “A Site in the Seki Plateau (Lycia): Eceler Höyük”, *Anatolia Antiqua / Eski Anadolu XII* (2005) 71-83.
- Bendorf – Niemann 1884** O. Bendorf – G. Niemann, *Reisen in Lykien und Karien* (1884).
- Carruba 1993** O. Carruba, “Dynasten und Städte. Sprachliche und sonstige Bemerkungen zu den Namen auf den lykischen Münzen”, J. Borchhardt - G. Dobesch (Ed.), *Akten des II. Internationalen Lykien-Symposions, Wien 6-12 Mai 1990* (1993) 11-26.
- Courtils 2003** J. des Courtils, *Dünya Kültür Mirası Kentlerinden Ksanthos ve Letoon Rehberi* (2003).
- Duran 1995** R. Duran, *Menteşe Beyliği Mimarisi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü* (1995).
- Duru 2008** R. Duru, *MÖ 8000’den MÖ 2000’e Burdur – Antalya Bölgesi’nin Altıbin Yılı* (2008).
- Erdoğu vd. 2021** B. Erdoğu – T. Korkut – T. Takaoğlu – L. Atıcı – N. Kayacan – D. Guilbeau – M. Ergun – T. Doğan, “Late Pleistocene and Early Holocene Finds from the 2020 Trial Excavation at Girmeler, Southwestern Turkey”, *Anatolica XLVII* (2021) 299-320.
- Eslick 1992** C. Eslick, *Elmalı Karataş I. The Neolithic and Chalcolithic Periods: Bağbaşı and Other Sites* (1992).
- Fellows 1841** Ch. Fellows, *An Account of Discoveries in Lycia: Being a Journal Kept During a Second Excursion in Asia Minor* (1841).
- Frei 1990** P. Frei, “Die Götterkulte Lykiens in der Kaiserzeit”, *ANRW* 2, 18, 3 (1990) 1729–1864.

- Gider-Büyüközer 2018** Z. Gider-Büyüközer, “Dorik Geisonlarda Mutulus Plakaları ile Guttaenin Düzenlenişi”, *Arkhaia Anatolika* 1 (2018) 61-92.
- Gider-Büyüközer 2020** Z. Gider-Büyüközer, “Anadolu Dor Mimarisinde Kullanılan Anta, Pilaster ve Paye Başlıkları”, *Arkhaia Anatolika* 3 (2020) 126-160.
- Gider-Büyüközer 2021** Z. Gider-Büyüközer, “Doric Architecture in Anatolia in the III<sup>rd</sup> Century BCE: Influences, Interactions and Innovations”, in: P. Brun vd. (Ed.), *L’asie Mineure Occidentale au III<sup>e</sup> Siècle A.C.* (2021) 285-307.
- Ismaelli 2017** T. Ismaelli, *Il tempio A nel Santuario di Apollo: architettura, decorazione e contesto* (2017).
- Işın 2018** G. Işın, “An Archaic Kouros Figurine from Tlos”, T. Korkut – B. Özen-Kleine (Ed.), *Festschrift für Heide Froning* (2018) 115-125.
- Kolb 2008** F. Kolb, *Burg – Polis – Bischofssitz. Geschichte der Siedlungskammer von Kyaneai in der Südwesttürkei* (2008).
- Korkut vd. 2015** T. Korkut – G. Işın – T. Takaoğlu – B. Özdemir, “Tlos Antik Kenti Yakınlarındaki Tavabaşı Mağarası Kaya Resimleri”, *TÜBA-AR* 18 (2015) 37-49.
- Korkut 2016** T. Korkut, *Tlos. A Lycian City on the Slopes of the Akdağ Mountains* (2016).
- Korkut vd. 2017** T. Korkut – Ç. Uygun – B. Özdemir, “Neue Forschungen zum sogenannten Bellerophon-Grab in Tlos”, *MarbWPr* (2017) 19-31.
- Korkut 2018** T. Korkut, “Stadtgeschichte und urbanistische Entwicklung von Tlos in Lykien”, T. Korkut – B. Özen-Kleine (Ed.), *Festschrift für Heide Froning/ Studies in Honour of Heide Froning* (2018) 165-184.
- Korkut vd. 2018a** T. Korkut – G. Işın – T. Takaoğlu, “Cave Habitations in Chalcolithic Lycia: The Case of Tavabaşı near Tlos”, *Communities in Transition* (2018) 548-555.
- Korkut vd. 2018b** T. Korkut – G. Işın – T. Takaoğlu – B. Özdemir, “Tlos Antik Kenti ve Teritoryumu Prehistorik Yerleşmeleri”, M. Şahin (Ed.), *Uluslararası Mysia Olimposu Araştırmaları Çalıştayı* (2018) 110-131.
- Korkut – Özdemir 2019a** T. Korkut – B. Özdemir, “Mimari Detaylarıyla Tlos Antik Kenti Tiyatrosu”, V. Keleş vd. (Ed.), *Cevat Başaran’a 60. Yaş Armağanı/ Essays for Cevat Başaran’s 60th Birthday Occasion* (2019) 799-818.

- Korkut – Özdemir 2019b** T. Korkut – B. Ş. Özdemir, “Tlos Antik Kenti Kaya Mezarları Cephe Düzenlemeleri”, *Anadolu/ Anatolia* 45 (2019) 223-241.
- Korkut vd. 2019** T. Korkut – T. Takaoğlu – K. Sezgin, “Pre-Classical Habitation at Tlos, Lycia”, *Adalya* 22 (2019) 25-44.
- Korkut – Urano 2020** T. Korkut – S. Urano, “Detailed Description of the Basilica: The Nave, Narthex, Atrium, and Other Rooms”, T. Korkut – S. Urano (Ed.), *The City Basilica of Tlos* (2020) 30-32.
- Korkut vd. 2022** T. Korkut – Ç. Uygun – B. Özdemir, “The Theater-Temple at Tlos: An Oracle Center of Apollo”, *MarbWPr* (2022) 31-52.
- Korkut vd. 2023** T. Korkut – E. Yıldız, R. Tekoğlu, “Zwei neue Inschriften aus dem Theatertempel von Tlos”, *Gephyra* 25 (2023) 139-171.
- Kütükoğlu 2010** M. S. Kütükoğlu, *Menteşe Sancağı 1830. Nüfus ve Toplum Yapısı* (2010).
- Maischberger 2012** M. Maischberger, “Der Dionysos-Tempel auf der Theaterterasse”, R. Grüßinger vd. (Ed.), *Pergamon Panorama der Antiken Metropole, Begleitbuch zur Ausstellung* (2012) 243-247.
- Mert 2002** İ. H. Mert, “Der Theater-Tempelkomplex von Stratonikeia”, H. Geertman vd. (Ed.), *Patris und Imperium, Kulturelle und politische Identität in den Städten der römischen Provinzen Kleinasien in der frühen Kaiserzeit, Kolloquium Köln, November 1998, BABESCH Supplement 8* (2002) 187-203.
- Momigliano vd. 2011** N. Momigliano – A. Greaves – T. Hodos – B. Aksoy – A. Brown – M. Kibaroglu – T. Carter, “Settlement History and Material Culture in Southwest Turkey: Report on the 2008-2010 Survey at Çaltılar Höyük (Northern Lycia)”, *Anatolian Studies* 61 (2011) 61-121.
- Nollé 1987** J. Nollé, “Südkleinasiatische Losorakel in der römischen Kaiserzeit”, A. S. Hall zum Gedenken, *Antike Welt* 18, 3 (1987) 41-49.
- Nollé 2007** J. Nollé, *Kleinasiatische Losorakel. Astragal- und Alphabetchresmologien der hochkaiserzeitlichen Orakelrenaissance* (2007).
- Oduncular 2012** D. N. Oduncular, *Menteşe Beyliği Yapılarında İnşa Malzemesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü* (2012).

- Packer vd. 2007** J. E. Packer – J. Burge – M. C. Gagliardo, “Looking Again at Pompey’s Theater: The 2005 Excavation Season”, *AJA* 111, 3 (2007) 505-522.
- Palaima 2007** T. G. Palaima, “Ilios, Tros and Tlos”, F. Lang – C. Reinholdt – J. Weilharter (Ed.), *ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΑΡΙΣΤΕΙΟΣ*. Archäologische Forschungen zwischen Nil und Istros. Festschrift für Stefan Hiller zum 65. Geburtstag (2009) 197-204.
- Pappalardo 2007** U. Pappalardo, *Antike Theater, Architektur, Kunst und Dichtung der Griechen und Römer* (2007).
- Peschlow 2006** U. Peschlow, “Befestigungen lykischer Städte in spätantiker und frühbyzantinischer Zeit”, K. Dörtlük vd. (Ed.), *III. Likya Sempozyumu, Antalya 7-10 Kasım 2005* (2006) 601-624.
- Piesker 2012** K. Piesker, “Der Theatertempel”, K. Piesker – J. Ganzert (Ed.), *Das Theater von Patara. Ergebnisse der Untersuchungen 2004 bis 2008* (2012) 185-192.
- Poetto 1993** M. Poetto, *L’iscrizione Luvio Geroglifica di Yalburt*, *Studia Mediterranea* 8 (1993).
- Söğüt 2019** B. Söğüt, *Stratonikeia (Eskihisar) ve Kutsal Alanları, Stratonikeia Araştırmaları* 5 (2019).
- Spratt – Forbes 1847** T. A. B. Spratt – E. Forbes, *Travels in Lycia, Milyas and the Cibyratis, Vol. I* (1847).
- Staab 2018** G. Staab, “Zwei neue Wurfelarakel aus Lykien: Mit einem Anhang zum Alphabetarakel aus Oinoanda”, *EpigrAnat* 51 (2018) 81-90.
- Takaoğlu vd. 2014** T. Takaoğlu – T. Korkut – B. Erdoğu – G. Işın, “Archaeological Evidence for 9th and 8th Millennie BC at Girmeler Cave Near Tlos in SW Turkey”, *Documenta Praehistorica* XLI (2014) 111-118.
- Takaoğlu – Korkut 2019** T. Takaoğlu – T. Korkut, “MÖ 9. Bin Yıl Sonunda Girmeler Mağarası”, A. Erön - E. Erdan (Ed.), *Doğudan Batıya 70. Yaşında Serap Yaylalı’ya Sunulan Yazılar* (2019) 485-500.
- TAM II** E. Kalinka, *Tituli Asiae Minoris II. Tituli Lyciae linguis Graeca et Latina conscripti* (1930).
- Tekoğlu – Korkut 2020** R. Tekoğlu – T. Korkut, “Activities of Euergesia from the Ancient City of Tlos”, Tekin vd. (Ed.), *Philantropy in Anatolia through the Ages, The First International Suna İnan Kıraç Symposium on Mediterranean Civilizations, Antalya 26-29 Mart 2019* (2020) 97-109.



- Uygun 2018** Ç. Uygun, "The Temple of Kronos at Tlos", T. Korkut – B. Özen-Kleine (Ed.), Festschrift für Heide Froning/ Studies in Honour of Heide Froning (2018) 511-530.
- Ünal 2005** R. H. Ünal, *Menteşe Beyliği Başkenti: Beçin*, Çev. İ. Türkoğlu (2005).
- Waelkens 1986** M. Waelkens, "The Imperial Sanctuary at Pessinus: Archaeological, Epigraphical and Numismatic Evidence for Its Date and Identification", *EpigrAnat* 7 (1986) 37-73.
- Waelkens 1993** M. Waelkens, "The Excavation of a Late Hellenistic Fountain House and its Surroundings (Site N)", M. Waelkens – J. Poblome (Ed.), *Sagalassos II. Report on the Third Excavation Campaign of 1992* (1993) 43-86.
- Wittek 1999** P. Wittek, *Menteşe Beyliği*, Çev. O.Ş. Gökyay (1999).

